

לקוטי תורה • פרשת ויקרא • מאמר 5

ביאור הדברים הנ"ל ע"פ ולא תשבית מלח וגו'

ביאור על הנאמר "ולא תשבית מלח"

עצמיות הנפש, שלמעלה מן השכל, מתאחדת עם עצמות ה' באמצעות לימוד התורה, משום שאור אין סוף מלוכש בחכמת התורה. התורה הנגלית היא "לחם", שעיקרו נתפס בשכל; התורה הפנימית היא "מלח", שאין לו טעם משל עצמו, ובכל זאת הוא נותן טעם לכל המאכל, מביא ליראת חטא ומברר ומעלה את הנפש הבהמית.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vayikra/5

הנקודה

עצמיות הנפש, שלמעלה מן השכל, מתאחדת עם עצמות ה' באמצעות לימוד התורה, משום שאור אין סוף מלוכש בחכמת התורה. התורה הנגלית היא "לחם", שעיקרו נתפס בשכל; התורה הפנימית היא "מלח", שאין לו טעם משל עצמו, ובכל זאת הוא נותן טעם לכל המאכל, מביא ליראת חטא ומכרר ומעלה את הנפש הבהמית.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

בביאור המאמר הקודם על מלח הקרבנות, המאמר מראה תחילה שהשכל, ואף הרצון, אינם אלא כלים לעצמיות הנפש, שהיא אור פשוט; כך גם חכמה שלמעלה אינה אלא כלי לאור אין סוף, ובכך מתיישבת אמירת הרמב"ם "הוא המדע" עם קושיית המהר"ל. מאחר שאור אין סוף שורה בחכמת התורה, התקשרות השכל להלכה בתורה מאחדת את עצמיות הנפש עם עצמות ה', בדומה למסירות נפש. התפילה וקריאת שמע צריכות להקדים את הלימוד, כדי שהלב אכן ירצה בכך. ההלכה הנגלית, שהשכל תופס היטב את עניינה הגשמי, פועלת זאת במידה המרבית; את הכתוב, האגדה והקבלה תופסים רק במציאותם, ובכל זאת הם מגיעים למקור גבוה יותר. כך מתבארת חלוקת הלימוד לשלישים ודימויי הלחם, הבשר והמלח. המלח, ששורשו בגבורות דאבא, מכלה את הרע, משמר את הטוב וממתיק את הדין; הוא "הברית" המחברת בין העולמות. המאמר מסביר מדוע המצה, "לחם עוני" של אמונה פשוטה, אינה מלוחה, ומסיים במלחים היוצרים דרך בים ובקריעת ים סוף.

מבנה

1	הנפש למעלה מן השכל
השכל והרצון הם כלים לעצמיות הפשוטה של הנפש; חכמה שלמעלה היא כלי לאור אין סוף; הרמב"ם והמהר"ל צודקים שניהם; היחידה מושרשת למעלה מחכמה.	4-11
2	מסירות נפש ולימוד התורה
מסירות נפש נובעת מעצמיות הנפש; מאחר שאור אין סוף מלוכש בחכמת התורה, לימוד התורה מאחד את עצמיות הנפש עם ה', ובכך הוא מקיים את "בכל מאודך".	8-51
3	לימוד התורה מתוך ביטול
לימודם התמידי של חז"ל; התורה המלוכשת בהלכות גשמיות; ביטול כהיפוכה של עשיית "חללי"; הקו והגילוי העתידי; לימוד לשם התורה, לאחר קריאת שמע ותפילה ובצירוף חסד.	16-91
4	תורה נגלית וקבלה
בהלכה הנגלית השכל תופס את מהותה של חכמת ה', ואילו בקבלה הוא יודע רק את מציאותה; פרי עץ חיים ממפה את הכתוב, המשנה, התלמוד והקבלה כנגד ארבעת העולמות; מדוע, אם כן, לומדים את התורה הפנימית? הכתוב נחשב ללימוד גם בלי הבנה.	22-171
5	הכתוב, התורה הפנימית ושלישי הלימוד
הכתוב ממשיך אור שלמעלה מחכמה באמצעות אותיותיו בלבד; האגדות והקבלה שייכות לכתוב; חלוקת הלימוד לשלישים; התורה הנגלית היא לחם ובשר, והתורה הפנימית היא מלח.	30-231

המדרש מביא ליראת חטא; הצצה לבחינה גבוהה יותר עולה על עצמותה של בחינה נמוכה ממנה; המלח כברית של אהבה שלמעלה מן השכל; החיטים והחומטים; לחם עם מלח, צימאון האהבה והתרופה שבמים; מלח הקרבנות שמכר את הנפש הבהמית.

הגבורות דאבא; די בכך שקרבן הנפש הבהמית יומלח; המלח כמים ואש, חסד וגבורה; האור הכחול שמכלה את הנפרד ומחיה את הבטל; מלחו של אלישע והעלאת המים התחתונים למים חיים.

המלח מרפא את המים המרים של הנפש הבהמית וממתיק את דיני אלקים; המלח כנגד שלושה שמות הוי', חולם וכוח; מדוע המצה, לחם עוני של אמונה פשוטה, אינה מלוחה עד שהדעת מעשירה אותה.

תורת המגיד: ברית המלח של אהרן מחברת בין העולמות; סיני כחתונה בין העליונים לתחתונים; ליל שימורים והמצה כמקבל הממתין; המלח שייך לקרבנות לאחר המשכת האור.

נשמות חוצות את ה"ים" הנעלם בספינות התורה והמצוות, המונהגות בזרימה האלוקית; קבלת עול מלכות שמים קודמת לקבלת עול מצוות; קריעת ים סוף, באמצעות אור הכתר, הופכת את הים ליבשה — היום השביעי של פסח.

עצמיות הנפש עצמיות הנפש

הנפש עצמה, אור פשוט שלמעלה מעשר כוחותיה; השכל, המדות ואפילו הרצון אינם אלא כלים או לבושים שלה.

חכמה ככלי חכמה כלי לאור א"ס

גם חכמה שלמעלה אינה אלא כלי לאור אין סוף; ובכל זאת, באצילות ה' מאוחד עמו לגמרי, ולכן אדם שתופס את חכמת התורה מתאחד עם ה'.

השגת המהות וידיעת המציאות השגת המהות וידיעת המציאות

בהלכה הנגלית השכל תופס מהו הדבר; בקבלה ובכתוב הוא יודע רק שמשוה קיים, ובכל זאת ידיעה זו מגיעה למקור גבוה יותר.

מלח מלח

התורה הפנימית ויראת ה': אין לו טעם משל עצמו, אך הוא נותן טעם, מכלה את הרע ומשמר את הטוב, ממתיק את הדינים, והוא ה"כרית" המחברת בין העליון לתחתון.

לחם עוני לחם עני

מצה: מדרגה של אמונה פשוטה בלי הבנה, כמו הלבנה שאין לה דבר משל עצמה, ושבהמשך יש להעשירה בדעת.

העולם הנעלם והעולם הנגלה עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא

ה"ים" וה"יבשה": תחום האלוקות הנסתרת, שחוצים בספינות התורה והמצוות, והתחום הגלוי שבו אנו חיים.

קטע 1 • 11-4

הנפש למעלה מן השכל

1 ביאור הדברים הנ"ל ע"פ ולא תשכית¹ מלח² וגו'

ביאור הדברים שהוזכרו לעיל, על הפסוק "ולא תשכית מלח" וגו'.

מאמר זה הוא ביאור נוסף למאמר שהוזכר לעיל על ויקרא ב, יג: "ולא תשכית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך". הוא מבקש להסביר ביתר הרחבה את הרעיונות שעלו שם.

2 הנה בסי של בינונים פ"ג [פרק ג'] נתבאר³ בענין הנפש שהיא כלולה מעשר בחינות כנגד ע"ס [עשר ספירות] עליונות⁴ כו', וכן פייב נתי [נתבאר] מהות ועצמות נפש⁵ האלהית שהן עשר בחינותיה⁶ כו'.

והנה בספר של בינונים [תניא], פרק ג, מבואר בענין הנפש שהיא מורכבת מעשר בחינות, כנגד עשר הספירות העליונות וכו'; וכן בפרק יב מבואר מהותה ועצמותה של הנפש האלקית, שהן עשר בחינותיה וכו'.

אדמו"ר הזקן פותח בתניא שלו, הנקרא גם ספר של בינונים. בפרק ג נאמר שכל נפש מורכבת מעשר כוחות המקבילים לעשר הספירות, ובפרק יב נקראים עשרת הכוחות האלה עצמותה של הנפש האלקית.

אך באמת חסר שם ולא נתבאר איך שגם החכמה שהיא ראשית שבעשר בחינות הנ"ל הוא רק בחי' כלי בלבד לעצמיות ומהות הנפש.

אבל לאמיתו של דבר חסר שם עניין, ולא נתבאר כיצד גם החכמה, שהיא הראשונה מבין עשר הבחינות שהוזכרו לעיל, אינה אלא בחינת כלי בלבד לעצמותה ומהותה של הנפש.

כאן נאמר שביאור זה השמיט עניין מסוים: גם החכמה, העליונה מבין עשרת כוחות הנפש, היא רק כלי לעצמות הנפש האמיתית, ולא עצמותה עצמה.

כמו שהמוח הגשמי הוא רק כלי לכח השכל והחכמה המתפשט מהנפש. כך עד"ז כח השכל שבנפש הוא רק כלי למהות ועצמיות הנפש.⁷ (ועמ"ש בדי"ה פתח אליהו).⁸

כמו שהמוח הגשמי אינו אלא כלי לכוח השכל והחכמה המתפשט מן הנפש, כך גם כוח השכל שבנפש אינו אלא כלי למהותה ולעצמותה של הנפש. (ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "פתח אליהו").

המשל הוא שהמוח הגשמי אינו אלא האמצעי שבאמצעותו פועל שכל הנפש; ובאותו אופן, השכל הוא רק האמצעי שבאמצעותו מתבטאת עצמות הנפש. ההערה שבסוגריים מפנה את הקורא למאמר "פתח אליהו" בתורה אור, שבו העניין מוסבר.

אבל לא שהשכל הוא ממהות ועצמיות הנפש. שהרי השכל אינו שוה באדם בכל עת שפעמים צלול דעתו ופעמים לא כן עד שפעמים ידבר שטותים וא"כ יש בהשכל שינויים רבים,

אבל אין פירוש הדבר שהשכל הוא ממהותה ועצמותה של הנפש. שהרי שכלו של אדם אינו שווה בכל עת: לפעמים דעתו צלולה ולפעמים לא, עד שלפעמים הוא מדבר שטויות; ואם כן, יש בשכל שינויים רבים.

ההוכחה לכך שהשכל אינו עצמות הנפש היא שהוא משתנה. אדם חושב בבהירות בזמן אחד ולא בזמן אחר, ואף עשוי לדבר שטויות, ואילו עצמות הנפש אינה משתנה.

ולכן א"א לומר שהשכל הוא עצמיות הנפש ממש ושעצמיות הנפש הוא רק עשר בחינותי⁹ [בחינותיה] שהן שכל ומדות או אפי' [אפילו] לומר שהיא מציאות א' והוא שכל

לכן אי אפשר לומר שהשכל הוא עצמותה ממש של הנפש, ושעצמות הנפש אינה אלא עשר בחינותיה, שהן שכל ומדות, או אפילו לומר שהיא מציאות אחת והיא השכל.

לכן אי אפשר לזהות את הנפש עם השכל, להגדיר אותה כלא יותר מעשרת כוחותיה השכליים והרגשיים, או אפילו לומר שהיא כוח אחד שהוא השכל.

אלא שהשכל הוא רק כלי לבד ואפילו בחי' רצון שיש בנפש למעלה מהשכל כמו ענין שתוק כך עלה⁹ כו' ג"כ נק' קרקפתא או גלגלתא דחפיא על מוחא שהוא גם כן בחי' כלי

אלא השכל אינו אלא כלי בלבד. ואפילו בחינת הרצון שבנפש, שלמעלה מן השכל, כמו בענין "שתוק, כך עלה" וכו', נקראת גם היא קרקפתא, או גלגלתא המכסה על המוח, שגם היא בחינת כלי.

גם הרצון, העומד למעלה מן השכל, הוא רק כלי. דברי הגמרא "שתוק, כך עלה במחשבה", תשובתו של ה' למשה על מיתת רבי עקיבא, מבטאים רצון שלמעלה מטעמים; בקבלה נקראת בחינה זו קרקפתא או גלגלתא, הגולגולת המכסה על המוח, דימוי לדבר המקיף את השכל ומשמש לו כלי.

(ולכן אנו רואים שהשכל הולך ומתגדל שהתינוק שכלו קטן ביותר וכשמתגדל מעט מעט כך יתוסף הגדלת שכלו ומדותיו וזקני ת"ח [תלמיד חכם / תלמידי חכמים] כל מה שמזקינין דעתן מתיישבת^{10, 11} כו'.

(ולכן אנו רואים שהשכל הולך וגדל: שכלו של תינוק קטן ביותר, וכשהוא גדל מעט מעט, כך הולכים וגדלים שכלו ומדותיו; ואילו אצל תלמידי חכמים זקנים, ככל שהם מזקינים דעתם מתיישבת וכו').

זו הוכחה מניסיון, המובאת בסוגריים: השכל גדל. דעתו של תינוק קטנה מאוד ומתפתחת כשהוא גדל, והמשנה מלמדת שדעתם של תלמידי חכמים זקנים מתיישבת ככל שהם מזקינים.

והרי הנשמה היה בו גם מקטנותו ואם כן למה היה אז שכלו קטן. אלא הענין כי הנשמה עצמה היא למעלה מהשכל. והשכל הוא כח המתפשט ממנה וכדי שיהיה נמשך המשכה והתפשטות זה אל הגילוי הוא כשיש כלי להכיל

והרי הנשמה הייתה בו גם בקטנותו, ואם כן, מדוע היה שכלו קטן אז? אלא העניין הוא שהנשמה עצמה היא למעלה מן השכל, והשכל הוא כוח המתפשט ממנה. והמשכה והתפשטות זו אל הגילוי נעשות כאשר יש כלי שיכיל אותה,

הנשמה הרי נמצאת באדם כבר מינקותו, ולכן אילו השכל היה הנפש עצמה, היה גם לתינוק שכל מפותח. התשובה היא שהנשמה עצמה למעלה מן השכל; השכל הוא כוח הנמשך ממנה ומתגלה רק במידה שיש כלי שיכול לקבל אותו.

דהיינו כלי המוח שהוא כלי לאור השכל אזי הכלי הוא ממשיך לתוכו גילוי אור וכח השכל ובקטן מצד קטנות מוחו השכל מאיר בקטנות מאד כו', אבל הנשמה עצמה מלובשת בו גם מקטנותו ותחלת התהוותו).

כלומר, כלי המוח, שהוא כלי לאור השכל. הכלי ממשיך לתוכו את גילוי אור השכל וכוחו; אצל ילד קטן, בגלל קטנות מוחו, השכל מאיר במידה מצומצמת מאוד וכו'. אבל הנשמה עצמה מלובשת בו כבר מינקותו, מראשית התהוותו.

הכלי הוא המוח. מוחו הקטן של הילד מאפשר לשכל להאיר רק במידה מצומצמת, אך הנשמה עצמה נוכחת בו בשלמות כבר מראשית קיומו.

והנה מהות ועצמות הנפש היא חלק אלוה¹² שאינו בגדר עשר בחינות שיש להן גדר מיוחד אלא אור פשוט כו',

והנה, מהות הנשמה ועצמותה היא "חלק אלוקה", שאינה בגדר עשר בחינות, שלכל אחת מהן הגדרה מיוחדת, אלא אור פשוט וכו'.

עצמות הנשמה היא "חלק אלוקה ממעל" (איוב לא, ב). היא אינה מוגדרת על ידי עשר הכוחות, שלכל אחד מהם אופי מסוים, אלא היא אור פשוט, בלתי מתחלק.

וכן כתב הגאון מהר"ל [מהרצח לומר] מפראג זצ"ל [זכר צדיק לברכה] בהקדמתו לס' גבורות ה' ד"ג ע"ג [על גבי] וז"ל [זוה לשונן] ואולי יאמרו אם אין עצמותו שכל וגשם¹³ ח"ו [חס ושלום] לומר עליו אם כן מהו יתברך.

וכך כתב הגאון מהר"ל מפראג זצ"ל בהקדמתו לספר גבורות ה', דף ג עמודה ג, ואלה דבריו: "ואולי יאמרו: אם עצמותו אינה שכל — וגוף, חס ושלום לומר עליו — אם כן מהו יתברך?"

הדברים מובאים מדברי מהר"ל מפראג (רבי יהודה ליווא), בהקדמתו לספר גבורות ה'. הוא מקדים שאלה: אם עצמות ה' אינה שכל, ובוודאי שאינו גוף, מהו?

נשיב להם וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל לעמוד על אמתתה. כל שכן וכל שכן בורא הכל שאין לשאול עליו קושיא זאת כי לא יראני האדם וחי¹⁴ עכ"ל [עד כאן לשונו].

"נשיב להם: וכי אפשר לעמוד על אמיתת הנשמה שבגוף האדם? כל שכן וכל שכן בורא הכול, שאין לשאול עליו קושיא זו, כי ילא יראני האדם וחי". עד כאן לשונו.

המהר"ל משיב שאדם אינו יכול לתפוס את אמיתת הנשמה שלו; ועל אחת כמה וכמה שאין לשאול מהו הבורא, שעליו נאמר: "לא יראני האדם וחי" (שמות לג, כ).

הרי ביאר שהנשמה עצמה היא למעלה ממהות שכל. והנה כמ"כ [כמו כן] יובן מזה הנמשל למעלה (כמ"ש הגאון הנ"ל) בענין ע"ס [עשר ספירות] עליונות לגבי המאציל א"ס ב"ה.

הרי ביאר שהנשמה עצמה היא למעלה ממהות השכל. ומכאן יובן גם המשל למעלה, כמו שכתב הגאון הנזכר, על עשר הספירות העליונות ביחס למאציל, אין סוף ברוך הוא.

מדברי המהר"ל עולה שהנשמה למעלה מן השכל. אדמו"ר הזקן מיישם זאת כעת למעלה: כשם שהנשמה ביחס לכוחותיה, כך אין סוף ביחס לספירות העליונות.

או שכמו שהוא למעלה כך הוא למטה בנפש (כמ"ש נעשה אדם בצלמנו¹⁵ כו' דקאי על הנשמה ועיין בשל"ה [בשני לוחות הברית] ד"ט וד"י [וד' יסודות]) שאפילו בחי' חכמה עילאה דאצילות היא רק בחי' כלי לבד לאור א"ס ב"ה,

או שאפשר לומר שכפי שהוא למעלה, כך הוא למטה בנשמה, כמו שנאמר "נעשה אדם בצלמנו" וכו', והכוונה לנשמה; ועיינו בשל"ה, דף ט ודף י. כלומר, אפילו בחינת חכמה עילאה דאצילות אינה אלא בחינת כלי לאור אין סוף ברוך הוא,

ואפשר גם לראות את הדברים בכיוון ההפוך: הנשמה שלמטה משקפת את הסדר שלמעלה, שכן "נעשה אדם בצלמנו" (בראשית א, כו) נאמר על הנשמה. אפילו חכמה עילאה דאצילות, הראשונה בספירות, אינה אלא כלי לאור אין סוף.

אבל אינה עצמותו של המאציל ב"ה כי הוא פשוט בת כלית הפשיטות, משא"כ בחי' חכמה הוא איזה מהות וגדר מיוחד.

אך היא אינה עצמותו של המאציל ברוך הוא, כי הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ואילו בחינת חכמה היא מהות מסוימת בעלת הגדרה מיוחדת.

חכמה אינה יכולה להיות עצמות ה', מפני שיש לה אופי מוגדר, ואילו ה' פשוט בתכלית, למעלה מכל הגדרה.

3 ואנת חכים¹⁶ זהו השפלה וענוה שמשפיל א"ע [את עצמו] כביכול להיות מתלבש בחכמה ואזי איהו וחיוהי וגרמוהי חד¹⁷ ולא כמו התלבשות הנפש בשכל.

ו"ואנת חכים" — "ואתה חכם" — מבטא השפלה וענוה: הוא משפיל את עצמו, כביכול, ומתלבש בחכמה. ואז "הוא וחיוהי וגרמוהי חד" — הוא, כוחות החיים שלו וכליו, אחד; ואין זה כמו התלבשות הנפש בשכל.

בתיקוני זוהר נאמר על ה': "ואנת חכים ולא בחכמה ידיעא" — "ואתה חכם, אך לא בחכמה ידועה". אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "ואתה חכם" כביטוי לענוה אלוקית: ה' משפיל את עצמו, כביכול, ומתלבש בחכמה; ושם האחדות שלמה — "הוא וחיוהי וגרמוהי חד", הוא, כוחות החיים שלו וכליו, אחד. זאת בניגוד לאופן שבו הנפש מתלבשת בשכל שלה.

ומ"מ הוא רק כלי כו'. וכמ"ש בס' של בינונים דמ"ש הרמב"ם [הרבי משה בן מימון]¹⁸ הוא המדע והוא היודע¹⁹ כו'

ובכל זאת, החכמה היא רק כלי וכו'. וכפי שכתוב בספר של בינונים, על דברי הרמב"ם "הוא המדע והוא היודע" וכו',

אף על פי כן, החכמה נותרת כלי בלבד. בתנאי מובאים דברי הרמב"ם שה' "הוא המדע והוא היודע", כלומר, ידיעתו אחת עמו.

והודו לו חכמי הקבלה, זהו דוקא בהתלבשות אור א"ס ב"ה ע"י צמצומים רבים בכלים דחב"ד [דחכמה בינה ודעת] דאצי"א לא למעלה מהאצי"א כו'.

וחכמי הקבלה הודו לו — הדברים אמורים דווקא כשהתלבשות אור אין סוף ברוך הוא נעשית באמצעות צמצומים רבים בכלים של חכמה, בינה ודעת דאצילות, אך לא למעלה מאצילות וכו'.

בתנאי מוסבר שהאחדות הזאת, שחכמי הקבלה הסכימו לה, מתקיימת רק במקום שבו אור אין סוף מתלבש, באמצעות צמצומים רבים, בכלים של חכמה, בינה ודעת דאצילות. למעלה מאצילות אי אפשר לתאר את ה' כחכמה כלל.

כי הנה בהקדמה לספר גבורות ה' שם השיג לגמרי עמ"ש הרמב"ם [הרבי משה בן מימון] שהוא המדע כו', וז"ל [וזה לשונו]

שהרי בהקדמה לספר גבורות ה' הוא חלק לחלוטין על מה שכתב הרמב"ם, שה' הוא המדע וכו'. ואלה דבריו:

המהר"ל, בהקדמה לגבורות ה', דחה לחלוטין את דברי הרמב"ם. כעת אדמו"ר הזקן מביא את דבריו.

אבל הוא ית' שקראו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] בשם הקב"ה ולא נקרא השכל ב"ה כי אמיתת עצמותו לא נודע רק שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים²⁰

"אבל הוא יתברך, שחכמינו זכרונם לברכה קראו לו בשם 'הקדוש ברוך הוא', אינו נקרא 'השכל ברוך הוא'; זאת משום שאמיתת עצמותו אינה ידועה, מלבד העובדה שהוא נבדל מכל חומר וגוף ומכל הנמצאים."

לדברי המהר"ל, חכמינו זכרונם לברכה קוראים לה' "הקדוש ברוך הוא", ולעולם לא "השכל ברוך הוא", משום שעצמותו אינה ידועה; כל הידוע הוא שהוא נבדל מכל דבר.

ועל זה נאמר הקדוש ב"ה שענין קדוש נאמר על מי שהוא נבדל כי הוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות כו' יעו"ש [יעו"ש שם] שהאריך להשיג לגמרי ע"ד הרמב"ם [הרבי משה בן מימון] הנ"ל.

ועל כך נאמר "הקדוש ברוך הוא", שכן התואר "קדוש" נאמר על מי שהוא נבדל; שהרי הוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות וכו'. ראו שם, שם הוא מאריך לחלוק לחלוטין על דברי הרמב"ם הנזכרים לעיל.

"קדוש" פירושו נבדל. לכן כבר בשם שבחרו חכמינו זיכרונם לברכה יש ביטוי לכך שה' פשוט לחלוטין ונבדל מכל הגדרה, לרבות הגדרת השכל.

אמנם לפי קבלת האריז"ל [האריז"ל זכרוננו לברכה] עולה שדברי שניהם אמת, דבא"ס ב"ה עצמו לא שייך כלל לתאר בחי' חכמה כי החכמה נחשבת אצלו כמו עש"י [עשיה] ממש וכדברי הגאון מהר"ל [מהרצ"ה לומר] שלכן נק' הקב"ה כנ"ל.

אולם לפי קבלת האריז"ל, זיכרוננו לברכה, מתברר שדברי שניהם אמת. שהרי לגבי אין סוף ברוך הוא עצמו אין מקום כלל לתאר אותו בבחינת חכמה, שכן החכמה נחשבת אצלו כעשייה ממש; וכדברי הגאון המהר"ל, ולכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כאמור לעיל.

קבלת האריז"ל מראה ששתי הדעות אמת. ביחס לאין סוף עצמו המהר"ל צודק, שכן לפניו אפילו החכמה נחשבת כעשייה ממש; ואילו כשהוא מתלבש בספירות דאצילות, צדק הרמב"ם באומרו שהוא וידיעתו אחד.

4 ומ"מ בהתלבשות אור א"ס ע"י צמצומים רבים בכלים דחכ"ד [דחכמה בינה ודעת] דאצילות כיון דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד בהון²¹ זהו מ"ש הרמב"ם [הרבי משה בן מימון] שהוא המדע והוא היודע כו' וכמאמר התיקונים אנת חכים²² ולא בחכמה ידיעא כו'.

ובכל זאת, כאשר אור אין סוף מתלבש באמצעות צמצומים רבים בכלים של חכמה, בינה ודעת דאצילות, מכיוון ש"הוא וחיותיו וכליו אחד בהם", זהו מה שכתב הרמב"ם: "הוא הדעה והוא היודע" וכו'; וכמאמר התיקונים: "אתה חכם, ולא בחכמה ידועה" וכו'.

זהו הצד השני של יישוב הדברים: באצילות, שם אור אין סוף מתלבש בחכמה, בינה ודעת באמצעות צמצומים רבים, ה' מאוחד לחלוטין עם הכלים הללו. שם נכונים דברי הרמב"ם, "הוא הדעה והוא היודע", וגם דברי תיקוני הזוהר, "אתה חכם, ולא בחכמה ידועה".

ואם כן מכ"ז [מכל זה] מובן מ"ש שהחכמה היא רק כלי לאור א"ס ב"ה: (והנה הגם שבתניא נתבאר²³ שהנשמה נמשכה מבחי' חכמה שהוא המדע כו' כמו שהבן נמשך ממוח האב²⁴ והחכמה היא בחי' כלי כנ"ל.

אם כן, מכל האמור מובן מה שנאמר, שהחכמה היא רק כלי לאור אין סוף ברוך הוא. (והנה, אף שבתניא מבואר שהנשמה נמשכת מבחינת החכמה, שהיא "הדעה" וכו', כשם שהבן נמשך ממוח האב, והחכמה היא בחינת כלי, כפי שהוזכר לעיל,

אם כן, החכמה היא רק כלי לאור אין סוף. כעת נפתחת בסוגריים ארוכים שאלה: בתניא (פרק ב) נאמר שהנשמה נמשכת מהחכמה, כשם שהבן נמשך ממוח האב; אם החכמה היא רק כלי, כיצד ייתכן שהנשמה נעלית ממנה?

אך י"ל [יש לומר] כי אע"פ [אף על פי] שהחכמה היא בחי' כלי מ"מ שורה בה עכ"פ [על כל פנים] א"ס ב"ה עצמו שלמעלה מהחכמה וכמ"ש בס' של בינונים פל"ה בהג"ה [בהגהה]

אך יש לומר שאף על פי שהחכמה היא בחינת כלי, מכל מקום שורה בה, לכל הפחות, אין סוף עצמו, שלמעלה מהחכמה, כפי שנכתב בספר של בינונים, פרק ל"ה, בהגהה.

התשובה מתחילה בכך שאף שהחכמה היא כלי, אין סוף עצמו, שלמעלה מהחכמה, שורה בה, כפי שמבואר בהגהה שבתניא, פרק ל"ה.

ולכן גם בהנשמה הנמשכת מכלי ח"ע [חכמה עילאה] מלוכש גם כן הארה מבחי' האור המלוכש בכלי הח"ע [החכמה עילאה] דאיהו וחיותו חד. וכמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש]²⁵ משל גשמי לזה כמו בהטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלוכשת במוחין

ולכן גם בנשמה, הנמשכת מכלי החכמה העליונה, מלוכשת גם הארה מבחינת האור המלוכש בכלי החכמה העליונה, שהרי "הוא וחיותו אחד". וכפי שנכתב באגרת הקודש, מובאת לכך דוגמה גשמית: בטיפה [של זרע], נמשך לתוכה גם [משהו] ממהות הנפש ומעצמותה, המלוכשת במוחין,

לכן גם הנשמה, הנמשכת מכלי החכמה העליונה, נושאת עמה הארה מהאור המלוכש בכלי הזה, שכן ה' וחיותו אחד. אדמו"ר הזקן מביא לכך משל (בקונטרס אחרון שבתניא): טיפה של זרע, שלא כמו מחשבה רגילה, נושאת עמה משהו מעצם מהותה של נפש ההורה, כפי שהיא מלוכשת במוחין.

ולכן מולידה בדומה לה ממש²⁶ עכ"ל [עד כאן לשונו]. וזהו שנזכר לעיל שעצמיות ומהות הנשמה הוא למעלה מהשכל כו' והשכל אינו רק בחי' כלי לבד להנשמה עצמה.

"ולכן היא מולידה בדומה לה ממש". עד כאן לשונו. וזהו מה שהוזכר לעיל, שעצמיות ומהות הנשמה היא למעלה מהשכל וכו', והשכל אינו אלא בחינת כלי בלבד לנשמה עצמה.

זו הסיבה שהורה מוליד ילד הדומה לו ממש. הדבר מתאים למה שנאמר לעיל: עצם הנשמה למעלה מהשכל, והשכל הוא רק כלי לנשמה.

אכן באמת בחיי יחידה היא נמשכה מלמעלה ממש מהחכמה, ועיין בזה ח"ג [חלק ג'] נשא דקמ"א ע"ב ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים²⁷, ועיין בשע"ק [בשערי קדושה] להרח"ו [להרבי חיים ויטאל] ח"ג [חלק ג'] ש"ב [של בינונים] שהיחידה שרשה מא"ק [מאדם קדמון]

אכן, באמת בחינת היחידה נמשכה ממש מלמעלה מהחכמה. ועיינו בזה חלק ג, נשא, דף קמ"א ע"ב, על הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים"; ועיינו בשערי קדושה לרי חיים ויטאל, חלק ג, שער ב, שורש היחידה הוא מאדם קדמון,

אף על פי כן, הדרגה הנעלית ביותר בנשמה, יחידה, נמשכת ממש למעלה מהחכמה. מובאים כאן הזוהר על הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז), ושערי קדושה לרי חיים ויטאל, שממקם את שורש היחידה באדם קדמון, השלב הראשון והנעלה ביותר בסדר ההאצלה.

והוא למעלה מעלה מהחכמה ועמ"ש על פסוק אלה מסעי^{28,29} בענין מוצאיהם למסעיהם³⁰, ועמ"ש במ"א³¹ על פסוק ולא אבה³² הוי"ו אלקיך לשמוע אל בלעם בענין האהבה מסותרת שהוא מבחי" קוצו של יו"ד שלמעלה מהחכמה (כו'):

והוא למעלה מעלה מהחכמה. ועיינו במה שנכתב על הפסוק "אלה מסעי", בענין "מוצאיהם למסעיהם"; ועיינו במה שנכתב במקום אחר על הפסוק "ולא אבה הוי"ו אלקיך לשמוע אל בלעם", בענין האהבה המסותרת, שהיא מבחינת קוצו של יו"ד, שלמעלה מהחכמה (כו'):

אדם קדמון נעלה הרבה מאוד מהחכמה. הסוגריים מסתיימים בשתי הפניות בלקוטי תורה: למאמר על "אלה מסעי", ולמאמר על "ולא אבה הוי"ו אלקיך לשמוע אל בלעם", העוסק באהבה המסותרת שבכל יהודי, הנובעת מקוצו של יו"ד, הנקודה שלמעלה מהחכמה.

קטע 2 • 51-8

מסירות נפש ולימוד התורה

5 ב והנה לפיכך בחיי ומדרגת מס"נ [מסירות נפש] שהוא ענין הביטול במציאות ממש לא"ס ב"ה נמשך דוקא מצד עצמיות הנפש שלמעלה מהשכל שבטלה לעצמיות א"ס ב"ה שלמעלה מעלה גם כן מהחכמה³³ כביטול הנר באבוקה.

2. ובכן, מדרגת מסירות נפש, שהיא ביטול מוחלט של עצם מציאותו של האדם לאין סוף, ברוך הוא, נמשכת דווקא מעצם הנפש, שלמעלה מן השכל, המתבטלת לעצמותו של אין סוף, ברוך הוא, שגם הוא למעלה מעלה מהחכמה, כמו ביטולו של נר באבוקה.

סעיף ב' מסיק מכך מסקנה מעשית. מסירות נפש — הנחת מציאותו של האדם כולה לפני ה' — נובעת רק מעצם הנפש, שלמעלה מן השכל ומתבטלת לעצמות ה', שלמעלה מחכמה, כשם שאור הנר מתבטל באור האבוקה.

אבל לא די בבחי' השכל שבנפש לבד מאחר שאינו רק כלי וגם מקור החכמה הוא כלי בלבד לאלקות. וזהו ככל נפשך³⁴ ממש ולא כחינת לכושים לבד מודומ"ע [מחשבה דבור ומעשה],

אבל אין די במדרגת השכל שבנפש לבדה, שהרי היא רק כלי; וגם מקור החכמה הוא כלי בלבד לאלקות. וזהו "בכל נפשך" ממש, ולא רק כחינת הלכושים — מחשבה, דיבור ומעשה.

השכל לבדו אינו יכול להביא לכך, שכן הוא רק כלי, וגם מקור החכמה הוא כלי בלבד לאלקות. לכן "בכל נפשך" (דברים ו, ה) פירושו הנפש עצמה, ולא רק לכושיה — מחשבה, דיבור ומעשה.

(ובזה מתורץ למה לא נמצא בתורה טעם על מס"נ [מסירות נפש]³⁵ רק על אהבה כמ"ש לאהבה את³⁶ ה' אלהיך כו' כי הוא חייך³⁷ אלא שהוא מפני שהמס"נ [שהמסירות נפש] נמשך מצד הבחי' שלמעלה מהשכל אי"כ איך שייך לומר ע"ז טעם ושכל).

(ובכך מתיישבת השאלה מדוע לא נמצא בתורה טעם למסירות נפש, אלא לאהבה, כמו שנאמר: "לאהבה את ה' אלקיך" וגו', "כי הוא חייך". אלא שמסירות נפש נמשכת מן הבחינה שלמעלה מן השכל, ואם כן, כיצד אפשר לתת לה טעם ושכל?)

כך מתבאר מדוע התורה נותנת טעם לאהבת ה' — "כי הוא חייך" (דברים ל, כ) — אך אינה נותנת טעם למסירות נפש: מסירות נפש נובעת ממה שלמעלה מן השכל, ולכן אי אפשר לתת לה טעם.

ועפ"ז [ועל פי זה] יובן גם כן ענין ותלמוד תורה כנגד כולם,^{38,39} וגם מ"ש ודברת בם⁴⁰ מיד לאחר בכל מאדך דמאדך

ועל פי זה יובן גם עניין "ותלמוד תורה כנגד כולם", וכן מה שנאמר "ודברת בם" מיד לאחר "בכל מאדך": "מאדך" מכאן עולות שתי שאלות. מדוע תלמוד תורה "כנגד כולם", כנגד כל המצוות (משנה פאה א, א)? ומדוע נאמר בקריאת שמע "ודברת בם" — לימוד התורה — מיד לאחר "בכל מאדך"?

היינו אה"ר [אהבה רבה] בלי גבול ליכלל וליבטל בא"ס ב"ה ואיך תתישב צמאון אה"ר [אהבה רבה] זו ע"י ודברת בם כו' גם כפי בכל נפשך שהוא מס"נ [מסירות נפש] ממש.

היינו אהבה רבה בלי גבול, להיכלל ולהתבטל באין סוף, ברוך הוא; ואם כן, כיצד תוכל הצמאון של אהבה רבה זו לבוא על סיפוקה באמצעות "ודברת בם" וגו'? כך גם לפי הפירוש ש"בכל נפשך" הוא מסירות נפש ממש.

"בכל מאדך" היא אהבה שאין לה גבול, הכוספת להיכלל בה. כיצד יכול לימוד התורה להשביע צימאון כזה? אותה שאלה מתעוררת גם ביחס ל"בכל נפשך", כאשר מפרשים אותו כמסירות נפש ממש.

וידוע דיש גם כן עוד פ"י דבכל נפשך היינו ג' לבושי הנפש מחשבה ודיבור ומעשה לקשרם במודומ"ע [במחשבה דבור ומעשה] של הקב"ה ע"י עסק התורה ומצות.

וידוע שיש גם פירוש נוסף ל"בכל נפשך": שלושת לבושי הנפש — מחשבה, דיבור ומעשה — לקשר אותם למחשבה, לדיבור ולמעשה של הקדוש ברוך הוא באמצעות העיסוק בתורה ובמצוות.

יש פירוש נוסף, ידוע, ל"בכל נפשך": הכוונה לשלושת לבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, שהאדם מקשר למחשבה, לדיבור ולמעשה של ה' באמצעות לימוד התורה וקיום המצוות.

ואם כן איך ב' פירושים אלו שבתוכות בכל נפשך שייכים זל"ז [זה לזה]. והענין כי התורה היא חכמתו ית' ⁴¹שבאצ"י שבה מלובש אור א"ס ב"ה ממש,

ואם כן, כיצד קשורים זה לזה שני הפירושים האלה למילים "בכל נפשך"? והעניין הוא שהתורה היא חכמתו יתברך שבאצילות, ובה מלובש ממש אור אין סוף, ברוך הוא.

כיצד קשורים זה לזה שני הפירושים — מסירות נפש וקישור לבושי הנפש? התשובה מתחילה במהותה של התורה: היא חכמת ה' שבאצילות, ובה מלובש אור אין סוף עצמו.

(ולכן נקרא התורה משל הקדמוני ⁴²שהיא בחי' ח"ע [חכמה עילאה] שהוא כלי לאור א"ס ב"ה שהוא קדמונו של עולם כמ"ש מזה בדרוש פורים) ⁴³

(ולכן נקראת התורה "משל הקדמוני": היא בחינת חכמה עילאה, שהיא כלי לאור אין סוף, ברוך הוא, שהוא "קדמונו של עולם", כפי שנתבאר על כך בדרוש לפורים.)

לכן נקראת התורה "משל הקדמוני" (שמואל א כד, יג): היא חכמה עילאה, הכלי לאור אין סוף, "קדמונו של עולם". הטקסט מפנה לדרוש לפורים שבתורה אור.

וחכמה דאצילות נתלבשה בחכמה דבי"ע כדי להתלבש בהלכות הערוכות לפנינו שהם מדברים בענינים גשמיים דעשייה פיאה תרומות ומעשרות כו' יציאות השבת כו'.

וחכמת אצילות התלבשה בחכמת בריאה, יצירה ועשיה, כדי להתלבש בהלכות הערוכות לפנינו, העוסקות בעניינים גשמיים של עשיה: פאה, תרומות ומעשרות וכו', הוצאה מרשות לרשות בשבת וכו'.

החכמה העליונה ירדה דרך החכמות של העולמות התחתונים, עד שהתלבשה בהלכות מעשיות העוסקות בדברים גשמיים, כגון פאה, מתנות הכהונה ומעשרות, והוצאה בשבת.

וכשהאדם לומד התורה ומבין ומשיג איזו הלכה לאשורה הרי חכמתו מתקשרת בחכמתו ית' שבהלכה זו. והיו לאחדים מכל צד ופנה⁴⁴ כמ"ש בסי של בינוני ח"א [חלק א'] פ"ה.

וכאשר אדם לומד תורה ומבין ומשיג הלכה כלשהי לאמיתה, חכמתו נקשרת בחכמתו ית' המצויה בהלכה זו, והן נעשות לאחדים מכל צד ופינה, כפי שנכתב בספר של בינוניים, חלק א, פרק ה.

כאשר אדם מבין באמת הלכה בתורה, שכלו נעשה אחד עם חכמתו של ה' שבהלכה זו. בתניא, פרק ה, מתואר איחוד מופלא זה כ"מכל צד ופינה".

6 והנה מבואר למעלה⁴⁵ שעם היות הנשמה עצמה היא למעלה מהשכל מכל מקום עכ"פ [על כל פנים] השכל הוא כלי לעצמות הנשמה.

והנה, כפי שהתבאר למעלה, אף שהנשמה עצמה היא למעלה מן השכל, מכל מקום השכל הוא, על כל פנים, כלי לעצם הנשמה.

סיכום של מה שהתבאר למעלה: הנשמה למעלה מן השכל, ובכל זאת השכל הוא כלי לעצם הנשמה, שמתלבש בו.

וכן למעלה אע"פ [אף על פי] שאור א"ס ב"ה הוא למעלה מגדר ובחי חכמה אפילו מבחי ח"ע [חכמה עילאה] דאצילות מ"מ מלובש הוא בח"ע [בחכמה עילאה] שהחכמה היא

כך גם למעלה: אף שאור אין סוף ברוך הוא למעלה מגדר ומבחינה של חכמה, אפילו מבחינת חכמה עילאה דאצילות, בכל זאת הוא מתלבש בחכמה עילאה, שכן החכמה היא

כך גם למעלה: אור אין סוף הוא למעלה מחכמה, אפילו מחכמת אצילות, ובכל זאת הוא מתלבש בחכמה עילאה.

דוקא כלי לאור א"ס ב"ה כמ"ש הטעם בסי של בינונים פל"ה בהג"ה [בהגהה] וכיון שכן הרי על ידי התקשרות ויחוד חכמה ושכל של הנשמה בחכמה שבתורה

דווקא כלי לאור אין סוף ברוך הוא, כפי שמוסבר הטעם בספר של בינונים, פרק ל"ה, בהגהה. מכיוון שכך, על ידי התקשרות ויחוד של החכמה והשכל שבנשמה עם החכמה שבתורה,

החכמה היא הכלי שבו שורה אור אין סוף, כפי שמבארת ההגהה בתניא, פרק ל"ה. יש לכך השלכה על ייחוד שכל הנשמה עם חכמת התורה, כפי שמפרטות המילים הבאות.

שהיא חכמתו ית' עי"ז ממילא נעשה ג"כ התכללות ויחוד עצמיות הנשמה שלמעלה מהשכל באור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' ח"ע [חכמה עילאה] כיון דאור א"ס ב"ה מלובש בח"ע [בחכמה עילאה] אשר היא הלכה זו.

שהיא חכמתו יתברך, נעשים ממילא גם התכללות ויחוד של עצם הנשמה, שלמעלה מן השכל, באור אין סוף ברוך הוא עצמו, שלמעלה הרבה מאוד מבחינת חכמה עילאה; שהרי אור אין סוף ברוך הוא מתלבש בחכמה עילאה, והיא הלכה זו.

מכיוון שהתורה היא חכמתו של ה', ובה מתלבש אור אין סוף עצמו, אדם שמייחד את שכלו עם הלכה בתורה מייחד בכך גם את עצם נשמתו, שלמעלה מן השכל, עם עצמותו של הקב"ה, שלמעלה הרבה מחכמה.

7 וגם נשמת האדם שלמעלה מהשכל שלו מלובשת בכח השכל שהרי הנפש נק' נפש המשכלת. א"כ בהתקשרות ויחוד שכל האדם בחכמת התורה.

גם נפש האדם, שהיא למעלה משכלו, מלובשת בכוח השכל, שהרי הנפש נקראת "נפש המשכלת". אם כן, בהתקשרות ובייחוד של שכל האדם עם חכמת התורה,

גם נפש האדם מלובשת בכוח השכל שלה; לכן היא נקראת "נפש המשכלת". זהו הבסיס למה שמתרחש כאשר שכלו של אדם מתייחד עם חכמת התורה.

נעשה גם כן יחוד עליון יותר מזה והוא התכללות עצמיות הנשמה בעצמיות אור א"ס ב"ה.⁴⁶

מתרחש גם ייחוד נעלה יותר מזה, והוא שהעצמיות של הנשמה נכללת בעצמיות של אור אין סוף, ברוך הוא.

אז מתרחש גם ייחוד נעלה יותר: עצם הנשמה נכלל בעצמותו של אור אין סוף. באמצעות לימוד התורה מגיע האדם אפוא לאותה מדרגה של מסירות נפש.

8 וכ"ז [וכל זה] נעשה דוקא על ידי התקשרות השכל בחכמת התורה וזהו שאיתא דאורייתא היא היכלא עילאה דקוב"ה [דקודשא בריך הוא].⁴⁷

וכל זה נעשה דווקא באמצעות התקשרות השכל בחכמת התורה. זהו מה שנאמר שהתורה היא ההיכל העליון של הקדוש ברוך הוא.

האיחוד של עצם הנשמה עם ה' מתאפשר רק באמצעות התקשרות השכל בחכמת התורה. לכן הזוהר מכנה את התורה "ההיכל העליון" של הקדוש ברוך הוא: המקום שבו הוא עצמו שוכן.

ואע"פ [ואף על פי] **שהאדם אינו מרגיש כלל התכללות זו בשעת עסקו בתורה ועיקר עסקו וטרדתו הוא בהחכמה להשיגה ולא עוד**

ואף על פי שהאדם אינו חש כלל בהתכללות הזאת בשעה שהוא עוסק בתורה, ועיקר עיסוקו וטרדתו הם בחכמה, כדי להשיגה; ולא זו בלבד,

מתעוררת כאן שאלה: אדם הלומד תורה אינו חש כלל באיחוד הזה. הוא עסוק בניסיון להבין את הנלמד, והמאמץ הזה ממלא את מחשבתו.

אלא שאפשר שיתערב מקצת ישות באמצע אם השכיל בטוב כו' מ"מ מאחר שעיקר כוונתו לשמה ובתורת ה' דוקא חפצו⁴⁸

אלא שייתכן שתתערב מעט ישות במהלך הלימוד, אם הבין היטב וכו'; אף על פי כן, מאחר שעיקר כוונתו היא לשמה, ודווקא בתורת ה' חפצו,

יתרה מזו: אם הוא מבין היטב, ייתכן שיחוש מעט גאווה. ובכל זאת, העיקר הוא שכוונתו העיקרית ללמוד לשמה, שכן "חפצו" הוא דווקא "בתורת ה'" (תהילים א, ב).

לכן עצמיות נשמתו נכללת בא"ס ב"ה ואע"ג [ואף על גב] **דאיהו לא חזי**⁴⁹ **מזליה חזי. (ועמ"ש מכל זה בד"ה וידבר אלקים גבי חג השבועות**⁵⁰ **ע"ש).**

לכן עצם נשמתו נכללת באין סוף ברוך הוא; ואף על פי שהוא אינו רואה, מזלו רואה. (וראה מה שנכתב על כל זה במאמר הפותח במילים "וידבר אלקים", לחג השבועות; עיין שם.)

לכן עצם נשמתו עדיין נכללת בה'. התלמוד מספר על האנשים שהיו עם דניאל ולא ראו את מראהו, ובכל זאת אחז בהם פחד, ואומר: "אף על גב דאיהו לא חזי, מזליה חזי" — אף על פי שהוא אינו רואה, מזלו רואה. שורש הנשמה למעלה קולט את מה שהאדם למטה אינו קולט. הסוגריים מפנים למאמר לחג השבועות "וידבר אלקים" שבלקוטי תורה.

ובזה יובן איך שני הפי' דבכל נפשך מישך שייכי אהדדי וגם דשייך ודברת במ תיכף לובכל מאדך.

ובכך יובן כיצד שני הפירושים ל"בכל נפשך" קשורים זה בזה, וגם כיצד "ודברת במ" שייך מיד לאחר "ובכל מאדך".

כך נענות שתי השאלות. שני הפירושים ל"בכל נפשך" — מסירות נפש והתקשרות לבושי הנשמה באמצעות התורה — קשורים זה בזה; וכן "ודברת במ" בא בהמשך ל"ובכל מאדך".

כי המס"נ [המסירות נפש] **ליבטל ולהכלל בא"ס ב"ה ובעסקו בתורה גם כן מתכללת נשמתו בא"ס ב"ה כו'**

שכן מסירות נפש פירושה להתבטל ולהיכלל באין סוף ברוך הוא, וגם בעיסוקו בתורה נשמתו נכללת באין סוף ברוך הוא וכו'.

מסירות נפש פירושה להתבטל ולהיכלל בה'; ולימוד התורה פועל אף הוא את התכללות הנשמה בה'.

לכן ענין ודברת בם הוא המרוה צמאון האה"ר [האהבה רבה] דבכל מאדך ליבטל וליכלל בא"ס ב"ה (ועמ"ש מענין עסק התורה בד"ה כי ביום הזה יכפר^{51,52} בפ"י והיו הדברים האלה⁵³ כו' ודברת בם ע"ש):

לכן "ודברת בם" הוא המשביע את צימאון האהבה רבה של "ובכל מאדך" — להתבטל ולהיכלל באין סוף ברוך הוא. וראה מה שנכתב בענין העיסוק בתורה במאמר הפותח במילים "כי ביום הזה יכפר", בפירוש "והיו הדברים האלה" וכו', "ודברת בם"; עיין שם.)

לכן לימוד התורה הוא המשביע את האהבה העצומה של "ובכל מאדך" — את הצימאון להיכלל בה'. כאן מפנים למאמר על "כי ביום הזה יכפר", המבאר את הפסוק "והיו הדברים האלה... ודברת בם".

קטע 3 • 91-16

לימוד התורה מתוך ביטול

9 ג וזהו הטעם לעוצם השקידה בתלמוד תורה של חכמי המשנה והגמרא אשר זה היה עבודתם כל הימים לא פסק פומי [פומיה] מגירסא. ומהדר תלמודי [תלמודיה] מתלתין יומין⁵⁴ לתלתין יומין וגם רשב"י [רבי שמעון בר יוחאי] כנז' [כנזכר] בשבת פ' במה מדליקין.^{55, 56, 57}

3. וזהו הטעם לשקידה העצומה בלימוד התורה של חכמי המשנה והגמרא, שעבודתם הייתה בכך כל ימיהם: "פיו לא פסק מלימוד", ו"היה חוזר על תלמודו משלושים יום לשלושים יום"; וכן גם רבי שמעון בר יוחאי, כפי שמוזכר במסכת שבת, בפרק "במה מדליקין".

סעיף ג' מסיק מסקנה: זו הסיבה שחכמי המשנה והתלמוד למדו בהתמדה ובעוצמה כזאת, בלי להפסיק, וחזרו על כל תלמודם מדי שלושים יום — כפי שהגמרא אומרת על רב ששת; וזו גם הסיבה שרבי שמעון בר יוחאי, כפי שמספרת הגמרא בפרק השני של מסכת שבת, הקדיש את עצמו כולו לתורה.

10 וגם בזוהר נז' [נזכר] מארי מתניתא ומארי קבלה מועטים⁵⁸ היו ומהו הלימוד סדר זרעים בצמח הארץ וסדר טהרות אבות הטומאה כו'

גם בזוהר מוזכרים "בעלי המשנה", ואילו בעלי הקבלה היו מעטים. ומה היה נושא הלימוד? סדר זרעים, העוסק במה שצומח מן הארץ, וסדר טהרות, העוסק באבות הטומאה, וכו'.

גם הזוהר מדבר על "בעלי המשנה", ואילו בעלי הקבלה היו מעטים. ומה למדו בעלי המשנה? הלכות חקלאות, בסדר זרעים, והלכות טהרה, בסדר טהרות.

שהם הכל מדברים בענינים גשמיים אלא לפי שבהם נתלבשה חכמתו ית' ע"י התלבשות בחכמה דבריא כו'

כל אלה עוסקים בעניינים גשמיים; אך [למדו אותם] משום שחכמתו ית' התלבשה בהם, באמצעות התלבשות בחכמה של בריאה, וכו',

כל אלה עוסקים בעניינים גשמיים. למדו אותם משום שחכמתו ית' התלבשה בהם, לאחר שירדה דרך החכמה של העולמות התחתונים.

כנ"ל ובתוכה שורה אור א"ס ב"ה, וזהו עיקר התכלית להמשיך גילוי אור א"ס ב"ה שלמעלה מהאצי.

כפי שנתבאר לעיל, ובתוכה שורה אור אין סוף, ברוך הוא. וזוהי התכלית העיקרית: להמשיך את גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, שלמעלה מאצילות.

בתוך אותה חכמה שורה אור אין סוף עצמו. תכלית הלימוד היא להמשיך את גילוי אור אין סוף שלמעלה מאצילות.

11 וגם המלאכים בקשו⁵⁹ התורה בשכיל זה ולא ניתנה להם אלא לישראל דוקא להמשיך גילוי אור הסוכ"ע בעה"ז [בעולם הזה] דוקא

גם המלאכים ביקשו את התורה מטעם זה, אך היא לא ניתנה להם אלא דווקא לישראל, כדי להמשיך את גילוי האור שסובב כל עלמין דווקא בעולם הזה.

המלאכים ביקשו את התורה מטעם זה עצמו (שבת פח ע"ב), ובכל זאת היא ניתנה רק לישראל, כדי שגם האור המקיף, גדול מכדי להיכנס לעולמות, יתגלה בעולם הזה, הנמוך ביותר.

ולכן נתלבשה התורה בעניינים גשמיים דוקא.⁶⁰ בכדי שאח"כ בתח"מ [בתחיית המתים] שהוא תכלית הבריא יהי גילוי זה לנשמות שבגופים דוקא.

לכן התורה התלבשה דווקא בעניינים גשמיים, כדי שלאחר מכן, בתחיית המתים, שהיא תכלית הבריא, יתגלה גילוי זה דווקא לנשמות בגופים.

זו הסיבה שהתורה התלבשה בעניינים גשמיים: כדי שבתחיית המתים, שהיא תכלית הבריא, יגיע גילוי זה לנשמות בגופים.

12 והיינו ע"י ביטול הנפש והתכללותה באור א"ס ב"ה עכשיו ע"י עסק התורה כנ"ל⁶¹ שלא להיות בבחי' יש בפ"ע [בפני עצמו]

והיינו על ידי ביטול הנפש והתכללותה באור אין סוף, ברוך הוא, כעת, באמצעות העיסוק בתורה, כנזכר לעיל: שלא להיות בבחינת "יש" בפני עצמו,

גילוי זה מושג כעת באמצעות ביטול הנפש בלימוד התורה: שלא לחוש את עצמו כ"יש" נפרד ועצמאי.

אלא להיות בטל לאור א"ס ורצונו וחכמתו שזהו עסק התורה וכמ"ש ולא תחללו⁶² שלא לעשות בחי' חלל והעלם אור א"ס ב"ה.

אלא להיות בטל לאור אין סוף, לרצונו ולחכמתו, וזהו העיסוק בתורה. ועל כך נאמר: "ולא תחללו" — שלא לעשות חלל והעלם לאור אין סוף, ברוך הוא.

במקום זאת, יש להיות בטלים לאור ה', לרצונו ולחכמתו, וזהו עניינו של לימוד התורה. אדמו"ר הזקן דורש את הפסוק "ולא תחללו" כאומר: אל תעשו "חלל" — מקום שבו אור ה' מוסתר.

שהוא ית' אינו שורה במי שהוא יש ודבר שאין אני והוא יכולים לדור⁶³ בעולם א"כ גורם בחי' חלל שמסתלק אור א"ס ב"ה ממנו כו'.

שהרי הוא יתברך אינו שורה במי שהוא "יש" ודבר, שכן "אין אני והוא יכולים לדור בעולם"; ואם כן, הוא גורם למצב של חלל, בכך שאור אין סוף, ברוך הוא, מסתלק ממנו וכו'.

ה' אינו שורה במי שרואה את עצמו כישות נפרדת; על הגאווה אומרת הגמרא: "אין אני והוא יכולים לדור בעולם". אדם כזה יוצר "חלל", שממנו מסתלק אור אין סוף.

13 והנה ידוע שלהיות התהוות העולמות נעשה חלל ומקום פנוי⁶⁴ ואח"כ נמשך קו לתוך מקום החלל, וענין החלל הוא העלם האור והקו היא בחי' הגלוי.

כידוע, כדי שהעולמות יוכלו להתהוות נעשו חלל ומקום פנוי, ולאחר מכן נמשך קו אל תוך החלל. החלל הוא העלם האור, והקו הוא בחינת הגלוי.

רקע מתורת האר"י על הבריאה: כדי לפנות מקום לעולמות, אורו של ה' הסתלק, ונשארו "חלל" או מקום פנוי; לאחר מכן נמשך לתוכו קו דק של אור. החלל הוא הסתר האור, והקו הוא גילוי.

אך כיון שהגילוי מעט רק עד"מ בבחי' קו וחוט לבד ע"כ⁶⁵ ברבוי ההשתלשלות העולמות נעשה למטה בחי' העלם והסתר, וגם כי הארת הקו מסתיים במלכות דאצי' אלא שאח"כ נמשך ובוקע דרך הפרסא.

אבל מכיוון שהגילוי מצומצם, והוא רק, על דרך משל, בבחינת קו וחוט בלבד, הרי שכריבוי שלבי ההשתלשלות של העולמות נוצרים למטה העלם והסתר. זאת גם משום שהארת הקו מסתיימת במלכות דאצילות, אלא שלאחר מכן היא נמשכת ובוקעת דרך הפרסא.

מכיוון שהגילוי הוא רק קו דק, הוא הולך ומתכסה ככל שהוא יורד דרך העולמות הרבים. הארתו מסתיימת במלכות דאצילות, ורק לאחר מכן היא בוקעת דרך ה"פרסא" המפרידה בין אצילות לעולמות התחתונים.

אמנם לע"ל [לעתידי לבוא] יהי' [יהיה] גילוי אור א"ס שלמעלה מהצמצום וחלל ולא יהי' [יהיה] עוד הגילוי בבחי' קו אלא עצמות אור א"ס יתגלה ולא יהיה עוד חלל והפסק כלל.

אולם לעתיד לבוא יתגלה אור אין סוף שלמעלה מהצמצום ומהחלל. הגילוי כבר לא יהיה בבחינת קו; אדרבה, עצמות אור אין סוף תתגלה, ולא יהיו עוד חלל והפסק כלל.

| לעתיד לבוא יתגלה אור אין סוף שלפני הצמצום: לא קו דק, אלא עצם האור עצמו, בלי חלל ובלי הפסק.

14 והגילוי יהיה למטה דוקא. משא"כ עכשיו שהקו מסתיים באצ"י כו' והא תליא שכשהגילוי רק

בבחי' קו ע"כ הולך ומתמעט וכמשל החבל שבראשו עב והולך ומתקצר כו'

הגילוי יהיה דווקא למטה, ואילו עכשיו הקו מסתיים באצילות וכו'. הדברים תלויים זה בזה: כאשר הגילוי הוא רק בבחינת קו, הוא הולך ומתמעט, כמו בחבל שעבה בראשו והולך ונעשה דק יותר.

| לעתיד הגילוי יגיע למטה, ואילו עכשיו הקו מסתיים באצילות. שני הדברים קשורים זה בזה: גילוי שבא בצורת קו הולך ומתמעט, כמו חבל שעבה בראשו והולך ונעשה דק יותר.

עד שמסתיים באצ"י משא"כ כשהגילוי הוא עצמיות האור שלא בבחי' קו הנה מעלה ומטה שוין,

עד שהוא מסתיים באצילות; ואילו כאשר מתגלה עצמות האור, שלא בבחינת קו, מעלה ומטה שווים.

| לכן הקו של האור מסתיים באצילות. אך כאשר עצמות האור עצמה מתגלה, ולא בצורת קו, מעלה ומטה שווים.

(וכמ"ש בד"ה זכור את יום השבת⁶⁶ גבי פי' קוינו כו' ולעתידי כו' ע"ש), וגילוי זה לע"ל [לעתידי לבוא] הוא

ע"י עסק התורה עכשיו בבחי' ביטול שבחכמת התורה שורה ומלוכש אור א"ס אלא שהוא בבחי' קו.

(כמו שכתוב במאמר המתחיל "זכור את יום השבת", בביאור "קיווינו" וכו' ו"לעתידי" וכו'; עיינו שם.) גילוי זה לעתיד לבוא נעשה באמצעות העיסוק בתורה עכשיו בבחינת ביטול, שכן בחכמת התורה שורה ומתלבש אור אין סוף, אלא שהוא בבחינת קו.

| ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על שבת שבתורה אור, הקושר את "קיווינו" לקו ואומר שלעתידי, כמו בשבת, מעלה ומטה יהיו שווים. גילוי עתידי זה נמשך באמצעות לימוד התורה עכשיו מתוך ביטול, שכן אור אין סוף מתלבש בחכמת התורה, אך רק בבחינת קו.

וע"י הביטול של הנפש האדם שעצמיות הנפש נכללת בבחי' ביטול בהקו אור א"ס שבתורה גורם וממשיך התגלות עצמיות האור שלמעלה מהקו והחלל כו',

ועל ידי ביטול נפשו של האדם, כאשר עצמות הנפש נכללת בבחינת ביטול בקו של אור אין סוף שבתורה, הוא גורם וממשיך את גילוי עצמות האור שלמעלה מהקו והחלל וכו'.

| כאשר נפשו של האדם בטלה ועצמותה נכללת בקו האור שבתורה, הוא ממשיך את עצמות האור שלמעלה מהקו והחלל.

(כי ביטול היש מעורר מאד למעלה לכן ביטול זה של הנפש והחב"ד [והחכמה בינה ודעת] שלה ולבושיה מו"ד [מחשבה ודבור] בעסק התורה בבחי' ולא תחללו גורם להמשיך תוספת אור בהתורה.

(שכן ביטול היש מעורר מאוד למעלה. לכן ביטול זה של הנפש, של חב"ד שלה ושל לבושיה — מחשבה ודיבור — בעת העיסוק בתורה בבחינת "ולא תחללו", גורם להמשכת תוספת אור בתורה.

הסיבה מוסברת בסוגריים: ביטול מלמטה מעורר תגובה רבה למעלה. כאשר הנפש, השכל שלה ולבושיה — מחשבה ודיבור — בטלים בלימוד התורה, בבחינת "ולא תחללו", נמשך אור נוסף לתורה.

וזהו פ"י עוסק בתורה לשמה ר"ל [רוצה לומר] לשם התורה עצמה.⁶⁷ שהרי עכשיו מלובש בה רק קו מאור א"ס וע"י עסק האדם בתורה לשמה גורם התגלות אור א"ס שלמעלה מהקו כו', ועמ"ש סד"ה ויקח קרח).⁶⁸

וזהו פירוש "עוסק בתורה לשמה" — כלומר, לשם התורה עצמה. שהרי עכשיו מתלבש בה רק קו מאור אין סוף, ועל ידי עיסוקו של האדם בתורה לשמה הוא גורם לגילוי אור אין סוף שלמעלה מהקו כו'. ועיינו במה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "ויקח קרח".

זהו פירוש "עוסק בתורה לשמה": לשם התורה עצמה, כדי להמשיך לתוכה את האור שלמעלה מהקו, שמאיר בה עכשיו רק בבחינת קו. ההערה שבסוגריים מפנה לסוף המאמר "ויקח קרח".

ומ"מ ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו,⁶⁹ כי בכדי שיהיה נעשה התכללות הנפש באור א"ס ב"ה בעסק התורה ברעותא דלכא תליא מלתא שיחפוץ באמת בביטול זה.

ובכל זאת אמרו רבותינו ז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו". שכן כדי שהנפש תיכלל באור אין סוף ברוך הוא באמצעות העיסוק בתורה, הדבר תלוי ברעותא דלכא — שהאדם ירצה באמת בביטול זה.

ובכל זאת, לימוד תורה לבדו אינו מספיק: הגמרא אומרת שמי שאומר "אין לי אלא תורה", אין לו אפילו תורה. הכללת הנפש בה באמצעות הלימוד תלויה ברצון אמיתי של הלב לביטול זה.

15 והיינו ע"י קדימת ק"ש [קריאת שמע] ותפלה וכמ"ש הארז"ל [האר"י זכרונם לברכה] למס"נ [למסירות נפש] באחד.⁷⁰ דלכאורה הרי מס"נ [מסירות נפש] הוא באומרו ובכל נפשך.

והדבר נעשה באמצעות הקדמת קריאת שמע ותפילה [ללימוד התורה], וכפי שכתב הארז"ל: למסור את הנפש [במילה] "אחד". לכאורה, הרי מסירות נפש היא כשאומרים "ובכל נפשך".

הרצון הזה מתעורר כשקוראים קריאת שמע ומתפללים לפני לימוד התורה, מתוך הכוונה שמביא הארז"ל למסור את הנפש לה' במילה "אחד". אך אפשר היה לחשוב שמסירות נפש שייכת לפסוק הבא: "ובכל נפשך".

אלא כי ענין מסי"נ [מסירות נפש] באחד היינו הביטול עצמיות נפש האלקית שלמעלה מהשכל כו'. וענין מסי"נ [מסירות נפש] דובכל נפשך היינו שגם נפש הבהמית תסכים לזה בבחי' אתכפיא ואתהפכא

אלא שענין מסירות הנפש ב"אחד" הוא ביטול עצם נפשה של הנפש האלקית, שלמעלה מן השכל וכו'; ואילו ענין מסירות הנפש ב"ובכל נפשך" הוא שגם הנפש הבהמית תסכים לכך, בבחינת אתכפיא ואתהפכא.

כאן מבחינים בין שתי דרגות. מסירות הנפש במילה "אחד" היא ביטול עצמותה של הנפש האלקית, למעלה מן השכל; ואילו מסירות הנפש ב"ובכל נפשך" פירושה שגם הנפש הבהמית תסכים לכך, תחילה באמצעות הכנעה ואחר כך באמצעות שינוי פנימי.

והיינו ע"י ההתבוננות כו', ולזאת אח"כ כשעוסק בתורה ומתקשר שכלו בחכמתו ית' שבתורה. נעשה ג"כ יחוד והתכללות עצמיות הנפש באור א"ס ב"ה ממש המלוכש בחי' [בחכמה עילאה].

והדבר נעשה באמצעות ההתבוננות וכו'. לכן, לאחר מכן, כשהוא עוסק בתורה ושכלו מתקשר בחכמתו יתברך שבתורה, נעשים גם כן ייחוד והתכללות של עצם הנפש באור אין סוף ברוך הוא ממש, המלוכש בחכמה עילאה.

הנפש הבהמית מגיעה לכך באמצעות התבוננות בגדולת ה'. לאחר הכנה זו, כשהאדם לומד תורה וקושר את שכלו בחכמת ה' שבתורה, עצם נפשו מתייחד עם אור אין סוף המלוכש בחכמה עילאה.

16 וכמ"ש אם ישים אליו לבו⁷¹ כו'. והגם שבדברי רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] נז' [נזכר] הלשון כל האומר אין לי אלא תורה⁷² אפילו תורה אין לו אלא תורה וגמילות חסדים.

וכמו שנאמר: "אם ישים אליו את לבו" וכו'. ואף שבדברי חז"ל הנוסח הוא: "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו, אלא תורה וגמילות חסדים",

הפסוק "אם ישים אליו את לבו" (איוב לד, יד) תומך בכך שהכול תלוי ברצון הלב. אולם דבריהם המלאים של חז"ל מוסיפים שמי שאומר שיש לו "רק תורה", אין לו אפילו תורה, ושנדרשים "תורה וגמילות חסדים".

הנה ודאי דגמילות חסדים הוא כפשוטו ממש כי תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים והלומד ואינו עושה⁷³ נוח לו שתהפך שלייתו⁷⁴ ע"פ.

ודאי שגמילות חסדים מתפרשת כפשוטה ממש, שהרי "תכלית חכמה — תשובה ומעשים טובים", ו"הלומד ואינו עושה, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו".

גמילות חסדים כאן מתפרשת כפשוטה, שכן "תכלית חכמה — תשובה ומעשים טובים" (ברכות יז, א), ובתלמוד הירושלמי נאמר שמי שלומד ואינו מקיים היה מוטב לו שלא נולד, ושלייתו נהפכה על פניו.

אמנם באמת גם עיון תפלה⁷⁵ הוא בכלל גמ"ח [גמילות חסדים] כדאיתא בגמ' [בגמרא] ופרש"י [ופירש רש"י / ופירוש רש"י] בשבת דקכ"ז (ועמ"ש בד"ה וכל בניך למודי^{76, 77} ה' בענין בניך ובניך):⁷⁸

אולם לאמיתו של דבר, גם עיון תפילה נכלל בגמילות חסדים, כפי שנאמר בגמרא וכפי שרש"י מפרש במסכת שבת, דף קכז. (וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "וכל בניך למודי ה' בענין בניך" ו"בניך").

אולם התלמוד במסכת שבת (קכז, א), כפי שרש"י מפרש, מונה עיון תפילה בין הדברים הנכללים בגמילות חסדים. נמצא שגם התפילה היא השותפה הנדרשת ללימוד התורה. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר בלקוטי תורה על הפסוק "וכל בניך למודי ה'", ולדרשת חז"ל הקוראת את "בניך" גם כ"בניך".

קטע 4 • 171-22

תורה נגלית וקבלה

17 ד והנה מכ"ז [מכל זה] יובן שמעלה ומדרגה זו שבעסק התורה ששכל האדם העוסק בתורה מתקשר ומתאחד בחכמתו ית'.

4. כעת, מכל האמור יובן שמעלה ומדרגה זו, שבעיסוק בתורה שכלו של האדם העוסק בה נקשר ומתאחד בחכמתו ית',

סעיף ד' מסיק מסקנה נוספת מכל שנאמר עד כאן: הכוח המיוחד של לימוד התורה הוא ששכלו של הלומד נקשר בחכמת ה' ונעשה לאחד איתה.

ועי"ז נכלל עצמיות הנפש באור א"ס ב"ה המלוכש בחכמתו ית' זהו דייקא בעסק התורה הנגלות לנו שהם שיתא סדרי משנה המדברים מכשר ופסול טמא וטהור וחייב וזכאי כו'

ודווקא בעיסוק בתורה הנגלית לנו, שהיא ששת סדרי משנה, המדברים על כשר ופסול, טמא וטהור, חייב וזכאי וכו', נכללת עצמות הנפש באור אין סוף, ברוך הוא, המלוכש בחכמתו ית'.

בכך עצמות הנפש נכללת באור אין סוף המלוכש בחכמת ה'. הדבר מתרחש דווקא בתורה הנגלית, בששת סדרי משנה, הפוסקים מה כשר או פסול, טהור או טמא, חייב או זכאי.

לפי שהם נתלכשו בעשיה ר"ל [רוצה לומר] שחכמתו יתברך שבאצ"י שבתוכה אור א"ס ב"ה⁷⁹ נסעה וירדה עד⁸⁰

שכן הן התלכשו בעשיה; כלומר, חכמתו ית' שבאצילות, שבתוכה אור אין סוף, ברוך הוא, נסעה וירדה עד הטעם הוא שהלכות אלה התלכשו בעולם העשיה. חכמת ה' שבאצילות, שבתוכה אור אין סוף, "נסעה וירדה" שלב אחר שלב.

שנתלבשה בדברים גשמיים שבעניני עוה"ז בכדי שהאדם הלומד ההלכה יהיה שכלו משיג ותופס מהות ועצמיות החכמה שבההלכה מכיון שמדברת בענינים גשמיים שמהותן מושג.

שהתלבשה בדברים גשמיים, בעניני העולם הזה, כדי ששכלו של האדם הלומד את ההלכה יוכל להשיג ולתפוס את מהותה ועצמותה של החכמה שבה, מכיוון שהיא עוסקת בענינים גשמיים שמהותם מושגת.

היא ירדה עד שהתלבשה בדברים גשמיים שבעולם הזה, כדי שאדם הלומד את ההלכה יוכל לתפוס את עצם החכמה שבה, מפני שהיא עוסקת בענינים גשמיים שהשכל האנושי יכול להשיג את מהותם.

18 ולכן נעשה התקשרות ויחוד אמיתי שכל האדם בחכמה שבההלכה וכיון שהיא חכמתו ית' ממש

המיוחדת במאצילי [במאצילה] **א"ס ב"ה רק שנתלבשה בלבושי** [בלבושין / בלבושים] **כו'**

לכן נוצר קשר ואיחוד אמיתיים בין שכלו של האדם לבין החכמה שבההלכה. ומכיוון שזו ממש חכמתו יתברך, המאוחדת עם המאציל שלה, אין סוף ברוך הוא, אלא שהיא התלבשה בלבושים וכו',

כך שכלו של הלומד מתאחד באמת עם החכמה שבההלכה. חכמה זו היא חכמתו של ה' עצמו, והיא אחת עם אין סוף, ורק לבושה בלבושים.

ע"כ עי"ז נעשה ג"כ היחוד העליון שעצמיות נשמתו נכללת בעצמות אור א"ס המלוכש בח"ע [בחכמה עילאה] **המלוכשת בהלכה זו.**

לכן גם באמצעות כך נוצר האיחוד העליון: עצם נשמתו נכללת בעצמות אור אין סוף, המלוכש בחכמה עילאה, המלוכשת בהלכה זו.

מכאן נובע האיחוד העליון: עצם הנשמה נכלל בעצמות אור אין סוף, המלוכש בחכמה עילאה, שבתורה מתלבשת בהלכה זו.

אבל בלימוד חכמת הקבלה⁸¹ הואיל שחכמתו ית' שבענינים אלו מלוכשת בענינים רוחניים כמו בתיקון פרצופי האצ"י או בבי"ע בבריאת שרפים וחיות⁸² כו' נשמות ומלאכים גי"ע [גן עדן] העליון וג"ע [וגן עדן] התחתון כו'

אבל בלימוד חכמת הקבלה, מכיוון שחכמתו יתברך בענינים אלה מתלבשת בענינים רוחניים, כמו תיקון הפרצופים של אצילות, או בבריאה, ביצירה ובעשיה — בריאת שרפים וחיות וכו', נשמות ומלאכים, גן עדן העליון וגן עדן התחתון וכו',

הקבלה שונה. חכמת ה' מתלבשת בה בנושאים רוחניים: תיקון הפרצופים — התצורות של הספירות — באצילות, ובעולמות התחתונים בריאת מלאכים כגון שרפים וחיות, נשמות וגן עדן העליון והתחתון.

הרי האדם הלומד זה דהיינו ידיעת סדר ההשתלשלות שבע"ח [שבע ע"ח] אין יד שכלו משיג מהות חכמה זו ששכל האדם אינו משיג המהות רק בעשיה ולא מהות הרוחניות איך ומה הוא רק מציאותו, הרי שהאדם הלומד זאת, כלומר את ידיעת סדר ההשתלשלות שבע ע"ח, אינו יכול להשיג בשכלו את מהותה של חכמה זו; שכן השכל האנושי משיג מהות רק בעשיה, ואינו משיג את מהותו של הרוחני — כיצד ומה הוא — אלא רק את מציאותו.

מי שלומד זאת, כלומר את סדר העולמות כפי שהוא מתואר בע"ח חיים, אינו יכול להשיג את מהותה של חכמה זו. השכל האנושי משיג מהו דבר רק בעולם הגשמי; על דברים רוחניים הוא יכול לדעת רק שהם קיימים, ולא כיצד הם או מה הם.

ולכן כשחכמתו ית' מלובשת בעשיה משיג מהותם ממש כמו בד' רשוית לשבת משיג היטב מהות רה"י [רשות היחיד] ומהות רה"ר [רשות הרבים].

לכן, כאשר חכמתו יתברך מתלבשת בעשיה, הוא משיג את מהותם ממש; למשל, בארבע הרשויות של שבת הוא משיג היטב את מהותה של רשות היחיד ואת מהותה של רשות הרבים.

כאשר חכמת ה' מתלבשת בעניינים גשמיים, השכל משיג אותם במלואם. למשל, בהלכות שבת מבינים היטב מהי רשות היחיד ומהי רשות הרבים.

משא"כ כשהחכמה מדברת בעניינים רוחניים שאין מהותן מושג כלל היינו בלימוד הקבלה אין שכלו תופס ומשיג ומתקשר כ"כ [כל כך] במהות חכמתו ית'.

לעומת זאת, כאשר החכמה עוסקת בעניינים רוחניים, שאין משיגים כלל את מהותם — כלומר, בלימוד הקבלה — שכלו אינו תופס, משיג ומתקשר במידה כזאת עם מהות חכמתו יתברך,

אבל כשהחכמה עוסקת בעניינים רוחניים, כמו בקבלה, שמהותם אינה מושגת כלל, השכל אינו תופס את מהות חכמת ה' ומתקשר עמה באותה מידה.

רק במציאות [במציאותה] ולא במהות [במהותה] ואין זה יחוד והתקשרות כמו בנגלה ששכל האדם תופס ומשיג מהות חכמתו ית' ולא מציאותה לבד.

אלא רק עם מציאותה ולא עם מהותה. ואין זה איחוד וקשר כמו בתורה הנגלית, שבה שכלו של האדם תופס ומשיג את מהות חכמתו יתברך, ולא רק את מציאותה.

השכל משיג רק את מציאותה של חכמה זו, ולא את מהותה. לכן האיחוד אינו דומה לאיחוד שבתורה הנגלית, שבה השכל תופס את עצם מהותה של חכמת ה'.

19 ולכן עייז דוקא נעשה ג"כ התכללות עצמיות נשמתו באור א"ס המלוכש בחכמתו יתברך שהשיג מהותה ממש.

לכן דווקא באמצעות זה נוצרת גם התכללות של עצם נשמתו באור אין סוף המלוכש בחכמתו יתברך, שאת מהותה ממש הוא השיג,

לכן דווקא באמצעות התורה הגלויה נספג עצם הנשמה באור אין סוף המלוכש בחכמת ה', שאת מהותה הלומד אכן השיג.

שבתוכה א"ס ב"ה. משא"כ בלימוד ידיעת סדר ההשתלשלות שהשיג רק מציאות מחכמתו ית' ולא המהות ממש.

שבתוכה נמצא אין סוף ברוך הוא; לא כך בלימוד ידיעת סדר ההשתלשלות, שבו הוא השיג רק את מציאות חכמתו יתברך, ולא את מהותה ממש.

אין סוף נמצא בתוך חכמה זו. לעומת זאת, בלימוד סדר העולמות הלומד משיג רק את מציאות חכמת ה', ולא את מהותה.

20 וזהו מ"ש בפע"ח [בפרי עץ חיים] דקבלה⁸³ היא באצילות ותלמוד הוא בבריאה ומשנה כיצ"י [ביצירה] ומקרא הוא בעשיי [בעשיה].⁸⁴ דלכאורה תמוה שהרי משנה ותלמוד הן תשבע"פ [תורה שבעל פה] ודאי כולם נמשכו מחכמה דאצי וכ"ש [וכל שכן] המקרא תשכ"כ [תורה שבכתב],

וזהו שכתוב בפרי עץ חיים, שקבלה היא באצילות, תלמוד בבריאה, משנה ביצירה ומקרא בעשיה. ולכאורה הדבר תמוה: הרי משנה ותלמוד הם תורה שבעל פה, ובוודאי כולם נמשכו מחכמה דאצילות; וכל שכן המקרא, שהוא תורה שבכתב.

ראיה מפרי עץ חיים, המשיך כל סוג של לימוד תורה לעולם מסוים: קבלה לאצילות, תלמוד לבריאה, משנה ליצירה ומקרא לעשיה. הדבר תמוה, שהרי כל התורה, שבכתב ובעל פה, נמשכת מחכמה דאצילות.

אלא דר"ל [דרוזה לומר] בבחי' ההתלבשות שבמקרא נתלבשה ח"ע [חכמה עילאה] גם בעשיי [בעשיה] שעיקר הקפידא הוא על תמונת האותיות ושיהיה הקלף כדין כו' וכתגין שבהם נרמזו רזין דאורייתא⁸⁵ שלא יוכלו להתלבש בדיבור

אלא הכוונה היא לבחינת ההתלבשות: במקרא התלבשה חכמה עילאה גם בעשיה, שכן עיקר ההקפדה היא על צורת האותיות, על כך שהקלף יהיה כשר לפי הדין וכו', ועל התגין, שבהם נרמזים סודות התורה, שאינם יכולים להתלבש בדיבור

התשובה היא שהשיוך מתאר היכן כל דבר מתלבש. המקרא מתלבש אפילו בעולם העשיה, שכן עיקר דיניו נוגעים לצורתן הגשמית של האותיות, לקלף כשר ולתגין שעל האותיות, הרומזים לסודות התורה שאי אפשר למסור בדיבור.

אלא ע"י עשיי [עשיה] כמו לחכימא ברמיזא⁸⁶ כו' ומשנה ותלמוד הן נתלבשו ביצי' [ביצירה] ובכריאה שהוא בחי' אותיות הדבור והחכמה שבהן.

אלא באמצעות עשיה, כמו "לחכימא ברמיזא" וכו'. ואילו משנה ותלמוד התלבשו ביצירה ובכריאה, שהן בחינת אותיות הדיבור והחכמה שבהן.

את הסודות האלה אפשר למסור רק באמצעות צורה גשמית, כמו רמז לחכם. משנה ותלמוד מתלבשים ביצירה ובכריאה, המקבילות לאותיות הדיבור ולחכמה המתבטאת בהן.

משא"כ קבלה היא באצי' דהיינו שאין מהות חכמה זו מושגת למטה כיון שלא נתלבשה בכריאה ויצי' [ויצירה] כמו משנה ותלמוד.

מה שאין כן קבלה, שהיא באצילות; כלומר, מהות החכמה הזאת אינה מושגת למטה, מכיוון שלא התלבשה בכריאה וביצירה כפי שהתלבשו בהן משנה ותלמוד.

הקבלה "היא באצילות": חכמתה לא ירדה לכריאה וליצירה, עולמות ההשגה והדיבור, כפי שירדו אליהם משנה ותלמוד, ולכן מהותה אינה מושגת למטה.

לכן אין מושג רק מציאותה ולא מהותה משא"כ משנה ותלמוד מושג מהות חכמתו ית' שבהן.

לכן מושגת רק מציאותה, ולא מהותה; ואילו במשנה ובתלמוד מושגת מהות חכמתו ית' שבהם.

לכן בקבלה מושגת רק מציאות החכמה, ואילו במשנה ובתלמוד מושגת מהות חכמתו של הקב"ה שבתוכם.

21 וזהו ענין משנה ביצירה כו' שעיי' מושג מהותן. אך להבין לפי' [לפי זה] תוכן ענין לימוד פנימית התורה

וזהו ענין "משנה ביצירה" וכו': שבאמצעות אפשר להשיג את מהותן. אך לפי זה יש להבין את תוכנו של לימוד פנימיות התורה,

"משנה ביצירה" פירושה שבאמצעות ירידת המשנה לדיבור אפשר להשיג את מהותה. מכאן עולה שאלה על לימוד פנימיות התורה, כלומר הקבלה.

שהאריכו בזהר ותיקונים ובע"ח [ובעץ חיים] בחיוב לימוד זה⁸⁷ וכמ"ש ג"כ בספר ראשית חכמה בהקדמה ובשל"ה [ובשני לוחות הברית] במסכת שבועות שלו בפרק נר מצוה הפליג מאד במעלת לימוד זה.

שהרי בזהר, בתיקונים ובעץ חיים האריכו בחובה ללמוד אותה, וכך נכתב גם בספר ראשית חכמה, בהקדמה; ובשל"ה, במסכת שבועות שלו, בפרק נר מצוה, הפליג מאוד בשבחו של לימוד זה.

הזהר, תיקוני הזהר ועץ חיים מדגישים את החובה ללמוד אותה, וראשית חכמה, בהקדמתו, והשל"ה, במסכת שבועות שלו, בפרק נר מצוה, משבחים אותה מאוד; אם כן, מה הוא משיג?

22 ויובן ענין זה בהקדים תחלה ענין שלישי במקרא. כי הנה ענין הלימוד במקרא אינו ע"ד

עניין זה יובן לאחר הקדמת עניין שלישי בלימוד המקרא. שכן לימוד המקרא אינו נעשה בדרך של

התשובה נפתחת בהוראת חז"ל להקדיש "שלישי" מן הלימוד למקרא. לימוד המקרא שונה במהותו.

לימוד משנה ותלמוד שהעיקר הוא להשיג החכמה שבהן שע"י יתקשר שכל האדם בחכמה זו שבתורה

כוי אלא דצריך ג"כ להוציא הדברים בדיבור פה דוקא

לימוד משנה ותלמוד, שבהם העיקר הוא להשיג את החכמה שבהם, ועל ידי כך שכלו של האדם מתקשר לחכמה זו שבתורה וכו', אלא שצריך גם להוציא את הדברים בדיבור ממש, בפה;

במשנה ובתלמוד העיקר הוא להשיג את החכמה, כדי שהשכל יתקשר לחכמת התורה; עם זאת, צריך גם לומר את הדברים בקול.

אבל מ"מ אם אומר ההלכה ואינו מבין אינו נחשב לו ללימוד כלל כמ"ש במ"א סי' נ', משא"כ בעסק

המקרא ותשכ"כ [ותורה שבכתב] אם מוציא בשפתיו אע"פ [אף על פי] שאינו מבין אפי' [אפילו] פי' המלות מפני

אך בכל זאת, אם הוא אומר את ההלכה ואינו מבין אותה, אין הדבר נחשב לו ללימוד כלל, כפי שכתוב במגן אברהם, סימן נ'. לעומת זאת, בעיסוק במקרא ובתורה שבכתב, אם הוא מוציא את המילים מפיו, אף שאינו מבין אפילו את פירוש המילים, משום

אמירת הלכה ללא הבנה אינה נחשבת ללימוד כלל, כפי שפוסק המגן אברהם, סימן נ'. במקרא, בתורה שבכתב, הדין שונה, כפי שמוסבר בהמשך.

שהוא ע"י ה"ז [הרי זה] מקיים מצות ולמדתם, שלפיכך כל ע"ה [עם הארץ] מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים

שהוא עם הארץ, הרי הוא מקיים בכך את מצוות "ולמדתם". לכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בבוקר לפני הפסוקים,

גם מי שאינו מבין את המילים משום שהוא עם הארץ, מקיים את מצוות תלמוד תורה באמירתו. לכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בבוקר לפני אמירת הפסוקים.

וכן כשעולה לס"ת [לספר תורה], וכ"כ [וכמו כן] בפרדס שכ"ז [שכל זה] פ"א⁸⁸ גבי לימוד המקרא שגם מי שלא יבין לחבר התיבות גם הוא אם יעסוק בו יומם ולילה שכרו אותו ופעולתו לפניו כוי,

וכן כשהוא עולה לתורה. וכך כתוב בפרדס, שער כ"ז, פרק א', בעניין לימוד המקרא: שגם מי שאינו מבין כיצד לחבר את המילים, אם יעסוק במקרא יומם ולילה, שכרו אותו ופעולתו לפניו וכו';

כך הוא אומר גם כשהוא עולה לתורה. גם פרדס רימונים, שער כ"ז, פרק א', כתב שאפילו מי שאינו יודע לחבר את המילים, אם יעסוק במקרא יומם ולילה, יקבל שכר מלא.

ואדרבה כתב והלומד בתורה לדעת כמי שלומד בספר זכרונות כו' הלוואי שלא יפסיד כו' ע"ש.

ואדרבה, הוא כתב: "והלומד בתורה לדעת, כמי שלומד בספר זכרונות וכו', הלוואי שלא יפסיד וכו'"; עיינו שם.

אדרבה, מוסיף הפרדס, מי שלומד תורה רק כדי לדעת מידע, כמו מי שקורא ספר היסטוריה, עלול להפסיד מכך.

קטע 5 • 231-30

הכתוב, התורה הפנימית ושלישי הלימוד

23 והענין כי הנה מה שבא מהתשב"כ [מהתורה שבכתב] בהתגלות בתשבע"פ [בתורה שבעל פה] דהיינו ידיעת איך

ומה לעשות הציצית והתפילין כו'

ההסבר הוא כך: מה שמן התורה שבכתב בא לידי גילוי בתורה שבעל פה, כלומר, הידיעה כיצד ומה לעשות בציצית ובתפילין וכו',

כאן מתחיל ההסבר על לימוד המקרא. התורה שבכתב מזכירה מצוות כמו ציצית ותפילין, ואילו כיצד לעשותן ולקיימן מתגלה רק בתורה שבעל פה.

עד"מ, זהו התלבשות אור א"ס בכח"י חכמה וח"ע [וחכמה עילאה] נתלבשה בח"ת [בחכמה תתאה] עד שנתלבשה בחכמה דבריא יצירה ומשם נתלבשה בהלכות דתשבע"פ [דתורה שבעל פה] עד שנתלבשה החכמה להיות מושג ונתפס בשכל אנושי.

למשל, זהו הלבוש של אור אין סוף בבחינת חכמה: חכמה עילאה התלבשה בחכמה תתאה, עד שהתלבשה בחכמה של בריאה ויצירה, ומשם התלבשה בהלכות שבתורה שבעל פה, עד שהחכמה התלבשה באופן שהשכל האנושי יכול להשיגה ולאחוז בה.

ההתגלות מתקדמת בדרך שתוארה לעיל: אור אין סוף מתלבש בחכמה עילאה, היורדת דרך חכמה תתאה וחכמת העולמות בריאה ויצירה אל הלכות התורה שבעל פה, שבהן השכל האנושי יכול להשיגה.

אמנם יש בתורה דברים שלא ניתנו להתלבש למטה בחכמה ושכל כלל וכמו ויוסף הורד מצרימה⁸⁹ ויקנהו פוטיפר,

אולם יש בתורה דברים שלא נועדו להתלבש למטה בחכמה ובשכל כלל, כגון: "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר".

אך חלקים מסוימים בתורה לא נועדו מעולם להתלבש בחכמה שהשכל יכול להשיגה. דוגמה לכך היא הסיפור הפשוט: "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר" (בראשית לט, א).

(ועיין בפי' המשניות להרמב"ם [להרבי משה בן מימון] פרק חלק⁹⁰ וז"ל [וזה לשונן] ואין הפרש בין ובני חם כוש⁹¹ ומצרים. ושם אשתו מהיטבאל.^{92,93} ותמנע היתה פלגש.^{94,95} ובין אנכי⁹⁶ ה' אלקיך. ושמע ישראל⁹⁷ כי הכל מפי הגבורה),

(ועיינו בפירוש המשנה לרמב"ם, בפרק חלק. ואלה דבריו: "ואין הפרש בין 'ובני חם כוש ומצרים', 'ושם אשתו מהיטבאל', 'ותמנע היתה פלגש', ובין 'אנכי ה' אלקיך' ו'שמע ישראל', כי הכול מפי הגבורה").

הרמב"ם, בעיקר השמיני מעיקרי האמונה שלו, בפירושו לפרק חלק במסכת סנהדרין, אומר שאין הבדל בקדושה בין ייחוס וסיפורים, כגון "ובני חם כוש ומצרים" או "ותמנע היתה פלגש", לבין "אנכי ה' אלקיך" או קריאת שמע: הכול ניתן מפי ה'.

שבחי' ההמשכה מאור א"ס המרומז באותיות אלו וספור זה לא יוכל להתלבש כלל בחכמה ושכל.

משום שהמשכת אור אין סוף, המרומזת באותיות אלה ובסיפור זה, אינה יכולה להתלבש כלל בחכמה ובשכל.

האור האלוקי שהאותיות והסיפורים הללו נושאים אינו יכול להיות מנוסח כלל במונחים של חכמה ושכל.

ולכן ההמשכה היא רק ע"י האותיות והפסוקים בלבד כי נעוץ סופן בתחלתן⁹⁸ כו', ולכן גם מה שלא נתלבש בחכמה דהיינו שהוא מבחי' כתר שלמעלה מהחכמה

לכן ההמשכה היא באמצעות האותיות והפסוקים בלבד, שכן "נעוץ סופן בתחלתן" וכו'. משום כך, גם מה שלא התלבש בחכמה, כלומר, מה שהוא מבחינת כתר, שלמעלה מחכמה,

לכן ההמשכה נעשית באמצעות האותיות והפסוקים עצמם בלבד. בספר "צירה" נאמר על הספירות ש"נעוץ סופן בתחלתן": המדרגה התחתונה, האותיות כשלעצמן, קשורה לכתר, המדרגה העליונה, שלמעלה מחכמה.

(כי אורייתא מחכמה נפקת.^{99,100} נפקת דייקא שהתגלותה הוא מבחי' חכמה אבל שרשה בעצם למעלה מהחכמה וכמ"ש לעיל בדי"ה ויקרא אל משה,

שהרי "אורייתא מחכמה נפקת": "נפקת" דווקא — גילוייה הוא מבחינת חכמה, אך שורשה בעצמותה למעלה מחכמה, וכמו שכתוב לעיל במאמר המתחיל "ויקרא אל משה",

הערת אגב: בזוהר נאמר "אורייתא מחכמה נפקת". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "נפקת": התורה מתגלה מחכמה, אך שורשה למעלה מחכמה, כפי שהתבאר במאמר "ויקרא אל משה" לעיל בלקוטי תורה.

ולכן מה שנתלבש ממנה בבחי' חכמה הוא רק הארה ע"י שערות וצמצומים כי אבא יונק ממזלא כו' אבל עצם האור שבכתר לא יוכל להתלבש בחכמה).

ולכן מה שהתלבש ממנה בבחינת חכמה הוא רק הארה, באמצעות "שערות" וצמצומים, כי "אבא יונק ממזלא" וכו'; אבל עצם האור שבכתר אינו יכול להתלבש בחכמה.)

מהתורה שמתלבש בחכמה מגיע רק הארה מצומצמת, העוברת דרך "שערות" וצמצומים, כפי שנאמר בקבלה: "אבא יונק ממזלא" — חכמה נמשכת דרך צינור מן הכתר. עצם האור שבכתר אינו יכול להתלבש בחכמה.

ואעפ"כ [ואף על פי כן] נמשך הוא ג"כ ע"י האותיות שבתשכ"כ [שבתורה שבכתב] ולכן נקרא מקרא שקורא וממשיך התגלות אור א"ס ע"י האותיות אף שאינו משיג כלל,¹⁰¹ ועמ"ש מענין אותיות התורה איך ששרשן למעלה מהחכמה בד"ה נר חנוכה כו'

ובכל זאת, גם הוא נמשך באמצעות האותיות שבתורה שבכתב. לכן היא נקראת מקרא, מלשון קריאה: האדם קורא וממשיך את התגלות אור אין סוף באמצעות האותיות, אף שאינו משיג כלל. ועיינו במה שנכתב על עניין אותיות התורה, ששורשן למעלה מחכמה, במאמר הפותח "נר חנוכה" וכו',

גם האור הנעלה הזה נמשך באמצעות האותיות שבתורה שבכתב. לכן היא נקראת מקרא, מלשון קריאה: הקורא ממשיך את האור באמצעות האותיות גם בלי להבין אותן. הכוונה למאמר על חנוכה, העוסק בשורש אותיות התורה שלמעלה מחכמה.

כדי שתהא מזוזה מימין¹⁰² כו' ע"ש וסד"ה צאינה וראינה גבי בעטרה שעטרה¹⁰³ שהעטרה נעשה מאבנים טובות הוא בחי' אותיות התורה,

"כדי שתהא מזוזה מימין" וכו'; עיינו שם. וכן בסוף המאמר הפותח "צאינה וראינה", בעניין "בעטרה שעטרה לו אמו": הכתר, העשוי מאבנים טובות, הוא בחינת אותיות התורה.

המאמר עוסק בדברי חז"ל שיש להניח את נר חנוכה משמאל, "כדי שתהא מזוזה מימין". הכוונה גם למאמר "צאינה וראינה" (שיר השירים ג, יא), המבאר כי "העטרה שעטרה לו אמו", העשויה מאבנים טובות, היא אותיות התורה.

(וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] כל התורה שמותיו של הקב"ה. ועד"ז יובן¹⁰⁴ מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים¹⁰⁵ כו' כי הן המשכות ממקור התורה

(כמאמר חז"ל: "כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא". ועל פי זה יובן גם מאמר חז"ל: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים" וכו', שהרי הן המשכות ממקור התורה

הערת אגב נוספת: "כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא", ולכן אותיות התורה נושאות את אורו בלי תלות במשמעותן הפשוטה. כך יובן המדרש ש"יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים", משום שהסיפורים הללו ממשיכים ממקור התורה.

כמו שהוא עדיין למעלה מבחינת חכמה, וע"כ האריכה התורה הרבה בסיפור מעשה דאליעזר עבד אברהם כו' יותר מבכמה גופי תורה מתורתן של בנים כו'.

כפי שהוא עדיין למעלה מבחינת חכמה. לכן התורה האריכה כל כך בסיפור המעשה של אליעזר עבד אברהם וכו' — יותר מאשר ברבים מעיקרי התורה שבתורתן של בנים וכו'.

הסיפורים הללו נובעים ממקור התורה כפי שהוא למעלה מחכמה. לכן התורה מאריכה כל כך בסיפורו של אליעזר, עבדו של אברהם, יותר מאשר בדינים יסודיים רבים, שהם "תורתן של בנים".

ועד"ז הוא ענין סיפור ויוסף הורד מצרימה כו' כנ"ל. והמשכה זו הוא ע"י האותיות דוקא. ולכן אף ע"ה [עם הארץ] שאינו מבין פ"י המלות ממשיך משא"כ בתשבע"פ [בתורה שבעל פה] שנתלכשה בחכמה לכך כשאינו מבין אינו ממשיך

וכך גם עניין הסיפור "ויוסף הורד מצרימה" וכו', כפי שזכר לעיל. המשכה זו נעשית דווקא באמצעות האותיות. לכן גם אדם שאינו יודע ללמוד ואינו מבין את פירוש המילים, ממשיך את האור. לעומת זאת, בתורה שבעל פה, שהתלכשה בחכמה, אם אינו מבין — אינו ממשיך.

גם סיפור ירידתו של יוסף למצרים פועל באותו אופן. האור נמשך דווקא באמצעות האותיות, ולכן גם אדם שאינו יודע ללמוד ואינו מבין את המילים ממשיך אותו. בתורה שבעל פה, לעומת זאת, שהיא לבושה בחכמה, בלי הבנה אין המשכה.

אבל בתשכ"כ [בתורה שבכתב] ממשיך אף שאינו מבין ואינו תלוי כ"כ [כל כך] בהבנת הפ"י יען מקור המשכה זו הוא מלמעלה מהחכמה כו' והיינו ע"י האותיות ולכן נק' תשכ"כ [תורה שבכתב] מקרא שקוראים וממשיכים ע"י האותיות ועמ"ש מענין מקרא סד"ה ענין ק"ש [קריאת שמע].

אבל בתורה שבכתב הוא ממשיך גם כשאינו מבין, והמשכה אינה תלויה כל כך בהבנת הפירוש, מפני שמקורה למעלה מחכמה וכו', והיא נעשית באמצעות האותיות. לכן התורה שבכתב נקראת מקרא, מלשון קריאה: קוראים וממשיכים באמצעות האותיות. ועיינו במה שנכתב על ענין מקרא בסוף המאמר הפותח "ענין קריאת שמע".

בתורה שבכתב נמשך האור גם בלי הבנה, משום שמקורה למעלה מחכמה והמשכה נעשית באמצעות האותיות. לכן היא נקראת מקרא, מלשון קריאה. לעיון נוסף בענין מקרא, ראו בסוף המאמר על ענין קריאת שמע.

והנה בכלל לימוד המקרא הוא ג"כ לימוד האגדות שהרי רוב האגדות הם על הפסוקים ומעט מוסר וגם הם אין מושגים ובכלל מקרא יחשב.

והנה, לימוד האגדות נכלל גם הוא בכלל לימוד המקרא, שהרי רוב האגדות עוסקות בפסוקים, ומיעוטן בדברי מוסר; וגם הן אינן מושגות, ולכן הן נחשבות בכלל המקרא.

גם האגדות — דברי חז"ל שאינם הלכה, שבתלמוד ובמדרש — שייכות למקרא: רובן עוסקות בפסוקים ומיעוטן בדברי מוסר, וגם הן אינן מושגות במהותן.

והנה בכלל מקרא הוא ג"כ לימוד פנימית התורה שהרי מדרש הזהר הוא על פסוקי התורה.^{106, 107}

והנה, בכלל המקרא נכלל גם לימוד פנימיות התורה, שהרי מדרש הזוהר עוסק בפסוקי התורה.

גם פנימיות התורה, תורת הקבלה, שייכת למקרא, שכן הזוהר הוא מדרש על פסוקי התורה. בכך מתחיל המענה לשאלה על לימוד פנימיות התורה.

24 ועוד שגם בלימוד רזין דאורייתא אינו משיג רק המציאות מההשתלשלות ולא המהות. אי"כ אינו דומה למשנה ותלמוד

יתר על כן, גם בלימוד סודות התורה משיגים רק את מציאות ההשתלשלות, ולא את מהותה. אם כן, אין הדבר דומה למשנה ולתלמוד,

טעם נוסף לכך שהתורה הפנימית שייכת לתורה שבכתב: גם בלימוד סודות התורה משיגים רק את עצם קיומו של סדר העולמות, ולא את מהותו. לכן אין הוא דומה ללימוד משנה ותלמוד.

שמישיג מהות חכמתו ית' ובלמוד ההשתלשלות אינו משיג כלל מהות חכמה זו מהו בחי' אופנים וחיות ושרפים וכ"ש [וכל שכן] למעלה יותר כו'. אלא רק ידיעת המציאות.

שבהם משיגים את מהות חכמתו ית'; ואילו בלימוד ההשתלשלות אין משיגים כלל את מהות חכמה זו — מהי בחינת האופנים, החיות והשרפים, ועל אחת כמה וכמה מה שלמעלה מהם וכי' — אלא רק יודעים את מציאותם.

במשנה ובתלמוד משיגים את מהות חכמתו של ה'. בלימוד סדר העולמות אי אפשר להשיג מה הם באמת המלאכים הנקראים אופנים, חיות ושרפים, ובוודאי שלא את מה שלמעלה מהם; אפשר רק לדעת שהם קיימים.

25 ואעפ"כ [ואף על פי כן] דבר גדול הוא מאד כיון דא"א להיות בזה השגת המהות. וה"ז [והרי זה] כמו שבמקרא אע"פ [אף על פי] שא"א להיות ההשגה בבחי' חכמה כיון ששרשה למעלה מהחכמה

אף על פי כן, זהו דבר גדול מאוד, שכן אי אפשר להשיג כאן את המהות. הדבר דומה למקרא: אף שאי אפשר להשיגו בבחינת חכמה, משום ששורשו למעלה מחכמה,

ובכל זאת, הידיעה שהמדרגות האלה קיימות היא דבר גדול מאוד, דווקא מפני שאי אפשר לתפוס את מהותו. הדבר דומה למקרא, שאי אפשר להשיגו כחכמה, משום ששורשו למעלה מחכמה.

לכן גם מה שאומר האותיות דבר גדול ועצום הוא אף שאותיות הוא רק בחי' האחרונה ונקרא בחי' דומם לגבי השכל כו'. כמ"כ [כמו כן] ידיעת המציאות מהפנימית אע"פ [אף על פי] שאינו משיג כלל המהות דבר גדול הוא עד להפליא.

לכן גם אמירת האותיות היא דבר גדול ועצום, אף שהאותיות הן רק המדרגה האחרונה, והן נקראות בחינת דומם ביחס לשכל וכו'. כך גם הידיעה על מציאותה של הפנימיות, אף שאין משיגים כלל את מהותה, היא דבר גדול, עד להפליא.

כשם שעצם אמירת אותיות המקרא היא דבר גדול, אף שהאותיות הן המדרגה הנמוכה ביותר, בדומה ל"דומם" ביחס לשכל, כך גם הידיעה שהמציאות הפנימיות קיימות, בלי להשיג את מהותן, היא דבר גדול עד להפליא.

26 ועיין זח"ג [זהר חלק ג] **פ' אחרי דע"ג א' ג' דרגין אינן מתקשרין דא בדא,**¹⁰⁸ **ועמ"ש מזה בד"ה כי קרוב אליך הדבר מאד,**¹⁰⁹

ועיינו בזוהר, חלק ג, פרשת אחרי, דף ע"ג ע"א: "שלוש דרגות קשורות זו בזו". ועיינו במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "כי קרוב אליך הדבר מאד".

הזוהר אומר ששלוש דרגות קשורות זו בזו: הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל. הכוונה למאמר "כי קרוב אליך הדבר מאד" שבליקוטי תורה.

והנה כיון שהתורה היא הממוצע המקשר ומחבר נש"י [נשמות ישראל] להקב"ה, והממוצע יש בו שני בחינות סתים וגליא א"כ בחי' הפנימיות הנק' סתים הוא המקשר ומחבר בחי' פנימיות של הנשמה לבחי' פנימיות אלהותו ית'.

והנה, מכיוון שהתורה היא הממוצע הקושר ומחבר את נשמות ישראל להקב"ה, ולממוצע יש שני היבטים — סתים וגליא — הרי שהיבט הפנימי, הנקרא סתים, הוא הקושר ומחבר את פנימיות הנשמה לפנימיות אלקותו יתברך.

התורה היא הממוצע הקושר את נשמות ישראל לה', וכמו לכל ממוצע, יש בה צד נסתר וצד גלוי. הצד הנסתר שלה, התורה הפנימית, קושר את פנימיות הנשמה לפנימיותו של הקב"ה.

27 ועיין זח"ג [זהר חלק ג] **בהעלותך קנ"ב א'.** **ועמ"ש ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו**¹¹⁰ **בענין שיש ב' בחינות חסד.** ועיינו בזוהר, חלק ג, בהעלותך, [דף] 152א. וכן במה שנכתב על הפסוק "חסדי ה' כי לא תמנו", בעניין שתי בחינות של חסד.

הטקסט מפנה לזוהר, בהעלותך (3:152a), המכנה את הסיפורים הפשוטים של התורה "לבוש", שמתחתיו נמצאים גופה ונשמתה. הוא מפנה גם למאמר על "חסדי ה' כי לא תמנו", העוסק בשתי בחינות של חסד — נסתרת ונגלית.

ועד"ז יובן קצת ענין סוכ"ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין] **סתים וגליא כו', ועמ"ש בד"ה שובה ישראל**¹¹¹ **בענין מ"ש אם יהיה אלקים עמדי**¹¹² **כו'**

בדרך זו אפשר להבין במידת־מה את עניין סוכב כל עלמין וממלא כל עלמין, נסתר ונגלה וכו'. וכן עיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "שובה ישראל", בעניין הכתוב "אם יהיה אלקים עמדי" וכו',

אותו צמד — נסתר ונגלה — מסייע להסביר את שתי הדרכים שבהן אורו של ה' מופיע: סוכב כל עלמין נשאר נסתר, וממלא כל עלמין מתגלה. הטקסט מפנה למאמר "שובה ישראל" על דברי יעקב "אם יהיה אלקים עמדי".

והיה הו"י לי לאלקים,¹¹³ ועמ"ש מענין סתים וגליא סד"ה להבין ענין לחם משנה. ועמ"ש מזה בביאור ע"פ לריח שמניך.¹¹⁴

"והיה הו"י לי לאלקים". וכן עיינו במה שנכתב על ענין הנסתר והנגלה בסוף המאמר המתחיל "להבין ענין לחם משנה", וכן במה שנכתב על כך בביאור על הפסוק "לריח שמניך".

הפסוק מסתיים במילים "והיה הו"י לי לאלקים" — השם הנשגב נעשה השם המתלבש בעולמות. הטקסט מפנה גם למאמרים על לחם המשנה של שבת ועל "לריח שמניך" (שיר השירים א, ג), העוסקים בנסתר ובנגלה.

(ועו"ל [ועוד יש לומר] בענין מעלת העסק בפנימיות עפמ"ש [על פי מה שכתוב] באגה"ק [באגרת הקודש] בד"ה להבין מ"ש בפע"ח [בפרי עץ חיים] דלימוד פנימיות כוונת המצות לא גרע מלימוד הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות¹¹⁵ עכ"ל [עד כאן לשונו], ור"ל [ורוצה לומר] מפני שהמצוה מושג מהותה

(ועוד אפשר לומר בענין מעלת העיסוק בפנימיות, על פי מה שנכתב באגרת הקודש, במאמר המתחיל "להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים", שלימוד פנימיות כוונת המצוות "אינו נופל מלימוד הלכותיהן, ואדרבה וכו', אף שאינו משיג את המהות". עד כאן לשונו. כלומר, מאחר שמהות המצווה מושגת,

בסוגריים ארוכים מובאת תשובה נוספת על ערכו של לימוד פנימיות התורה. בקונטרס אחרון שבתניא, שהטקסט מכנה איגרת הקודש, כתב אדמו"ר הזקן שלימוד פנימיות המצוות אינו נופל מלימוד הלכותיהן, גם בלי להשיג את מהותה; הטעם הוא שמהות המצווה עצמה מושגת.

לכן ידיעת סודות המצוה אף שאינו משיג המהות לא גרע כו'. ואף שכו' [שכתב] שם משא"כ בסדר ההשתלשלות אף אם השיג המציאות לא עדיף מצד עצמו כלימוד המצות שמשיג ותופס המהות כו'.

לכן ידיעת סודות המצווה, אף שאינו משיג את המהות, אינה נופלת וכו'. ואף שנכתב שם שבסדר ההשתלשלות אין הדבר כך: גם אם השיג את מציאותו, אין הדבר מצד עצמו נעלה יותר מלימוד המצוות, שבו משיגים ותופסים את המהות וכו',

מאחר שהמצווה מושגת, ידיעת סודותיה אינה נופלת מלימודה, אף בלי להשיג את מהותם. באותו מאמר נאמר שידיעת סדר העולמות שונה: עצם הידיעה שהם קיימים אינה נעלה מצד עצמה מלימוד המצוות, שבו משיגים את המהות.

הרי מסיק אח"כ אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רמה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה כמ"ש וידעת היום.¹¹⁶ דע את אלקי אביך¹¹⁷ כו'.

הרי בהמשך הוא מסיק: "אלא שידיעת מציאות ההשתלשלות היא גם מצווה רמה ונשאה, ואדרבה, עולה על כולנה, כמו שכתוב 'וידעת היום', דע את אלקי אביך' וכו',

אולם המאמר מסיק שידיעת מציאותה של השתלשלות העולמות היא בעצמה מצווה רמה ונשאה, ואף עולה על כל המצוות האחרות, ומקיימת את הכתוב "וידעת היום" (דברים ד, לט) ואת "דע את אלקי אביך" (דברי הימים א כח, ט).

ומב יאה ללב שלם כו' שהוא העיקר. ור"ל [ורוצה לומר] כמ"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלהינו. הרי תכלית התומ"צ [התורה ומצות] הוא לבא ללב שלם שהוא ליראה את ה', ומביאה ללב שלם וכו', שהוא העיקר". כלומר, כמו שכתוב: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקיננו". הרי שתכלית התורה והמצוות היא להגיע ללב שלם, כלומר ליראת ה'.

ידיעה זו מביאה את האדם ל"לב שלם", שהוא העיקר. אדמו"ר הזקן מסביר זאת באמצעות הפסוק "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקיננו" (דברים ו, כד): מטרת התורה והמצוות היא להגיע ללב שלם, כלומר ליראת ה'.

ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] שהתורה נק' תרעא לדרתא¹¹⁸ לגבי יראה כו' והיינו לגבי יראה עילאה וכמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] ס"פ כ"ג והשגת המציאות הוא להפשיט מגשמיות רק שזו היא מצוה א' מתרי"ג והאדם צריך לקיים כל התרי"ג כו'

ולכן אמרו רבותינו ז"ל שהתורה נקראת "שער לחצר" ביחס ליראה וכו', והכוונה ליראה עילאה, כמו שכתוב בספר של בינונים, בסוף פרק כג. והשגת המציאות מסייעת להתפשט מן הגשמיות; אלא שזו מצווה אחת מתוך תרי"ג, והאדם צריך לקיים את כל תרי"ג המצוות וכו'.

לכן חז"ל מכנים את התורה "שער לחצר" של היראה, והכוונה ליראה עילאה, כפי שמוסבר בתניא, פרק כג. הידיעה על קיומם של העולמות העליונים מסייעת להשתחרר מהשקפה גשמית; אך זו רק אחת מתרי"ג המצוות, ועל האדם לקיים את כולן.

לכך צריך להרבות בלימוד כל התרי"ג וקיומן בפ"מ [בפועל ממש] במודומ"ע [במחשבה דבור ומעשה] כו' א"כ הרי בידיעת ההשתלשלות אף שאינו משיג כלל המהות מקיים מצות וידעת כו' ולא גרע מלימוד ההלכות):¹¹⁹

לכן יש להרבות בלימוד כל תרי"ג המצוות ובקיום שלהן בפועל, במחשבה, בדיבור ובמעשה וכו'. אם כן, בידיעת סדר ההשתלשלות, אף שאינו משיג כלל את המהות, מקיים את המצווה של "וידעת" וכו', ואין הדבר נופל מלימוד ההלכות.

לכן יש ללמוד בהרחבה את כל המצוות ולקיים אותן במחשבה, בדיבור ובמעשה. ואף על פי כן, ידיעת סדר העולמות, גם בלי להשיג את מהותו, מקיימת את המצווה "וידעת", ואינה נופלת מלימוד ההלכות.

28 ה ועפ"ז [ועל פי זה] יתורץ מה שנדחקו גדולי המפרשים בפ"י מימרא זו דלעולם ישלש אדם שנותיו שליש

במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד¹²⁰ דהר"ן [דהרבינו נסים] ספ"ק [סוף פרק קמא] דע"ז [דעבודה זרה] כ' [כתב] ולא דוקא שישלש ימותיו בשוה כו'.

5. לפי זה תתישב [הקושיה] שהתקשו בה גדולי המפרשים בביאור המאמר: "לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה ושלש בתלמוד". שהרי הר"ן, בסוף הפרק הראשון של עבודה זרה, כתב: "ואין הכוונה שיחלק את ימיו בדיוק בשווה" וכו'.

סעיף ה' מיישם את כל האמור על מאמר תלמודי קשה: אדם צריך לחלק את שנותיו לשלושה חלקים — שליש למקרא, שליש למשנה ושלש לתלמוד. הר"ן, רבנו נסים, כתב בסוף הפרק הראשון של עבודה זרה שאין הכוונה לחלקים שווים בדיוק.

והרמב"ם [והרבי משה בן מימון] פ"א מהל' [מהלכות / מהלכה] ת"ת [תלמוד תורה] ס"ל [סבירא ליה / סבירא להו] דישלש היינו לשלישים שווים ממש אלא דנתכוין לתרץ קושיית הר"ן [הרבינו נסים] במ"ש שזהו בתחלת למודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה כו' ויקרא בעתים מזומנים תשב"כ [תורה שבכתב]¹²¹ כו'.

והרמב"ם, בפרק א' מהלכות תלמוד תורה, סובר ש"ישלש" פירושו לשלושה חלקים שווים ממש; אלא שהוא התכוון ליישב את קושיית הר"ן בדבריו, שהדבר אמור בתחילת לימודו של אדם, "אבל כשיגדיל בחכמה" וכו', ויקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב" וכו'.

הרמב"ם, בהלכות תלמוד תורה, מפרש שהכוונה היא לשלושה חלקים שווים ממש, אך מיישב את קושיית הר"ן בכך שהוא מגביל זאת לתחילת לימודו של אדם: לאחר שיגדיל בחכמה, יקרא בתורה שבכתב רק בזמנים קבועים.

29 ולפ"ז [ולפי זה] דוחק קצת לשון לעולם ישלש כו' וגם מה שהקשו בגמ' [בגמרא] מי ידע כמה חי. דמזה

משמע דכל שני חייו ישלש כו'.

לפי זה, הלשון "לעולם ישלש" וכו' דחוקה במקצת, וכן גם השאלה בגמרא: "מי יודע כמה יחיה?" — שממנה משתמע שעל האדם לחלק לשלישים את כל שנות חייו וכו'.

לפי פירוש הרמב"ם, המילה "לעולם" אינה מובנת כל כך, וכך גם שאלת הגמרא "מי יודע כמה יחיה?", שמשתמע ממנה שהחלוקה חלה על כל חייו של האדם.

ור"י בשם הרמ"ה כתב דלא אמרו זה אלא לדורות ראשונים כו' כמ"ש בב"י [בבית יוסף]. אמנם לפמ"ש [לפי מה שכתוב] א"ש [אתי שפיר] דבתחלת למודו של אדם ישלש השליש במקרא ממש לבדו.

ורבנו ירוחם כתב בשם הרמ"ה שהדברים נאמרו רק על הדורות הראשונים וכו', כפי שמובא בבית יוסף. אולם לפי מה שנתבאר כאן הדבר מתיישב היטב: בתחילת לימודו של האדם עליו להקדיש את השליש למקרא עצמו בלבד;

רבנו ירוחם, בשם הרמ"ה (רבי מאיר הלוי אבולעפיה), כפי שהובא בבית יוסף, הגביל את ההוראה לדורות הראשונים. לפי גישת המאמר הדבר מתיישב בפשטות: בתחילת לימודו, השליש של מקרא פירושו לימוד פשוטו של המקרא בלבד.

דאע"ג [דאף על גב] שלתלמוד צריך זמן יותר מ"מ יש לו למהר ללמוד המקרא¹²² בתחלה ואחר שהגדיל בחכמה יש לו לקיים השליש במקרא בתשכ"כ [בתורה שבכתב] עם מה שילמוד אח"כ מפנימיות התורה והאגדות¹²³ שזה נכלל הכל בשליש במקרא כנ"ל,

שכן אף שעל התלמוד נדרש זמן רב יותר, עליו להזדרז תחילה בלימוד המקרא. לאחר שגדל בחכמה, עליו לקיים את השליש של מקרא באמצעות התורה שבכתב, בצירוף מה שילמד בהמשך מפנימיות התורה ומהאגדות, שכן כל אלה נכללים בשליש של מקרא, כנזכר לעיל;

אף שלימוד התלמוד דורש זמן רב יותר, תחילה יש ללמוד במהירות את המקרא. בהמשך, לאחר שהאדם גדל בחכמה, הוא מקיים את השליש של מקרא באמצעות התורה שבכתב, יחד עם פנימיות התורה והאגדות; כל אלה נחשבים למקרא, כפי שנתבאר לעיל.

(ואפשר דגם לימוד מדרש רבה ושאר המדרשים¹²⁴ הוא בכלל השליש במקרא שהרי בפ"ק [בפרק קמא] דברכות דף י"א ע"ב משמע בהדיא בגמ' [בגמרא] ופרש"י [ופירש רש"י / ופירוש רש"י] דמדרש הוא קרוב למקרא כו' לפי שהם מדרשי מקראות.

(ואפשר שגם לימוד מדרש רבה ושאר המדרשים נכלל בשליש של מקרא; שהרי בפרק הראשון של ברכות, דף י"א ע"ב, משתמע במפורש מן הגמרא ומפירוש רש"י שהמדרש קרוב למקרא וכו', משום שהוא מפרש את הפסוקים.)

בהערת אגב מוצע שגם מדרש רבה ושאר המדרשים נחשבים למקרא, שכן הגמרא בברכות (י"א ע"ב), יחד עם פירוש רש"י, מתייחסת למדרש כקרוב למקרא, משום שהוא מפרש את הפסוקים.

וכ"מ [וכן משמע] בנדרים דל"ו סע"ב [סוף עמוד ב] ואף שבהלכות ת"ת [תלמוד תורה] מבואר דמדרש תורה שהוא ספרא וספרי וכה"ג [וכהאי גוונא] הן בכלל שלישי במשנה היינו מפני שהן הלכות וגופי התורה כמו המשנה משא"כ לימוד הרבות שהן אגדות שעל המקרא¹²⁵ ומוסר ה' אפשר שזה נכלל בשליש במקרא.

וכך משתמע גם מנדרים, דף ל"ו ע"ב. ואף שבהלכות תלמוד תורה מבואר שמדרש תורה — כגון ספרא וספרי וכיוצא בהם — נכלל בשליש של משנה, הרי זה מפני שהם כוללים הלכות ועיקרי תורה כמו המשנה; ואילו לימוד מדרשי רבה, שהם אגדות על המקרא ודברי מוסר ה', אפשר שנכלל בשליש של מקרא.

כך משתמע גם מנדרים (ל"ו ע"ב). דיני לימוד תורה אכן כוללים את מדרשי ההלכה, כגון ספרא וספרי, בשליש של משנה, אך זאת משום שהם עוסקים בהלכות. מדרשי רבה, לעומת זאת, הם דברי אגדה על הפסוקים ודברי מוסר, וייתכן שהם שייכים לשליש של מקרא.

ולכן אתי שפיר דלעולם ישלש אדם¹²⁶ כו'. והנה ענין לעולם ישלש אדם מה שחלקו זה לשלישים י"ל [יש לומר] כדכתיב ולכבודי בראתיו¹²⁷ יצרתיו אף עשיתיו. ואין כבוד אלא תורה.^{128, 129}

ולכן מובן היטב "לעולם ישלש אדם" וכו'. והנה, בנוגע לעניין "לעולם ישלש אדם" — מדוע חילקו את הלימוד לשלישים — אפשר לבאר זאת על פי הכתוב: "לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", ו"אין כבוד אלא תורה".

לכן מתאים לומר "לעולם ישלש אדם": החלוקה חלה לאורך כל החיים. מדוע דווקא שלשים? הדבר נלמד מן הפסוק "לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיהו מ"ג, ז'), ומן הקביעה ש"אין כבוד אלא תורה" (אבות ו', ג'): שלושת הפעלים מתאימים לשלושה עולמות.

והנה תלמוד בבריאה ומשנה ביצירה וכתוב יוצר אור ובורא חושך.¹³⁰ ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי. ומקרא בעשיה.¹³¹

והנה התלמוד הוא בבריאה והמשנה ביצירה, ועל כך נאמר: "יוצר אור ובורא חושך". לכן אמרו חז"ל: "במחשכים הושיבני" — זהו תלמוד בבלי. והמקרא הוא בעשיה.

התלמוד הוא בבריאה והמשנה ביצירה, ככתוב "יוצר אור ובורא חושך" (ישעיהו מ"ה, ז'). משום כך מכונה התלמוד הבבלי "מחשכים" (סנהדרין כ"ד ע"א), כנגד "בורא חושך". המקרא הוא בעשיה.

והנה אף עשיתיו אף הוא בחיני [בחינת / בחינה] רבוי שמרבה בחיני [בחינת / בחינה] רביעית כמ"ש בד"ה מי מנה¹³² עפר יעקב¹³³ כו' ע"ש, לכן בכלל שליש במקרא נכלל בחינה הרביעית שהוא לימוד פנימיות התורה.

והנה, ב"אף עשיתיו", המילה "אף" היא לשון ריבוי, והיא מוסיפה בחינה רביעית, כפי שנתבאר במאמר המתחיל "מי מנה עפר יעקב" וכו', עיין שם. לכן בתוך השליש של מקרא נכללת גם הבחינה הרביעית, והיא לימוד פנימיות התורה.

המילה "אף" שבפסוק "אף עשיתיו" מוסיפה דבר נוסף — בחינה רביעית — כפי שנתבאר במאמר "מי מנה עפר יעקב". לכן בשליש המוקדש למקרא נכללת גם הבחינה הרביעית: לימוד פנימיות התורה.

וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] והביאו הרמב"ם [הרבי משה בן מימון] בפ"י המשניות ספ"ה דאבות ע"פ אף חכמתי עמדה לי¹³⁴ חכמתי שלמדתי באף עמדה לי¹³⁵ כו').

וזהו מה שאמרו חז"ל, והביאו הרמב"ם בפירוש המשניות שלו, בסוף פרק ה' באבות, על הפסוק "גם חכמתי עמדה לי": "החכמה שלמדתי באף עמדה לי", וכו'.

המדרש על הפסוק "גם חכמתי עמדה לי" (קהלת ב, ט), שהרמב"ם מביא בסוף פירושו לפרק ה' באבות, דורש אותו כך: "החכמה שלמדתי באף" — כלומר, מתוך מאמץ — "עמדה לי".

והנה מכ"ז [מכל זה] יובן בתוספת ביאור ענין ולא תשכית מלח¹³⁶ כו' שלימוד הפנימית נק' בשם מלח שהמלח ממתקת הבשר.

והנה, מכל זה יובן ביתר ביאור ענין "ולא תשכית מלח" וכו': לימוד פנימיות התורה נקרא בשם "מלח", שכן המלח ממתק את הבשר,

כעת חוזרים לפסוק הפותח. פנימיות התורה נקראת "מלח", מפני שהמלח מוציא את טעמו של הבשר.

אף שאין בו טעם בעצמו כמו הבשר, וכך הנגלה שבתורה נמשל ללחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי.^{137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152}

אף שאין למלח טעם משלו, כפי שיש לבשר. וכך הנגלה שבתורה נמשל ללחם, ככתוב: "לכו לחמו בלחמי", למלח אין טעם משלו, כפי שיש לבשר. לעומת זאת, הנגלה שבתורה נמשל ללחם: "לכו לחמו בלחמי" (משלי ט, ה).

30 וגם לבשר כמ"ש במ"א ע"פ זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי.¹⁵³ דקאי על תשבע"פ [תורה שבעל פה]. וכן בגמ' [בגמרא] ב"ב [בבא בתרא] דכ"ב אמרו אכלו בישראל שמינא כי רבא.¹⁵⁴

וגם לבשר, כפי שנאמר במקום אחר על הפסוק "הפעם הזאת עצם מעצמי ובשר מבשרי", המתייחס לתורה שבעל פה. וכך גם אמרו בגמרא, בבא בתרא, דף כ"ב: "אכלו בשר שמן בבית רבא".

גם התורה הנגלית נמשלה לבשר. במקום אחר מוסבר שהפסוק "עצם מעצמי ובשר מבשרי" (בראשית ב, כג) מתייחס לתורה שבעל פה, ובגמרא (בבא בתרא כב ע"א) מכונה התורה שנלמדה בבית רבא "בשר שמן".

והיינו כמו הלחם והבשר יש בהן טעם וממש כך בלימוד הנגלה שבתורה יש בה השגת המהות ממש משא"כ בלימוד הפנימי [הפנימיות / הפנימית] שאין בזה

היינו, כשם שיש בלחם ובבשר טעם וממשות, כך בלימוד החלק הנגלה של התורה יש תפיסה ממשית של המהות; ואילו בלימוד הפנימיות אין בכך

בלחם ובבשר יש טעם וממשות; כך גם בתורה הנגלית, שבה השכל תופס ממש את מהות החכמה. בתורה הפנימית הדבר שונה.

רק ידיעת המציאות ולא השגת המהות והמהות נסתר ונעלם ואינו מושג כלל להיות בבחי' טעם ממש כמו הנגלה עד לע"ל [לעתיד לבוא] שיתגלה פנימית התורה.¹⁵⁵

אלא ידיעת המציאות, ולא תפיסה של המהות. המהות נסתרת ונעלמת ואינה נתפסת כלל, באופן שיהיה בה טעם ממש כמו בחלק הנגלה, עד לעתיד לבוא, כאשר תתגלה פנימיות התורה.

יש בה רק ידיעה שהדברים קיימים, ולא תפיסה של מהותם, ולכן אין בה "טעם" משלה, כמו במלח. המהות תישאר נסתרת עד לעתיד לבוא, כאשר תתגלה התורה הפנימית.

קטע 6 • 31-39

מלח, יראת חטא והברית

31 ולכן נמשל למלח לומר שעם היות שאין בו טעם עכ"ז [עם כל זה] הוא דייקא הנותן טעם בהבשר.

לכן הוא נמשל למלח: אף שאין בו טעם, דווקא הוא נותן טעם בבשר.

למלח אין טעם משלו, ובכל זאת הוא זה שנותן לבשר את טעמו. כך גם התורה הפנימית, שעצמותה אינה נתפסת, נותנת "טעם" לתורה הגלויה.

וז"ש [וזהו שכתוב] רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] באדר"ן [באבות דרבי נתן] ס"פ כ"ט וכ"ה ג"כ ברבות כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות לא טעם

וזהו שאמרו חז"ל באבות דרבי נתן, בסוף פרק כ"ט (וכך גם במדרש רבה): "כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות, לא טעם

דברי חז"ל באבות דרבי נתן (וכן במדרש רבה) תומכים בכך. הם מציבים זה מול זה את "מדרש" — שכאן הכוונה לתורה הפנימית — ואת "הלכות", כלומר התורה הגלויה.

טעם של חכמה כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא, פ"י שהלכות נקי טעם של חכמה לפי שבהן

טעם של חכמה; כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש, לא טעם טעם של יראת חטא. פירוש הדבר הוא שההלכות נקראות "טעם של חכמה", משום שבהן

מי שיש בידו מדרש בלבד לא טעם חכמה, ומי שיש בידו הלכות בלבד לא טעם יראת חטא. להלכות קוראים "טעם של חכמה" מהטעם שיוסבר בהמשך.

ועל ידן מושג המהות חכמתו ית' שנתלבשה בהלכה זו משא"כ בלימוד הפנימיות הנק' מדרש אין מושג המהות ממש ולכן נקי שלא טעם טעם של חכמה פ"י המהות ממש.

ועל ידן נתפסת עצמות חכמתו ית', שהתלבשה בהלכה זו; ואילו בלימוד פנימיות התורה, הנקראת מדרש, אין העצמות ממש נתפסת. לכן נאמר עליו "לא טעם טעם של חכמה" — כלומר, את העצמות ממש.

בהלכות נתפסת עצמות חכמתו של ה', שהתלבשה בהלכה. בתורה הפנימית, הנקראת "מדרש", העצמות אינה נתפסת; לכן נאמר על מי שיש בידו מדרש בלבד ש"לא טעם טעם של חכמה" — כלומר, את העצמות ממש.

32 ועכ"ז [ועם כל זה] מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא כי אף שבלמוד המדרש אין מושג

ובכל זאת, מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש "לא טעם טעם של יראת חטא". אף שעל ידי לימוד המדרש תופסים אולם מי שיש בידו הלכות אך אינו לומד מדרש, חסר את טעמה של יראת חטא. מה שהלומד תופס במדרש, התורה הפנימית, מוגבל.

רק הארה מ"מ זו ההארה מביאה לידי יראת חטא ועמ"ש מענין פ"י יראת חטא סד"ה וידבר משה אל ראשי המטות.^{156, 157}

רק הארה, אף על פי כן, הארה זו מביאה לידי יראת חטא. ועיין במה שנכתב בעניין פירוש יראת חטא בסוף המאמר המתחיל "וידבר משה אל ראשי המטות".

הוא תופס הארה בלבד, ולא את העצמות, אך הארה זו מביאה אותו לידי יראת חטא. הטקסט מפנה לסוף המאמר על "וידבר משה אל ראשי המטות" כדי לבאר מהי יראת חטא.

33 ועוד כי אף שזהו רק הארה הנה היא הארה מבחי' הפנימיות כי אורייתא סתים וגליא,

ועוד: אף שזו הארה בלבד, הרי היא הארה מבחינת הפנימיות, שכן התורה סתומה וגלויה.

ועוד: אף שהמדרש נותן הארה בלבד, הרי זו הארה מן הצד הפנימי והנסתר של התורה; לתורה יש צד נסתר וצד גלוי.

והנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] **חכם עדיף מנביא**¹⁵⁸ אף שהנביא משיג המהות ממש בבחי' ראייה משא"כ החכם אינו משיג המהות כ"א ידיעת המציאות.

והנה אמרו חז"ל: "חכם עדיף מנביא", אף שהנביא משיג את המהות עצמה, כבחינת ראייה, ואילו החכם אינו משיג את המהות, אלא יודע שהיא קיימת,

הדבר דומה למה שאמרו חז"ל: "חכם עדיף מנביא", אף שהנביא רואה את מהותו של הדבר שהוא תופס, כביכול בעיניו, ואילו החכם יודע רק שהוא קיים.

34 וכמ"ש באג"ה [באגרת הקודש] בד"ה עוטה אור כשלמה. ¹⁵⁹ אעפ"כ [אף על פי כן] חכם עדיף מנביא לפי שמשגיג תעלומות חכמה מה שלא ניתנו להתגלות בנבואה.

כפי שנכתב באגרת הקודש, במאמר המתחיל "עוטה אור כשלמה". ואף על פי כן, חכם עדיף מנביא, משום שהוא משיג את "תעלומות החכמה", שלא ניתנו להתגלות בנבואה.

אגרת הקודש, במכתב על "עוטה אור כשלמה", מסבירה זאת: החכם גדול יותר משום שהוא משיג את "תעלומות החכמה", שאינן יכולות להתגלות בנבואה.

אי"כ אף ההארה מבחי' עליונה יש בה מעלה יתירה מהמהות שבבחי' שלמטה, וכה"ג [וכהאי גוונא] נתבאר בענין מצות ל"ת [לא תעשה] ומ"ע [ומצות עשה] סד"ה חייב אינש לבסומי בפוריא.^{160, 161}

אם כן, גם הארה מבחינה עליונה מעלה עליונה יותר מן המהות שבבחינה נמוכה יותר. בדומה לכך מבואר עניין מצוות לא תעשה ומצוות עשה, בסוף המאמר המתחיל "חייב אינש לבסומי בפוריא":

אם כן, אפילו הארה בלבד מבחינה עליונה עולה על המהות של בחינה נמוכה יותר. במאמר לפורים "חייב אינש לבסומי" מוסבר רעיון דומה בנוגע למצוות לא תעשה ולמצוות עשה.

35 וגדול כח גילוי כו' ע"ש וכענין ברכה והודאה שאף שההודאה אין בה השגת המהות אעפ"כ [אף על פי כן] היינו לפי

"וגדול כוח הגילוי" וכו'; עיינו שם. וכעין עניין הברכה וההודאה: אף שבהודאה אין השגה במהות, אף על פי כן היא נעלית יותר; כלומר, משום

ההפניה מסתיימת במילים "וגדול כוח הגילוי". הקבלה נוספת: בהודאה, כמו באמירת "מודים", אין השגה במהותו של ה', ואף על פי כן היא נעלית מן הברכה.

שהיא בבחינה דלית מחשבה תפיסא ביה^{162, 163} כמ"ש במ"א בביאור ע"פ אתה הצבת כל גבולות ארץ^{164, 165} ובד"ה אלה פקודי המשכן,^{166, 167} גם ע"ד שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה]

שהיא בבחינה שעליה נאמר "לית מחשבה תפיסא ביה", כפי שנכתב במקום אחר, בביאור על הפסוק "אתה הצבת כל גבולות ארץ" ובמאמר המתחיל "אלה פקודי המשכן". וגם על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל:

ההודאה נעלית משום שהיא מגיעה לבחינה שבה "לית מחשבה תפיסא ביה" — שום מחשבה אינה יכולה לתפוס בו, כפי שהוסבר במאמרים על הפסוקים "אתה הצבת כל גבולות ארץ" ו"אלה פקודי המשכן". הקבלה נוספת עולה מדין השבת אבידה.

אבידת אביו ואבידת רבו¹⁶⁸ של רבו קודמת אף שמהאב נמשך בו המהות ממש שהטפה היא מהמוח מהעצמיות ממש ומהרב אין נמשך בו מהות ועצמיות ממש

"אבידת אביו ואבידת רבו — של רבו קודמת"; אף שמאביו נמשכת בו עצמותו ממש, שהרי הטיפה היא מהמוח, מהעצמיות ממש, ואילו מן הרב לא נמשכת בו מהות ועצמיות ממש,

אם אדם מוצא גם את אבידת אביו וגם את אבידת רבו, אבידת רבו קודמת. ואף על פי כן, מאביו קיבל את עצמותו ממש, שכן הטיפה באה ממוחו של האב, ואילו מרבו לא קיבל עצמות.

רק הארת השכל המלוכש בהדבור כו', אעפ"כ [אף על פי כן] זו ההארה שהיא התורה גבוה מעצמיות החכמה שבנפש כמ"ש בתניא ח"א [חלק א'] פ"ה.

אלא רק הארה של השכל המלוכש בדיבור וכו'. ואף על פי כן, הארה זו, שהיא התורה, נעלית מעצמות החכמה שבנפש, כפי שנכתב בתניא, חלק א, פרק ה.

מן הרב האדם קיבל רק הארה של השכל המלוכש בדיבור. ואף על פי כן, הארה זו — התורה — נעלית מעצמות החכמה שבנפש, כפי שמוסבר בתניא, פרק ה.

36 ובמסכת סופרים פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ה"ח [ה' חסדים] הובא בספר ערכי הכינויים מבואר דהמקרא נמשל למלח. וא"ש [ואתי שפיר] ג"כ ע"פ מה שנת' [שנתבאר] לעיל,

ובמסכת סופרים, פרק ט"ו, הלכה ח', המובאת בספר ערכי הכינויים, מבואר שהמקרא נמשל למלח. גם הדבר מובן היטב על פי מה שהתבאר לעיל.

מסכת סופרים, המובאת בערכי הכינויים, משווה את המקרא למלח. הדבר מתאים למה שהתבאר לעיל: את המקרא, כמו את פנימיות התורה, אין תופסים במהותו, אך הוא מעניק טעם לשאר הדברים.

ולכן נקי המלח ג"כ ברית אלקיך¹⁶⁹ פי ע"ד מ"ש לעברך בברית¹⁷⁰ הי אלקיך שהוא בחי התקשרות ואהבה רבה ונפלאה למעלה מהשכל

לכן המלח נקרא גם "ברית אלקיך". הכוונה היא בדומה לנאמר: "לעברך בברית הוי אלקיך", שהיא בחינה של קשר ואהבה רבה ונפלאה שלמעלה מן השכל,

לכן המלח נקרא "ברית אלקיך" (ויקרא ב, יג). ברית, כמו בפסוק "לעברך בברית הוי אלקיך" (דברים כט, יא), היא קשר של אהבה רבה ונפלאה שלמעלה מן ההיגיון.

וכמו כריתת ברית, ועמ"ש מזה בד"ה אתם נצבים^{171, 172} ובד"ה מקושש עצים^{173, 174} והמשכת אהבה רבה זו בנפש נמשך ע"י עסק התורה וכמשי"ל [וכמה שכתוב לעיל] שע"י עסק התורה מתקשרת באור א"ס ב"ה הסוכ"ע.

בדומה לכריתת ברית. וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "אתם נצבים" ובמאמר המתחיל "מקושש עצים". המשכת אהבה רבה זו בנפש נעשית באמצעות העיסוק בתורה, כפי שנכתב לעיל: על ידי העיסוק בתורה נקשרת [הנפש] באור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין.

הדבר דומה לשני ידידים שכורתים ברית כדי שאהבתם תתקיים מעבר לכל חשבון הגיוני. אהבה רבה זו נמשכת בנפש באמצעות לימוד התורה, הקושר את הנפש לאור אין סוף המקיף את כל העולמות.

ועפ"י [ועל פי זה] יש לפרש מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ב [פרק ב'] דחגיגה ד"ב ע"ב ע"פ הקוטפים מלוח עלי שיח^{175, 176} (באיוב סי' למ"ד)

על פי זה אפשר לפרש את דברי חז"ל בפרק ב' של חגיגה, דף י"ב ע"ב, על הפסוק "הקוטפים מלוח עלי שיח" (באיוב, פרק ל'):

כך מתבאר דרשת הגמרא (חגיגה יב ע"ב) על הפסוק "הקוטפים מלוח עלי שיח" (איוב ל, ד).

שפוסקים מד"ת [מדברי תורה] ועוסקים בדברי שיחה הרי שד"ת [שדברי תורה] נקי מלוח, ועמ"ש בזה רש"י [רבי שלמה יצחקי] פ"ק [פרק קמא] דע"ז [דעבודה זרה] ד"ג ע"ב, ולפי משי"כ [מה שכתוב] י"ל [יש לומר] כפשוטו.

"פוסקים מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה". נמצא שדברי תורה נקראים "מלוח", כלומר מלוחים. וראו מה שכתב על כך רש"י בפרק א' של עבודה זרה, דף ג' ע"ב; ולפי מה שנכתב כאן אפשר לפרש זאת כפשוטו.

הגמרא דורשת את הפסוק על מי שמפסיקים מדברי תורה כדי לעסוק בדברי שיחה בטלים. מכאן שדברי תורה נקראים "מלוחים". רש"י בעבודה זרה ג ע"ב דן בכך, אך לפי המאמר אפשר להבין את הדברים כפשוטם: התורה היא מלח.

וזהו ג"כ ענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] פ"ב [פרק ב'] דשבת דל"א סע"א [סוף עמוד א] קבעת עתים לתורה¹⁷⁷ כו' פלפלת בחכמה כו' ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו¹⁷⁸ אין אי לא לא.

וזהו גם עניינם של דברי חז"ל בפרק ב' של שבת, דף ל"א ע"א: "קבעת עתים לתורה?" וכו', "פלפלת בחכמה?" וכו', "ואפילו הכי, אי יראת ה' היא אוצרו — אין; אי לא — לא".

אותו רעיון מופיע בדברי הגמרא על הדין שלאחר המוות (שבת לא ע"א): שואלים את האדם אם קבע עתים לתורה ואם עסק בניתוחה, אך כל אלה מועילים רק אם "יראת ה' היא אוצרו" (ישעיהו לג, ו).

משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו אמר ליה עירבת לי בהן קב חומטין אמר ליה לאו, א"ל [אמר ליה] מוטב שלא העלית. ^{179, 180}

משל לאדם שאמר לשלוחו: "העלה לי כור חיטים לעלייה". הלך והעלה לו. אמר לו: "עירבת לי בהם קב חומטין?" אמר לו: "לא". אמר לו: "מוטב שלא העלית אותם".

המשל מספר על אדם ששלוחו העלה כור חיטים, אך לא ערב בו קב חומטין, שרש"י מסביר שהוא אדמה מלוחה; בעל הבית אמר שמוטב היה שלא יעלה אותם כלל.

37 והענין כי חטה הוא כ"ב אתון¹⁸¹ דאורייתא. ולכן מ"ת [מתן תורה] בשבועות בכורי קציר חטים.¹⁸² וכמ"ש במ"א באריכות בד"ה וספרתם לכם^{183, 184} כו' ע"ש.

ההסבר הוא ש"חיטה" היא עשרים ושתיים אותיות התורה. לכן מתן תורה היה בשבועות, חג "ביכורי קציר חיטים", כפי שמוסבר באריכות במקום אחר, במאמר המתחיל "וספרתם לכם" וכו'; עיינו שם.

לחיטה (חטה) יש ערך מספרי של 22, כמספר אותיות התורה. לכן התורה ניתנה בשבועות, חג "ביכורי קציר חיטים", כפי שמסביר המאמר על הפסוק "וספרתם לכם".

וקב חומטין פרש"י [פירש רש"י / פירוש רש"י] ארץ מלחה, והוא ענין ולא תשכית מלח כו' וזהו שנזכר עירבת לי בהן קב חומטין דתיבת לי מיותר.

רש"י מפרש "קב חומטין" כארץ מלחה; זהו ענין "ולא תשכית מלח" וכו'. משום כך נאמר "עירבת לי בהן קב חומטין": המילה "לי" מיותרת.

רש"י מפרש חומטין כארץ מלחה, והיא המלח שבפסוק "ולא תשכית מלח". במשל, המילים "עירבת לי בהן" כוללות את "לי" המיותרת.

אלא דר"ל [דרוזה לומר] שע"י שיראת ה' היא אוצרו אזי התורה והחטים הם לי ונק' תורת¹⁸⁵ ה' וכמ"ש והייתם לי¹⁸⁶ כו' כי לי בניי [בני ישראל]¹⁸⁷ כו' משא"כ תורה בלא יראה כו':

אלא הכוונה היא שכאשר "יראת ה' היא אוצרו", התורה והחיטים הן אז "לי", כלומר לה', והן נקראות "תורת ה'", כפי שנאמר "והייתם לי" וכו', "כי לי בני ישראל" וכו'; אבל תורה בלי יראה וכו'.

הכוונה היא שכאשר יראת ה' היא אוצרו של האדם, התורה וה"חיטים" שלו הן "לי" — לה' — ונקראות "תורת ה'", כמו בפסוקים "והייתם לי" ו"כי לי בני ישראל". תורה בלי יראה אינה כך.

38 ו והנה פי וכל קרבן מנחתך במלח תמלח¹⁸⁸ קאי על המנחה ואח"כ על כל קרבנך תקריב מלח היינו בכל הקרבנות כולם.

6. והנה, "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" מוסב על המנחה; ולאחר מכן, "על כל קרבנך תקריב מלח", כלומר, בכל הקרבנות כולם.

סעיף ו חוזר אל הפסוק. חלקו הראשון, "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח", עוסק במנחה; וחלקו האחרון, "על כל קרבנך תקריב מלח", עוסק בכל הקרבנות.

כי הנה המנחה שהיא סולת ושמן זהו ענין עסק התורה חטה כ"ב אתון דאורייתא וצריכה מלח כנ"ל, שהרי המנחה, שהיא סולת ושמן, עניינה הוא העיסוק בתורה: "חיטה" — כ"ב אותיות התורה, והיא זקוקה למלח, כפי שנתבאר לעיל.

המנחה, העשויה סולת ושמן, מסמלת את לימוד התורה, שכן החיטה היא כ"ב אותיות התורה, וכמו התורה גם היא זקוקה למלח.

וזהו פת במלח תאכל^{190, 189} פת הוא לימוד הנגלות משנה ותלמוד במלח תאכל מקרא ואגדות כו' וזהו "פת במלח תאכל": "פת" היא לימוד החלקים הגלויים, משנה ותלמוד; "במלח תאכל" — מקרא ואגדות וכו', כך מתפרש מאמר המשנה "פת במלח תאכל" (אבות ו, ד): הפת היא התורה הגלויה, משנה ותלמוד, והמלח הוא המקרא והאגדות, כפי שנתבאר לעיל.

כנ"ל, ואמר אח"כ ומים במשורה תשתה כי המלח גורם הצמאון היינו להיות צמאה לך נפשי¹⁹¹ שהוא הפלגת האהבה בבחי' כלתה נפשי.^{192, 193}

כפי שנתבאר לעיל. ולאחר מכן נאמר "ומים במשורה תשתה", שכן המלח מעורר צימאון; היינו, להיות במצב של "צמאה לך נפשי", שהיא עוצמת האהבה בבחינת "כלתה נפשי".

לאחר מכן נאמר "ומים במשורה תשתה": המלח מעורר צימאון, כמו הנשמה ש"צמאה לך" (תהלים סג, ב) — אהבה עזה שבה הנשמה "כלתה" (תהלים פד, ג).

39 והעצה לזה הוא בחי' מים שהם המרוים הצמאון והוא ענין אם רץ לבך שוב^{194, 195, 196} לאחר [לאחד בכי"ק [בכתב יד קדשו]¹⁹⁷ והקרבנות

והתרופה לכך היא בחינת המים, המרוים את הצימאון. זהו עניין "אם רץ לבך — שוב לאחר" [בכתב־יד קדשו: "לאחד"]. והקרבנות,

התרופה לצימאון הזה היא "מים", המרוים אותו. זהו הלימוד "אם רץ לבך — שוב": לאחר הכיסופים של הנשמה צריכה לבוא חזרה. ההערה בסוגריים המרובעים מציגה את נוסח כתב־היד: "שוב לאחד". קרבנות העולה יתבארו בהמשך.

שהם בשר העולה הוא ענין בירור והעלאת נפש הבהמית וכמ"ש בד"ה צו את בניי [בני ישראל] ואמרת אליהם¹⁹⁸ את קרבני לחמי¹⁹⁹ מענין עצמות גידין ובשר של קרבן העולה שהבשר שרשו מן הדם שכלב והוא ענין המדות שבנפש הבהמית

שהם בשר העולה, ענינם בירור והעלאת נפש הבהמית, כמו שכתוב במאמר הפותח "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי", בענין העצמות, הגידים והבשר של קרבן העולה: הבשר שורשו בדם שכלב, והוא ענין המדות שבנפש הבהמית,

קרבנות העולה מסמלים את בירור נפש הבהמית והעלאתה. במאמר העוסק ב"קרבני לחמי" מתבארים העצמות, הגידים והבשר של קרבן העולה; הבשר נובע מדם הלב, המייצג את המדות של נפש הבהמית.

וצריך להפכן מן הקצה אל הקצה כו', וע"כ צריך לזה מלח דוקא שהוא מגבורות דאבא ובחכמה אתברירו.²⁰⁰

וצריך להפוך אותן מן הקצה אל הקצה וכו'. לכן דווקא לשם כך נדרש מלח, שמקורו בגבורות דאבא, ו"בחכמה אתברירו".

צריך להפוך את המדות הללו לחלוטין. לשם כך נדרש מלח, משום שמקורו בגבורות דאבא, בחינת חכמה, ועל פי הזוהר "בחכמה אתברירו".

קטע 7 • 401-48

המלח מכלה ומשמר

40 ולכן ע"ה [עם הארץ] אסור לאכול בשר²⁰¹ וכמ"ש מזה בד"ה בהעלותך את הנרות^{202, 203} ופרש"י [ופירש רש"י / ופירוש רש"י] כשראה אהרן²⁰⁴ כו' יעו"ש [יעויין שם].

לכן עם הארץ אסור באכילת בשר, כפי שנכתב על כך במאמר המתחיל "בהעלותך את הנרות", ועל פירוש רש"י "כשראה אהרן" וכו'; עיין שם.

מכיוון שבירור הנפש הבהמית זקוק ל"מלח" של התורה, הגמרא אומרת שעם הארץ אינו רשאי לאכול בשר: הוא אינו יכול להעלות אותו. כאן מפנה הטקסט למאמר על הפסוק "בהעלותך את הנרות" ולדברי רש"י שם, שאהרן הצטער כשראה את קורבנות הנשיאים.

ופי גבורות דאבא הוא ע"ד לעולם ירגיז אדם²⁰⁵ יצ"ט [יצר טוב] על יצה"ר [יצר הרע] ועמ"ש ע"פ וגם אתה תדין את ביתי²⁰⁶ כו'

ופירוש "גבורות דאבא" הוא על דרך מאמר חז"ל: "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע". ועיין במה שנכתב על הפסוק "וגם אתה תדין את ביתי" וכו'.

"גבורות דאבא", כלומר הגבורות שמקורן בחכמה, מתבארות על פי עצת הגמרא שאדם יעורר תמיד את יצרו הטוב כנגד יצרו הרע: כוח קדוש הנלחם ברע. הטקסט מפנה גם למאמר על הפסוק "וגם אתה תדין את ביתי" (זכריה ג, ז).

וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] פ"ג [פרק ג'] דמנחות דכ"א ע"א ע"פ במלח תמלח יכול תבונה ופרש"י [ופירש רש"י / ופירוש רש"י] יכול יתן בו טעם כבינה²⁰⁷ המתקנת את האדם כו'.

וזהו שאמרו חז"ל בפרק ג' ממנחות, דף כ"א ע"א, על הפסוק "במלח תמלח": "יכול תבונה"; ופירש רש"י: "יכול ייתן בו טעם כבינה המתקנת את האדם" וכו'.

הגמרא (מנחות כא ע"א) שואלת על המילים "במלח תמלח" אם אפשר להבין מהן "תבונה"; רש"י מפרש שהכוונה היא לתת לקורבן טעם כבינה, ההבנה שמתקנת את האדם.

41 ולכאורה אינו מובן. אלא הענין כי בינה המתקנת את האדם קאי על נפש האלקית כי בינה היינו בן²⁰⁸ י"ה וכמ"ש ע"פ וכל בניך למודי הוי' וע"ז נאמר יסובבנהו יבוננהו.²⁰⁹

ולכאורה הדבר אינו מובן. אלא, הענין הוא ש"בינה המתקנת את האדם" מתייחסת לנפש האלקית, שכן בינה היא "בן י"ה", וכמו שכתוב על הפסוק "וכל בניך יהיו לימודי ה'"; ועל כך נאמר: "יסובבנהו, יבוננהו".

שאלת הגמרא מעוררת תמיהה, ולכן מפרשים ש"בינה המתקנת את האדם" מתייחסת לנפש האלקית. בינה נדרשת כ"בן י"ה", כפי שעולה מהמאמר על הפסוק "וכל בניך יהיו לימודי ה'", ועל ישראל נאמר: "יסובבנהו, יבוננהו" (דברים לב, י').

וע"ז אמרו יכול שאין קרבן נה"ב [נפש הבהמית] עולה לרצון אא"כ [אלא אם כן] תתהפך למעלת ומדרגת הביטול דנפש האלקית ממש, ובאמת זהו דבר הקשה

ועל כך אמרו "יכול": אפשר היה לחשוב שקרבן הנפש הבהמית אינו עולה לרצון אלא אם כן היא מתהפכת למעלת ולדרגת הביטול של הנפש האלקית ממש. ובאמת, זהו דבר קשה,

השאלה "יכול" פירושה: האם ייתכן שקרבן הנפש הבהמית מתקבל רק אם היא מגיעה לביטול המלא של הנפש האלקית? דבר כזה יהיה קשה מאוד.

כי הנה"א [הנפש האלקית] היא חלק אלוה ממעל²¹⁰ שנלקחה מפנימיות העולמות וע"כ יש בה בחי' הביטול האמיתי

מפני שהנפש האלקית היא "חלק אלוה ממעל", שנלקחה מפנימיות העולמות, ולכן יש בה בחינה של ביטול אמיתי הנפש האלקית היא "חלק אלוה ממעל", שנלקחה מפנימיות העולמות, ולכן הביטול האמיתי טבעי לה.

בטבעה להשתפך בחיק אביה אור א"ס ב"ה משא"כ בנה"ב [בנפש הבהמית] שלוקחה מק"נ [מקליפת נוגה] כו' וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] בד"ה אדם כי יקריב מכם²¹¹ מן הבהמה כו' וזהו ת"ל תמלח.

מצד טבעה, להישפך אל חיק אביה, אור אין סוף ברוך הוא; מה שאין כן בנפש הבהמית, שנלקחה מקליפת נוגה וכו', וכפי שנתבאר במאמר המתחיל "אדם כי יקריב מכם מן הבהמה" וכו'. וזהו שנאמר: "תלמוד לומר: תמלח",

מצד טבעה היא משתוקקת להישפך אל חיק אביה, אור אין סוף. הנפש הבהמית באה מקליפת נוגה — הקליפה שיש בה תערובת של טוב ורע — כפי שנתבאר במאמר "אדם כי יקריב מכם". לכן הפסוק עונה: "תמלח", במלח.

שעכ"פ [שעל כל פנים] תוכל לבוא גם היא לבחינת ביטול היש כו'. וזהו ענין ההפרש בין למסור נפשו באחד ובין בחינת ככל נפשך כו' כמש"ש [כמה שכתוב שם].

שעל כל פנים גם היא תוכל להגיע לבחינת ביטול היש וכו'. וזהו ההבדל בין למסור נפשו באחד לבין הבחינה של "בכל נפשך" וכו', כפי שנכתב שם.

הכוונה היא שגם הנפש הבהמית תוכל להגיע, לכל הפחות, למידה מסוימת של ביטול. זהו אותו הבדל שבין מסירת הנפש ב"אחד" לבין "בכל נפשך", כפי שהוסבר לעיל.

42 והנה הרמב"ן [הרבי משה בן נחמן] בפ"י החומש²¹² כאן כתב שהמלח הוא מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח²¹³ כו' והמים והאש באים בה כו'

והנה הרמב"ן, בפירושו על התורה כאן, כתב שהמלח הוא מים, ועל ידי כוח השמש החודר לתוכם הם נעשים מלח וכו'; והמים והאש נכנסים בו וכו',

הרמב"ן מסביר על הפסוק הזה שהמלח הוא מים שנעשו מלח מכוח חום השמש, ולכן יש בו גם מים וגם אש.

ולכן תקיים הדבר וגם תכרית כמ"ש גפרית ומלח שרפה כל ארצה²¹⁴ לא תזרע ולא תצמיח כו'.

ולכן הוא גם מקיים דבר וגם מכלה אותו, כפי שנאמר: "גפרית ומלח, שרפה בכל ארצה; לא תזרע ולא תצמיח" וכו'.

זו הסיבה שהמלח גם משמר וגם מכלה, כפי שמתואר ארץ שנחרבה ב"גפרית ומלח" (דברים כ"ט:כ"ב).

43 ועיין ברכינו בחיי שביאר דבריו²¹⁵ דהיינו שכלול משני המדות חו"ג [חסד וגבורה] שבהם הנהגת העולם וקיומו כי מלך במשפט יעמיד ארץ.²¹⁶

ועיינו ברכנו בחיי, שהסביר את דבריו: כלומר, [המלך] מורכב משתי המדות, חסד וגבורה, שבאמצעותן העולם מתנהל ומתקיים, שכן "מלך במשפט יעמיד ארץ".

רכנו בחיי מסביר את דברי הרמב"ן: המלך כולל את שתי המדות שבאמצעותן העולם מתנהל וממשיך להתקיים — חסד וגבורה — כפי שנאמר: "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד).

והוא ע"ד הנזכר בזו"א [בזהר חלק א] דנ"א ע"א²¹⁷ בענין תכלת דאכיל ושצי ות"ח [ותא חזי] אע"ג [אף על גב] דאורחא דהאי נהורא תכלא אוכמא לשיצאה²¹⁸ כו' ואתם הדברים בה' אלקיכם חיים כו'

וזה על דרך האמור בזהר, חלק א, דף נא ע"א, בעניין התכלת שאוכלת ומשמידה: "בוא וראה, אף שדרכו של אור תכלת-שחור זה להשמיד וכו', ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים" וכו';

הזהר (א, נא ע"א) אומר דברים דומים על אור התכלת-השחור של הלהבה, שאוכל ומשמיד; ובכל זאת הוא מוסיף: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים" (דברים ד, ד).

ע"ש כי המלי נקרא נהורא תכלאארץ אוכלת יושביה²¹⁹ והיינו שמכלה את הקוצים והרשעים שהם יש
ודבר נפרד היא מכלה אותם

עיינו שם. כי מלכות נקראת "האור התכלת", "ארץ אוכלת יושביה": כלומר, היא מכלה את הקוצים ואת הרשעים,
שהם בבחינת ישות ודבר נפרד; אותם היא מכלה.

מלכות היא אותו אור תכלת, "ארץ אוכלת יושביה" (במדבר יג, לב): היא מכלה את ה"קוצים" — הרשעים הרואים את עצמם כישויות
נפרדות.

אבל ואתם הדבקים²²⁰ ע"י שיש בכל אחד בחינת ביטול למס"נ [למסירות נפש] באחד ע"י אדרבה חיים כו'
וכענין הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה²²¹ צדיקים מתרפאים בה ורשעים נכוין בה.

אבל "ואתם הדבקים" — מכיוון שיש בכל אחד מכם בחינת ביטול, למסור את נפשו ב"אחד", על ידי כך, אדרבה,
אתם "חיים" וכו'. וזה בדומה לענין "הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה: צדיקים מתרפאים בה ורשעים נכוין
בה".

אך הדבקים בה' מקבלים ממנה חיים בזכות הביטול שבמסירת נפשם באמירת "אחד". הדבר דומה לשמש שהקב"ה יוציא מנרתיקה: היא
תרפא את הצדיקים ותשרוף את הרשעים (נדרים ח ע"ב).

44 והנה נהורא תכלא תכלת שרשו מגבורות דאבא וכמ"כ [וכמו כן] המלח שרשו משם כנ"ל. לכן יש במלח
ג"כ ב' הכחות

והנה, שורשה של האור הכחול, התכלת, הוא בגבורות דאבא, וכך גם שורשו של המלח שם, כנוצר לעיל. לכן יש
גם במלח שתי כוחות;

שורש האור הכחול הוא בגבורות דאבא, וכך גם שורשו של המלח. לכן יש גם במלח שתי כוחות.

דהיינו כמ"ש במ"א שהתורה נקרא עוז ותושיה²²² פ"י שנותן עוז כח וגבורה בנפש האלקית ומתשת כח
נפש הבהמית.

כלומר, כפי שנכתב במקום אחר, התורה נקראת "עוז ותושיה": היא נותנת עוז, כוח וגבורה לנפש האלקית,
ומתישה את כוחה של נפש הבהמית.

התורה נקראת "עוז ותושיה": היא נותנת כוח לנפש האלקית, ובה בעת מתישה — כלומר, מחלישה — את נפש הבהמית.

והיינו על ידי כי בחכמה אתברירו הוא מברר נפש הבהמית ומפריד הרע ממנו כו' וז"ש [וזהו שכתוב] כי שמים כעשן נמלחו²²³ (בישעיה ס"י נ"א ו').

וזה מפני ש"בחכמה מתבררים": החכמה מבררת את נפש הבהמית ומפרידה ממנה את הרע וכו'. ועל כך נאמר: "כי השמים יימלחו כעשן" (ישעיהו, פרק 51, [פסוק] 6).

הדבר נעשה מפני ש"בחכמה מתבררים": החכמה מבררת את נפש הבהמית ומפרידה ממנה את הרע. לכן נאמר "כי השמים יימלחו כעשן" (ישעיהו 51:6); הפועל "יימלחו" הוא מאותו שורש של "מלח".

והיינו כי שמים אש ומים²²⁴ והיינו המדות חו"ג [חסד וגבורה] ויש בהן זה לעומת זה²²⁵ שמים דקדושה כמ"ש השמים כסאי²²⁶ שהם המדות כשר פסול כו' ולעומת זה מדות הרעות נקרא שמים דקליפה.

כלומר, שמים הם אש ומים, והיינו מדות החסד והגבורה; ובהן יש צד אחד כנגד הצד האחר: שמים של קדושה, כפי שנאמר "השמים כסאי", והם המדות של כשר ופסול וכו'; ומולם המדות הרעות נקראות שמים של קליפה.

את המילה "שמים" דורשים כצירוף של "אש" ו"מים" — המדות של חסד וגבורה. יש "שמים" של קדושה, ככתוב "השמים כסאי" (ישעיהו 66:1), ומולם "השמים" של קליפה, שהן המדות הרעות.

45 וע"ז נאמר והיו שמיך אשר על ראשך²²⁷ נחושת. וכמ"ש בת"ז [בתיקוני זוהר] תקון ח' ובשלי"ה [ובשני לוחות

הברית] דפ"ח ע"ב בשער האותיות אות קו"ף בענין קונה שמים וארץ כו'

ועל כך נאמר: "והיו שמיך אשר על ראשך נחושת", כפי שכתוב בתיקוני זוהר, תיקון ח', ובשלי"ה, דף פ"ח ע"ב, בשער האותיות, אות קו"ף, בענין "קונה שמים וארץ" וכו'.

על השמיים של הטומאה נאמר: "שמיך אשר על ראשך יהיו נחושת" (דברים כ"ח, כ"ג), כפי שמבארים תיקוני זוהר והשלי"ה בענין האות קו"ף ו"קונה שמים וארץ".

ועל זה נאמר כי שמים כעשן נמלחו ופרש"י [ופירש רש"י / ופירוש רש"י] לשון רקבון עיין בירמיה ל"ח י"ב בפרש"י [בפירש רש"י / בפירוש רש"י],

ועל כך נאמר: "כי שמים כעשן נמלחו", ורש"י מסביר ש"נמלחו" הוא מלשון ריקבון; ראו את פירוש רש"י על ירמיהו ל"ח, י"ב.

אלו השמיים ש"נמלחו כעשן"; רש"י מסביר ש"נמלחו" הוא מלשון ריקבון, כמו בירמיהו ל"ח, י"ב.

והיינו ע"י המלח דקדושה שמכלה ומכרית היש ודבר נפרד כו'. ועיין מ"ש בד"ה זאת חקת התורה^{228, 229} בענין להקריב אותיות להקריב כו' ע"ש.²³⁰

והדבר נעשה באמצעות המלח שבקדושה, המכלה ומשמיד את תחושת ה"יש" ואת הישות הנפרדת וכו'. ראו גם את מה שנכתב במאמר הפותח במילים "זאת חוקת התורה", בענין הקשר בין "להקריב" ל"להקריב" וכו'; עיינו שם.

הריקבון הזה הוא פעולתו של המלח שבקדושה, המשמיד את תחושת הישות הנפרדת. הדברים מפנים למאמר על הפרה האדומה, "זאת חוקת התורה", שבו נקשר "להקריב" ל"להקריב".

46 והנה כמו שהמלח יש בו כח להכרית את הרע להיות שמים כעשן נמלחו כו'. ועי' שפי' בש"ך [בשפתי כהן (הש"ך)] ס"פ תצא בשם המדרש²³¹ בענין תמחה את זכר עמלק מתחת השמים²³² אתה מתחת השמים ואני מעל לשמים כו'.

והנה, כשם שבמלח יש כוח לכלות את הרע, כך ש"השמים יתמססו כעשן" וכו'; ועל דרך מה שמבואר בש"ך, בסוף פרשת תצא, בשם המדרש, על הפסוק "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים": "אתה מתחת לשמים ואני מעל לשמים" וכו',

המלח מכלה את הרע, כשם שהשמים "מתמססים כעשן". הש"ך מביא מדרש על הפסוק "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים": אתה מכלה אותו למטה, וה' מכלה אותו מעל השמים.

כמ"כ [כמו כן] יש בו כח לקיים את הטוב וכמ"ש גבי אהרן ברית מלח עולם²³³ וכן גבי דוד (ד"ה [דברי הימים] בי י"ג ה'), ועיין מזה ברבות ר"פ קדושים.

כך יש בו גם כוח לקיים את הטוב, כמו שנאמר לגבי אהרן: "ברית מלח עולם", וכן לגבי דוד (דברי הימים בי י"ג, ה'); ועיינו על כך במדרש רבה, בתחילת פרשת קדושים.

המלח גם משמר את הטוב: הברית שכרת ה' עם אהרן נקראת "ברית מלח עולם" (במדבר י"ח, י"ט), וכך גם הברית עם דוד (דברי הימים בי י"ג, ה').

והיינו שנותן טעם להיות טעמו וראו כי טוב²³⁴ ה' ונותן כח בנפש האלקית כנ"ל וגם

כלומר, הוא נותן טעם, כדי שיהיה "טעמו וראו כי טוב ה'", ונותן כוח בנפש האלקית, כנזכר לעיל; והוא גם

המלח נותן טעם, כמו בפסוק "טעמו וראו כי טוב ה'" (תהלים ל"ד, ט'), ומחזק את הנפש האלקית.

מהפך הטוב דנפש הבהמית להתעלות בקדושה שזהו ענין על כל קרבנך תקריב מלח כנ"ל. וכמ"ש לקמן שמלח לשון תערובות והפך והיינו שמהפך נה"ב [נפש הבהמית] ממרירו למיתקו:

מהפך את הטוב שבנפש הבהמית, כדי שיתעלה בקדושה — וזהו עניין "על כל קרבנך תקריב מלח", כנזכר לעיל. וכמו שכתוב להלן, המילה "מלח" היא לשון של תערובת והיפוך, כלומר, הוא מהפך את הנפש הבהמית ממרירות למתיקות:

הוא גם מהפך את הטוב שבנפש הבהמית ומעלה אותו לקדושה; זהו עניין "על כל קרבנך תקריב מלח". כפי שמבואר להלן, "מלח" הוא לשון תערובת והיפוך: הוא הופך את הנפש הבהמית ממר למתוק.

47 ז וז"ש [וזהו שכתוב] גבי אלישע שריפא את מי יריחו ע"י מלח (במ"ב ס"י ב' כ"א) וכמ"ש בזח"א [בזהר חלק א]

דרמ"א ע"ב²³⁵ דאיהו ממרק ומבשם מרירו לאטעמא.^{236, 237}

7. וזהו שכתוב על אלישע, שריפא את מי יריחו באמצעות מלח (מלכים ב, פרק 2, [פסוק 21]), וכמו שכתוב בזהר, חלק א, דף 241ב, שהוא "מנקה וממתיק את המרירות, כדי לתת טעם".

סעיף 7 מביא את אלישע, שריפא את המים הרעים של יריחו באמצעות מלח (מלכים ב, 2:21). בזהר (21:241) נאמר שהמלח "מנקה וממתיק את המרירות, כדי לתת טעם".

ועו"ל [ועוד יש לומר] בזה כי מים הרעים שרשם נמשך ע"י ההבדלה שהבדיל בין מים עליונים ובין מים תחתונים.

אפשר לומר על כך עוד, ששורש המים הרעים נמשך מן ההפרדה שבה הבדיל ה' בין המים העליונים למים התחתונים.

הסבר נוסף: שורש "המים הרעים" הוא בהפרדה שה' עשה ביום השני לבריאה בין המים העליונים למים התחתונים.

ומזה נמשך הפסולת דמים שהם מים הרעים ע"ד מים המאריים²³⁸ כו' עיין זח"ב [זהר חלק ב'] שמות ד"ו ע"א ובפ' נשא דקכ"ה ע"א ובפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך מים בסופו ובמא"א [ובמאורי אור] אות מ' ססע"י [סוף סעיף] ט"ז,²³⁹

ומכך נמשכת הפסולת שבמים, שהם המים הרעים, בדומה ל"מים המאריים" וכו' (ראו זהר, חלק ב, שמות, דף 6א, ובפרשת נשא, דף 125א; ובפרדס, בערכי הכינויים, בערך "מים" בסופו; ובמאורי אור, אות מ, סוף סעיף 16).

מן ההפרדה הזאת נמשכה הפסולת שבמים, "המים הרעים", בדומה ל"מים המאריים" של הסוטה (במדבר 5). כאן מובאות הפניות לזהר, לפרדס ולמאורי אור.

והנה רש"י [רבי שלמה יצחקי] פ"י כאן ע"פ ולא תשבית מלח שהובטחו מים תחתונים ליקרב ע"ג [על גבי] המזבח במלח ובניסוך המים.²⁴⁰

והנה רש"י מפרש כאן, על הפסוק "ולא תשבית מלח", שהמים התחתונים הובטחו שיוקרב על גבי המזבח באמצעות המלח ובניסוך המים.

רש"י מפרש את הפסוק שלנו: המים התחתונים הובטחו שיוקרב על גבי המזבח באמצעות המלח ובניסוך המים של סוכות.

48 והיינו שע"י המלח של הקרבן מתעלים המים תחתונים עד שנעשו בכחי מים חיים. וז"ס [וזה סוד] רפואת מים הרעים דיריחו ע"י המלח

כלומר, באמצעות מלח הקרבן מתעלים המים התחתונים, עד שהם נעשים בבחינת מים חיים. זהו סוד ריפוי המים הרעים של יריחו באמצעות מלח,

באמצעות מלח הקרבן מתעלים המים התחתונים עד שהם נעשים "מים חיים". זהו המשמעות הפנימית של ריפוי מי יריחו בידי אלישע באמצעות מלח.

שהוא שרש התיקון לבחי' מים תחתונים כו' עד שנעשו עי"ז בבחי' באר מים חיים כו'.

שהוא שורש תיקונם של המים התחתונים, וכו', עד שעל ידו הם נעשים בבחינת "באר מים חיים", וכו'.

המלח הוא שורש תיקונם של המים התחתונים, עד שהם נעשים "באר מים חיים".

קטע 8 • 49-57

המתקת הדין ולחם עוני

49 וכמ"כ [וכמו כן] יובן ענין זה בנפש שבכדי לרפאות המים המרים דנה"ב [דנפש הבהמית] שנמשכת אחר תענוגי עוה"ז הנקרא בשם מרירו.

כך יובן גם ענין זה בנפש: כדי לרפא את המים המרים של נפש הבהמית, הנמשכת אחר תענוגי העולם הזה, המכונים בשם "מרירות",

כך הוא גם בתוך האדם. נפש הבהמית נמשכת אחר תענוגי העולם הזה, שהזוהר מכנה "מרירות" מפני שסופם מר; אלה הם ה"מים הרעים" שלה, הזקוקים לרפואה.

כמ"ש כי נופת תטופנה כו' ואחריתה ²⁴¹ מרה כלענה. ²⁴² ועי' זח"ב [זהר חלק ב'] ויקהל דר"ג ע"ב הנה זהו ע"י התורה שנקרא בשם מלח וכמ"ש רפאות תהי לשרך ^{243, 244}

כפי שנאמר: "כי נופת תטופנה" וכו', "ואחריתה מרה כלענה" (וראו זוהר, חלק ב', ויקהל, דף רג ע"ב); הדבר נעשה באמצעות התורה, המכונה בשם "מלח", וכפי שנאמר: "רפאות תהי לשרך",

בספר משלי נאמר על תענוג אסור ששפתיה "נופת תטופנה", אך סופה "מרה כלענה". הרפואה היא התורה, המכונה מלח, שעליה נאמר: "רפאות תהי לשרך".

דהיינו אפילו מפלגך ולתתא²⁴⁵ שהוא למטה מרקיע המבדיל בין מים למים²⁴⁶ כו', ולכן נקרא המלח ברית אלקיך.

כלומר, אפילו "מפלגך ולתתא", שהוא למטה מן הרקיע המבדיל בין מים למים וכו'. לכן המלח נקרא "ברית אלקיך".

"שרך" מתפרש כמתייחס אפילו ל"מפלגך ולתתא" — למדרגה התחתונה ביותר, שמתחת לרקיע שהבדיל בין המים העליונים למים התחתונים. לכן המלח נקרא "ברית אלקיך".

כי שורש הדינים והמרירות נמשכים משם אלקים שיש בו ק"ך צירופים המשתלשלים למטה עד סוף העשיהומהם יונקים ק"ך צירופים דנוגה שבין שניהם נעשים מ"ר כ"פ [כ' פעמים] ק"ך וכחשבון עמלק.²⁴⁷ כי שורש הדינים והמרירות נמשך משם אלקים, שיש בו ק"כ צירופים המשתלשלים למטה עד סוף עולם העשיה; מהם יונקים ק"כ צירופי נוגה, ובין שניהם נעשים ר"מ — פעמיים ק"כ — כמניין עמלק.

הדינים והמרירות נובעים משם אלקים, שאותיותיו יכולות להצטרף למאה ועשרים צירופים. הצירופים האלה יורדים עד לתחתית עולם העשיה, ומהם יונקים מאה ועשרים צירופי נוגה, הקליפה המעורבת. יחד הם עולים למאתיים וארבעים, כמניין עמלק (עמלק).

50 והמלח ממתיק הדינים הנ"ל ע"י שממשיך משרש ועיקר הגבורות דקדושה כו' ומקיים ומכרית כו' כנ"ל.

והמלח ממתיק את הדינים האמורים לעיל, בכך שהוא ממשיך משורשן ומעצמותן של הגבורות דקדושה וכו'; והוא מקיים ומכרית וכו', כפי שהוסבר לעיל.

המלח ממתיק את הדינים האלה מפני שהוא ממשיך משורש הגבורות הקדושות; לכן הוא גם מקיים וגם מכרית, כפי שהוסבר לעיל.

ובכהאריז"ל [ובכתבי האריז"ל] אמר מלח כחשבון ג' שמות הוי' ולכן נאמר גבי אהרן ברית מלח עולם²⁴⁸ כי הכהנים מברכים את העם שלש ברכות שהן ג' שמות הוי' דיברכך יאר וישא,²⁴⁹ ששרשן גבוה מאד נעלה למעלה מההשתלשלות

ובכתבי האריז"ל נאמר שמלח הוא בגימטרייה שלושה שמות הוי'. לכן נאמר אצל אהרן "ברית מלח עולם", שכן הכהנים מברכים את העם בשלוש ברכות, שהן שלושת שמות הוי' שב"יברכך", "יאר" ו"ישא"; שורשן גבוה ונעלה מאוד, למעלה מההשתלשלות.

בכתבי האריז"ל נאמר שמלח (מלח, 78) שווה בגימטרייה לשלוש פעמים שם הוי' (26). לכן הברית שכרת אהרן היא "ברית מלח": הכהנים מברכים את העם בשלוש ברכות, שבכל אחת מהן שם הוי', ושורשן נעלה מאוד, למעלה מההשתלשלות העולמות.

ובזה הוא קיום העולם וזהו שנק' מלח שהוא קיום הדבר כו' ועם היות המלח הוא גבורה אך גם ברכת כהנים נקרא ששים גבורים²⁵⁰ ברכות נשא פיי"א [פרק י"א].

ובכך מתקיים העולם. זו הסיבה שהמלח נקרא כך: הוא מקיים דבר וכו'. ואף שהמלח הוא גבורה, גם ברכת כהנים נקראת "ששים גיבורים", בכמדבר רבה, נשא, פרק 11.

באמצעות הברכות האלה מתקיים העולם, והמלח הוא שמקיים ומשמר דבר. ואף שהמלח מבטא גבורה, המדרש (במדבר רבה, נשא) מכנה גם את ברכת כהנים "ששים גיבורים" — גבורה בעבודת הברכה.

51 וזהו פיי ברית אלקיך שהוא ענין ההמשכה משם הוי' בשם אלקים כו' שיהי' [שיהיה] בבחי' אלקיך ממש בבחי' גילוי בפנימיות. וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מה ברית האמור במלח, מלח ממתקת.²⁵¹ דהיינו המתקת הדינין של שם אלקים.

וזהו פירוש "ברית אלקיך": עניינו הוא המשכה משם הוי' אל שם אלקים וכו', כך שיהיה בבחינת "אלקיך" ממש, בגילוי ובפנימיות. וכפי שאמרו חז"ל: "מה ברית האמורה במלח — מלח ממתקת"; כלומר, המתקת הדינים של שם אלקים.

"ברית אלקיך" פירושה המשכת שם הוי', הנעלה מהעולמות, אל שם אלקים, כך שה' יהיה "אלקיך" ויתגלה בתוכך. ההשוואה בגמרא, "מה ברית האמורה במלח — מלח ממתקת" (Berachos 5a), פירושה המתקת הדינים של שם אלקים.

52 ובת"ז [ובתיקוני זהר] תקון כ"א דף נ"ד ע"א²⁵² מלח אותיות חלם ואותיות מחל כי חולם הוא הנקודה שבראשי אתוין שמורה על עליות המלי' להיות עטרת תפארת כמ"ש בתו"א [בתורה אור] פ' נח סד"ה

ובתקוני זוהר, תיקון כ"א, דף נ"ד ע"א: במילה "מלח" מצויות אותיות "חלם" ואותיות "מחל", שפירושה סולח. שכן החולם הוא הנקודה שמעל האותיות, והוא מורה על עליית המלכות להיות עטרת תפארת, כפי שנכתב בתורה אור, פרשת נח, בסוף המאמר המתחיל

בתקוני זוהר מוצא במילה "מלח" את האותיות "חלם", שם הניקוד הנכתב מעל האותיות, ואת האותיות "מחל". החולם שמעל האותיות מסמל את עליית המלכות להיות עטרת תפארת, כפי שמבואר בתורה אור, פרשת נח.

להבין הענין שתפלת הבעל עסק כו' שנקודה א' העליונה כולל בחינה התחתונה כו' ע"ש, ומשם נמשך המחילה ביוהכ"פ [ביום הכיפורים] וכן הקרבנות באין לכפר ועלייה זו ע"י ברית מלח כו'.

"להבין העניין שתפילת בעל עסק" וכו': שנקודה עליונה אחת כוללת את הבחינה התחתונה וכו'; עיינו שם. ומשם נמשכת המחילה ביום הכיפורים, וכך גם הקרבנות באים לכפר; ועלייה זו נעשית באמצעות ברית מלח וכו'.

המאמר מסביר כיצד נקודה עליונה אחת כוללת את הבחינה התחתונה. מעלייה זו נמשכת המחילה ביום הכיפורים והכפרה שבקרבנות, והיא נעשית באמצעות ברית מלח.

גם פ"י חלם לשון חיזוק כמו יחלמו בניהם²⁵³ (איוב ס"י ל"ט ד') שפרש"י [שפירש רש"י / שפירוש רש"י] יחזקו. וכן ותחלימני והחייני (בישעיה ל"ח י"ו) פרש"י [פירש רש"י / פירוש רש"י] תכריאני ותחזקני.

גם פירוש המילה "חלם" הוא לשון חיזוק, כמו "יחלמו בניהם" (איוב, פרק ל"ט, [פסוק] ד'), שרש"י מפרש: "יתחזקו". וכן "ותחלימני והחייני" (ישעיהו, ל"ח, ט"ז), שרש"י מפרש: "תרפאני ותחזקני".

"חלם" פירושו גם התחזקות: "יחלמו בניהם" (איוב ל"ט, ד') ו"ותחלימני והחייני" (ישעיהו ל"ח, ט"ז), כפי שרש"י מפרש את שני הביטויים.

ועד"ז פ"י רבינו בחיי בפי' תצוה בענין אבן אחלמה וסגולת האבן הזאת שמחזקת את הלב כו'.

וכך מפרש רבנו בחיי בפרשת תצוה בענין אבן האחלמה: סגולתה של אבן זו היא לחזק את הלב וכו'.

גם רבנו בחיי מפרש שאבן האחלמה שבחושן הכהן הגדול מחזקת את הלב.

וענין חיזוק זה זהו ע"ד מ"ש ויתן עוז למלכו.²⁵⁴ וכמ"ש ע"פ ועתה יגדל נא²⁵⁵ כח אדני²⁵⁶ כו'

וחיזוק זה הוא על דרך הכתוב: "ויתן עוז למלכו", וכן על דרך הכתוב "ועתה יגדל נא כח אדני" וכו'.

כוח זה דומה ל"ויתן עוז למלכו" (שמואל א' ב', י') — כוח הניתן למלכות — וכן ל"יגדל נא כח אדני" (במדבר י"ד, י"ז), כפי שמבואר במאמר על פסוק זה.

וזהו נמשך ג"כ מבחי' מלח שהוא הכח המעמיד ומקיים הדבר שזהו פ"י ברית מלח עולם²⁵⁷ הנאמר גבי אהרן ס"פ קרח וגבי דוד (בדברי הימים ב' ס"י י"ג ה').

וגם זה נמשך מבחינת המלח, שהוא הכוח המעמיד ומקיים את הדבר. זהו פירוש "ברית מלח עולם" שנאמר על אהרן בסוף פרשת קורח ועל דוד (בדברי הימים ב', פרק י"ג, [פסוק] ה').

גם זה נמשך מן המלח, הכוח המעמיד ומקיים. זהו עניינה של "ברית מלח עולם" עם אהרן (במדבר י"ח, י"ט) ועם דוד (דברי הימים ב' י"ג, ה').

ועמ"ש סדי"ה שובה ישראל עד.²⁵⁸ להיות יחוי"ת [יחודא תתאה] כמו יחוי"ע [יחודא עילאה] בבחי' תרין, ריעין

בחי' אהל כל יצען.²⁵⁹ וכמ"ש וארשתיך לי לעולם:^{260, 261}

ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "שובה ישראל עד": שהיחודא תתאה תהיה כמו יחודא עילאה, בבחינת "תרין ריעין", בבחינת "אהל כל יצען". וכמו שנאמר: "וארשתיך לי לעולם".

המאמר "שובה ישראל עד" מבאר את התכלית: שהיחודא תתאה, גילוי ה' בתוך העולם, תהיה כמו היחודא עילאה, כשני רעים שאינם נפרדים, בבחינת "אהל כל יצען", וכמו שנאמר: "וארשתיך לי לעולם".

53 ח והנה לפי זה [לפי זה] **צי"ל דגבי מצה כי** [כתב] **הפוסקים שלא ליתן מלח בפת בפסח כמ"ש בטושי"ע** [בטור ושולחן ערוך] **סי' תנ"ה.**

ח. לפי זה צריך להבין [מדוע], בנוגע למצה, כתבו הפוסקים שאין לתת מלח בלחם בפסח, כפי שנכתב בטור ובשולחן ערוך, סימן 455.

סעיף ח מעלה שאלה מתחום ההלכה: הפוסקים (טור ושולחן ערוך, סימן 455) אומרים שאין לתת מלח בבצק המצה בפסח.

ולכאורה אינו מובן לפמשנ"ת [לפי מה שנתבאר] למעלה שורש ענין המלח מדוע יהיה שבמצה לא יהיה מלח וכמ"ש בגמרא פ"ח [פרק ח'] דשבת דע"ט ע"א מצה כמשמעו דלא מליח²⁶² כו',

ולכאורה הדבר אינו מובן, לפי מה שנתבאר למעלה על שורש עניינו של המלח: מדוע במצה לא יהיה מלח? וכפי שנכתב בגמרא, פרק ח של שבת, דף עט ע"א: "מצה כמשמעו, שאינה מלוחה" וכו'.

לאור כל מה שנאמר על המלח, מדוע אין מלח במצה? הגמרא עצמה (שבת עט ע"א) אומרת: "מצה כמשמעו, שאינה מלוחה".

ובטו"ב סי' תנ"ה כתב לפי כי המלח הוא שורש הדין כו', ואין זה מספיק דאדרבה הוא מיתוק הדינים כנ"ל.

ובטו"ב, סימן 455, כתב שהטעם הוא מפני שהמלח הוא שורש הדין וכו'. אך אין בכך די, שהרי אדרבה, המלח ממתיק את הדינים, כפי שנתבאר למעלה.

אחד המפרשים על הסימן מסביר שהמלח הוא שורש הדין. הסבר זה אינו מספיק, שכן המלח ממתיק את הדין, כפי שהוכח למעלה.

אך הענין מבואר בת"ז [בתיקוני זוהר] תקון ס"ט דק"ח ע"א²⁶³ לחם עני²⁶⁴ בלא מלחא כו' בגין דאיהו מצה פרוסה כו'

אך הענין מבואר בתיקוני זוהר, תיקון סט, דף קח ע"א: "לחם עני בלא מלחא" וכו', "בגין דאיהו מצה פרוסה" וכו'.

התשובה נמצאת בתיקוני זוהר: "לחם עני" הוא בלי מלח, משום שהוא מצה פרוסה.

עד דתהא שלימה לא צריך לקרבא עלה מלח דאיהו חלם ומאי ניהו חלם אמצעי דכולהו עכ"ל [עד כאן לשונו], ופי' בכס"מ שכשהיא פרוסה היא אות דל"ת לשון דלות היינו לחם עוני.

"עד דתהא שלימה לא צריך לקרבא עלה מלח, דאיהו חלם; ומאי ניהו חלם? אמצעי דכולהו". עד כאן לשונו. ובכיסא מלך מפרש שכשהיא פרוסה היא האות דל"ת, לשון דלות, כלומר "לחם עוני".

אין מקרים אל המצה מלח עד שהיא נעשית שלמה, מפני שהמלח הוא החלם, הקו האמצעי. כיסא מלך מסביר שמצה פרוסה היא האות דל"ת, מלשון דלות, ומכאן "לחם עוני".

54 וצריך להשלימה באות ו' בתוכה שתהיה ה"א כו' ואז דוקא תקריב עליה מלח שהם גי' שמות הוי'

שבחג"ת [שבחסד גבורה תפארת] עכ"ד [עד כאן דבריו].

ויש להשלים אותה באמצעות האות ו' שבתוכה, כך שתהיה ה"א וכו', ורק אז תקריב עליה מלח — שהם שלושת שמות הוי' שבחסד, גבורה ותפארת. עד כאן לשונו.

כדי להשלים אותה, מציבים ו' בתוך ד' וכך היא נעשית ה'. רק אז מקריבים עליה מלח, שהם שלושת שמות הוי' שבחסד, גבורה ותפארת.

והענין כי פי' לחם עני זהו ע"ד סיהרא לית לה מגרמה כלום²⁶⁵ ואזי היא בחי' עניה.

והענין הוא ש"לחם עוני" הוא על דרך "סיהרא לית לה מגרמה כלום" — אין ללבנה משלה כלום; ואז היא בבחינת עניה.

"לחם עוני" הוא מלכות במצב של "סיהרא לית לה מגרמה כלום" — ללבנה אין משלה כלום, והיא מקבלת רק את מה שניתן לה; במצב הזה היא "עניה".

55 וכמ"ש בזח"א [בוהר חלק א] בראשית דלי"ג²⁶⁶ א'. ויחי דרמ"ט ע"ב. ואין עני אלא בדעת.²⁶⁷ ועיי' קבלתה

משמשא²⁶⁸ נפקא ממסכנותא היינו ע"י שנמשך בה הדעת מבחי' שמש הוי'.

(כפי שנכתב בוהר, חלק א, בראשית, דף לג ע"א, [ו] ויחי, דף רמט ע"ב.) "אין עני אלא בדעת". ועל ידי קבלתה מן השמש היא יוצאת מעניותה; כלומר, על ידי שהדעת נמשכת בה מבחינת "שמש הוי'".

הוהר אומר זאת על הלבנה, והגמרא אומרת: "אין עני אלא בדעת" (נדרים מא ע"א). הלבנה יוצאת מעניותה על ידי שהיא מקבלת מן השמש, כלומר דעת נמשכת למלכות מבחינת "שמש הוי'" (תהלים פד, יב).

וכמ"ש ברע"מ [ברע"א מהימנא] ר"פ כי תשא העשיר דא עמודא דאמצעיתא. היינו קו האמצעי דעת תפארת

ועמ"ש בד"ה וידעת היום²⁶⁹ והשבות כו'. ומתחלה כשהיא רק בבחי' אמונה לבד נקי' לחם עני.²⁷⁰

וכפי שנכתב ברע"א מהימנא, בתחילת פרשת כי תשא: "העשיר" — זה העמוד האמצעי, כלומר הקו האמצעי, דעת [ו]תפארת. ועיינו כמה שנכתב במאמר המתחיל "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו'. בתחילה, כשהיא רק בבחינת אמונה בלבד, היא נקראת "לחם עוני".

רע"א מהימנא מכנה את "העשיר" העמוד האמצעי, הקו האמצעי של דעת ותפארת. לפני שהיא מקבלת זאת, כל עוד יש בה אמונה בלבד, מלכות נקראת "לחם עוני".

והנה תחלת העבודה צ"ל בבחי' אמונה לבד דווקא. וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] בא חבקוק²⁷¹

והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה.²⁷²

והנה, תחילת העבודה צריכה להיות דווקא בבחינת אמונה בלבד. וכמאמר רבותינו ז"ל: "בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: 'וצדיק באמונתו יחיה'".

העבודה צריכה להתחיל באמונה בלבד. הגמרא אומרת שחבקוק העמיד את כל המצוות על אחת: "וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד ע"א; חבקוק ב, ד).

וכתיב פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים²⁷³ (בישעיה סי' כ"ו ב'). וכדפירש"י [וכדפירש רש"י] שם. וכתיב והיה אמונת עתיך חוסן ישועות²⁷⁴ (שם ל"ג ו').

ונאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים" (ישעיהו כו, ב), כפי שפירש שם רש"י. ונאמר: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות" (שם לג, ו).

גם ישעיהו מדבר על "גוי צדיק שומר אמונים" (כו, ב), כפי שרש"י מפרש שם, ואומר: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות" (לג, ו).

וממנה יבוא אח"כ לבחי' הדעת שהוא השגת פנימית התורה וכמארוז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] כל המקיים את התורה²⁷⁵ מעוני סופו לקיימה מעושר. בפ"ד דאבות.²⁷⁶ ופי' במדר' [במדרש] שמואל.

וממנה יבוא אחר כך לבחינת דעת, שהיא השגת פנימיות התורה. וכמאמר רבותינו ז"ל: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר" (בפרק ד אבות). וכפי שמבואר במדרש שמואל,

מן האמונה מגיעים בהמשך לדעת, להשגת פנימיות התורה. על כך אומרת המשנה: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר" (אבות ד, ט), כפי שמסביר מדרש שמואל.

דר"ל [דרוצה לומר] מעוני הדעת. סופו לקיימה מעושר הדעת שהוא ישפיע עליו מחכמתו כו' וזהו אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה²⁷⁷ אין יראה,²⁷⁸ וא"כ איך יתחיל.

שהכוונה היא "מעוני" בדעת, ו"סופו לקיימה מעושר" בדעת: שה' ישפיע עליו מחכמתו וכו'. וזהו: "אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה". אם כן, כיצד מתחילים?

העוני והעושר הם בדעת: מי שעובד את ה' עם הבנה מועטה יזכה לחכמתו של ה'. אבל המשנה אומרת גם: "אם אין יראה אין חכמה, ואם אין חכמה אין יראה"; היכן אפשר להתחיל?

אלא כי יש ב' בחי' יראה הא' יראה תתאה והיא תרעא לאעלאה, ולכן אם אין יראה אין חכמה.

אלא שיש שתי בחינות של יראה. הראשונה היא יראה תתאה, והיא "שער לכניסה"; לכן "אם אין יראה אין חכמה".

התשובה היא שיש שני סוגי יראה. יראה תתאה היא "שער לכניסה", נקודת ההתחלה; לכן בלי יראה אין חכמה.

56 ואח"כ ע"י החכמה יזכה ליראה עילאה כו' ששם אין שייך חמוץ כו'. וזהו שאמרו יאה עניותא לישראל.²⁷⁹ ור"ל [ורוצה לומר] שיהיה בעיניו נגד הקב"ה בבחי' עני מן הדעת ולהיות בבחי' אמונה.

ואחר כך, באמצעות החכמה, יזכה ליראה העילאה וכו', שבה אין מקום לחימוץ וכו'. וזהו שאמרו: "יאה עניותא לישראל" — כלומר, בעיני עצמו, לפני הקדוש ברוך הוא, עליו להיות בבחינת עני בדעת ובבחינת אמונה.

באמצעות החכמה מגיע האדם ליראה העילאה, שבה אין מקום ל"חימוץ" — להתנפחות של האגו. לכן אמרו חז"ל: "יאה עניותא לישראל": לפני ה' על האדם לראות את עצמו כעני בדעת ולעמוד באמונה פשוטה.

וכמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] ח"א [חלק א'] פרק י"ח דכתיב פתי יאמין לכל דבר^{280, 281} ואצל הקב"ה הכל כפתיים,²⁸² וכמ"ש בהמות הייתי עמך²⁸³ וכתיב אדם ובהמה תושיע^{284, 285} הוי' וארז"ל [ואמרו

רבתינו זכרונם לברכה] פ"ק [פרק קמא] דחולין דף ה' ע"ב אלו בני אדם שהם ערומים בדעת

כמו שכתוב בספר של בינונים, חלק א, פרק יח, על הפסוק "פתי יאמין לכל דבר", שלפני הקדוש ברוך הוא הכול כפתיים; וכמו שכתוב "בהמות הייתי עמך", וכן כתוב "אדם ובהמה תושיע הוי'". ואמרו חז"ל בפרק הראשון של חולין, דף ה' ע"ב: "אלו בני אדם שהם ערומים בדעת

בתנאי, פרק יח, מובא הפסוק "פתי יאמין לכל דבר" (משלי יד, טו), ונאמר שלפני ה' הכול כפתיים. כך גם בפסוק "בהמות הייתי עמך" (תהלים עג, כב). התלמוד דורש את הפסוק "אדם ובהמה תושיע" (תהלים לו, ז) על אנשים שהם ערומים בדעת.

כאדם הראשון ומשימים עצמם כבהמה דכאי רוח ע"ש בפרש"י [בפירוש רש"י]²⁸⁶ כו' וכ"כ [וכן כתב] ברכות פ' בשלח פכ"א ע"פ יונתני אמר הקב"ה אצלי הם כיונה פותה כל מה שאני גוזר עליהם עושים כו'.

"כאדם הראשון ומשימים עצמם כבהמה" — דכאי רוח; עיין שם בפירוש רש"י וכו'. וכן כתוב במדרש רבה, פרשת בשלח, פרק כא, על הפסוק "יונתני": "אמר הקדוש ברוך הוא: אצלי הם כיונה פותה; כל מה שאני גוזר עליהם עושים" וכו'.

הם חכמים כאדם הראשון, ובכל זאת עושים את עצמם כבהמה, שפלי רוח, כפי שמסביר רש"י. המדרש אומר דבר דומה: ה' מכנה את ישראל "יונתני", מפני שלפניו הם כיונה פותה, שעושה כל מה שהוא גוזר.

57 וע"כ בענין חיוב אכילת מצה שהוא תחלת העבודה צ"ל לחם עוני דוקא שהוא בחי' אמונה ואתכפא בלי שום טעם ודעת.

לכן, בעניין החובה לאכול מצה, שהיא תחילת העבודה, עליה להיות דווקא "לחם עוני" — בחינת אמונה ואתכפא, ללא כל טעם ודעת.

לכן המצה שאוכלים בתחילת הפסח, בראשית העבודה, צריכה להיות "לחם עוני": אמונה והכנעה עצמית, בלי טעמים והסברים.

וע"כ אין ליתן בה מלח. שהמלח הוא נותן טעם להיות בחי' טעם ודעת שהוא גילוי פנימית התורה כו'.

לכן אין לתת בה מלח, שכן המלח נותן טעם, ובכך מביא לבחינת טעם ודעת, שהיא גילוי פנימיות התורה וכו'.

משום כך אין שמים מלח במצה: המלח מעניק טעם, כלומר טעם והכנה הבאים עם גילוי פנימיות התורה, השייכים לשלב מאוחר יותר.

וראשית העבודה צ"ל בבחי' לחם עוני דוקא. ולכן ישראל מונין ללבנה,²⁸⁷ אלא שאח"כ צריך להיות בה המשכת הדעת מבחינת שמשא

וראשית העבודה צריכה להיות דווקא בבחינת "לחם עוני". לכן ישראל מונים ללבנה; אלא שלאחר מכן צריך להמשיך בה דעת מבחינת השמש,

העבודה מתחילה ב"לחם עוני", ולכן ישראל מונים ללבנה, שאין לה אור משלה. לאחר מכן יש להמשיך בה דעת מן ה"שמש".

וזהו ענין מצה עשירה, ועמ"ש בפ"י רבת תעשרנה פלג אלקים²⁸⁸ בד"ה והיה מספר בניי [בני ישראל]

כחול הים^{290, 289} כו' ואזי מבחי' דל"ת נעשית ה' ועמ"ש בזה סד"ה המגביהי לשבת²⁹¹ כו':²⁹²

וזהו ענין "מצה עשירה". ועיין במה שכתוב בפירוש "רבת תעשרנה פלג אלקים", במאמר המתחיל "והיה מספר בני ישראל כחול הים" וכו'; ואזי מבחינת ד' נעשית ה'. ועיין במה שכתוב בזה בסוף המאמר המתחיל "המגביהי לשבת" וכו'.

וזהו "מצה עשירה" — מצה שנעשית עם יותר מקמח ומים. הדברים מפנים למאמרים על "רבת תעשרנה פלג אלקים" ועל "המגביהי לשבת": אז הדי' של העוני נעשית ה'.

קטע 9 • 58-66

הברית המחברת בין העולמות

58 ט וביאור הענין יש להקדים מ"ש באו"ת [באור תורה] פ' קרח²⁹³ בשם הה"מ [הרב המגיד] נ"ע [נשמתו עדן] וז"ל

[וזה לשונן] והנה נאמר באהרן ברית מלח עולם²⁹⁴ הוא. הוא כתיב והקרי היא.

9. כדי לבאר את הענין, יש להקדים את מה שכתוב ב"אור תורה", פרשת קורח, בשם המגיד, נשמתו עדן, ואלה דבריו: "והנה נאמר באהרן: 'ברית מלח עולם הוא' — כתוב הוא, והקריאה היא היא".

בסעיף 9 מובאת תורה של המגיד ממזריטש מתוך "אור תורה": בפסוק "ברית מלח עולם הוא" (במדבר יח, יט), המילה "הוא" כתובה בלשון זכר, אך נקראת "היא", בלשון נקבה.

והנה ידוע שאהרן שושבינא דמטרוניא²⁹⁵ והוא המקשר עולמות ע"י עבודת הקרבנות והקטורת שהוא לשון קשר. כי תרגום ותקשור על ידו²⁹⁶ בפ' וישב וקטרת על ידיה.

ידוע שאהרן הוא שושבינה של המלכה, והוא הקושר את העולמות באמצעות עבודת הקרבנות והקטורת, שכן "קטורת" היא לשון קשר; שהרי התרגום של "ותקשור על ידו" בפרשת וישב הוא "וקטרת על ידיה".

אהרן הוא "שושבינה של המלכה" — השכינה — המחבר את העולמות באמצעות הקרבנות והקטורת. "קטורת" פירושה קשר: התרגום מתרגם את "ותקשור על ידו" (בראשית לח, כח) כ"וקטרת".

59 וזהו פי ברית מלח לשון עירוב כמו המלחים. היינו כדפרש"י [כדפירש רש"י / כדפירוש רש"י] בחומש פי כי תשא ע"פ ממולח טהור קדש²⁹⁷ מעורב שיערב יפה יפה ואומר אני שדומה לו וייראו המלחים²⁹⁸ כו' שמהפכין כו' ע"ש.

וזהו פירוש "ברית מלח": לשון של ערבוב, כמו "המלחים" — הספנים. כלומר, כפי שפירש רש"י בחומש, בפרשת כי תשא, על הפסוק "ממולח טהור קודש": "מעורב, שיערב היטב היטב; ואני אומר שדומה לו וייראו המלחים וכו', שהם הופכים [את המים] וכו'; עיינו שם.

"ברית מלח" פירושה ערבוב, מאותו שורש של "מלחים", כלומר ספנים. רש"י מסביר את המילה "ממולח" בפסוק "ממולח טהור קודש" (שמות ל, לה) במשמעות של "מעורב היטב", ומביא להשוואה את הפסוק "וייראו המלחים" (יונה א, ה): הם נקראים כך משום שהם מערבלים את המים במשוטיהם.

60 ופי' ברית מלח שכרת לו ברית שע"י עבודת הקרבנות יקשר ויערב העולם שהם כלל העולמות בא"ס שהוא יהיה הממוצע והמחבר והמקשר העולמות זה בזה כו' וזהו עלה בכבש^{300, 299} כו'.

ופירוש "ברית מלח" הוא שה' כרת עמו ברית, שעל ידי עבודת הקרבנות יקשר ויערב את העולם — שהוא כללות כל העולמות — עם אין סוף, כך שהוא יהיה הממוצע המחבר וקושר את העולמות זה בזה וכו'. וזהו "עלה בכבש" וכו',

ברית המלח עם אהרן היא שעל ידי עבודת הקרבנות הוא יקשר ויערב את כל העולמות עם אין סוף, וישמש ממוצע המחבר את העולמות זה לזה. המשנה מתארת את הכהן עולה בכבש המזבח ומקיף אותו.

עד מערבית שהוא מדת אהרן ברית מלח שמערב העולמות כו', והנה הכתיב ברית מלח עולם הוא והקרי היא

עד הפינה המערבית, שהיא מידתו של אהרן — ברית מלח, המערבת את העולמות וכו'. והנה, בכתיב נאמר "ברית מלח עולם הוא", ובקרי קוראים "היא",

הוא עובר מפינה לפינה, עד הפינה המערבית, המרמזת על ערבוב, מידתו של אהרן. לאחר מכן חוזר הטקסט להבדל בין הכתיב "הוא" לבין הקרי "היא".

כי למעלה הוא בהעלם גדול לכך כתיב הוא לשון נסתר אבל למטה כאשר בא תוך הקרי שהוא הדבור ושם הוא התגלות

כי למעלה הדבר בהעלם גדול, ולכן נכתב "הוא", לשון נסתר; אבל למטה, כשהוא בא אל הקרי, שהוא הדיבור, שם הוא מתגלה;

למעלה הברית נסתרת מאוד, ולכן כתוב "הוא", לשון נסתר מבחינה דקדוקית. למטה, כשהיא באה לידי ביטוי בדיבור — בקריאה — היא מתגלה.

לכן נקי היא עכ"ל [עד כאן לשוננו], וזהו שבקטורת נאמר ממולח כי הקטרת הוא ענין הקשר והעירוב כו'.

לכן היא נקראת "היא", עד כאן לשונו. וזהו שבקטורת נאמר "ממולח", כי ענין הקטרת הוא הקשר והעירוב וכו'.

לכן קוראים "היא". זו גם הסיבה שהקטורת מתוארת כ"ממולחת": עניינה הוא קשר ועירוב.

61 וביאור ענין שמערב העולמות, כי הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ביום חתונתו זו³⁰¹ מתן תורה,

וצ"ל מהו פי חתונתו, אך כי חיתון פירושו תערובות כמ"ש בת"י פ' עקב ז' ג'.

ביאור ענין עירוב העולמות: חז"ל אמרו: "ביום חתונתו" — זה מתן תורה. ויש להבין מה פירוש "חתונתו". אלא

שחיתון פירושו עירוב, כפי שמוכא בתרגום ירושלמי על פרשת עקב, ז, ג.

כיצד הוא מערב את העולמות? המשנה מפרשת את "ביום חתונתו" (שיר השירים ג, יא) כמתן תורה. חיתון, כלומר נישואין, פירושו עירוב,

כפי שהתרגום מתרגם את "לא תתחתן בם" (דברים ז, ג).

וא"כ פי ביום חתונתו היינו ענין תערובות והתקשרות העולם בא"ס כ"ה ע"י התורה, והוא ע"פ מ"ש

ברכות פ' וארא פ"ב ע"פ כל אשר חפץ³⁰² ה' עשה אמר דוד אע"פ [אף על פי] שגזר הקב"ה השמים שמים

להי³⁰³ כו'

אם כן, פירוש "ביום חתונתו" הוא ענין עירוב העולם והתקשרותו עם אין סוף ברוך הוא באמצעות התורה. הדבר

מתאים למה שנאמר במדרש רבה, פרשת וארא, פרק יב, על הפסוק "כל אשר חפץ ה' עשה": "אמר דוד: אף על פי

שגזר הקדוש ברוך הוא: 'השמים שמים לה' וכו',

לכן ה"חתונה" בסיני הייתה חיבור העולם עם אין סוף באמצעות התורה. המדרש על הפסוק "כל אשר חפץ ה' עשה" (תהילים קלה, ו) אומר

שה' גזר: "השמים שמים לה'" (תהילים קטו, טז), והארץ לבני האדם.

כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים

ואני המתחיל שנאמר וירד ה' על הר סיני.³⁰⁴

כאשר ביקש לתת את התורה, ביטל את הגזירה הראשונה ואמר: 'התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו

לתחתונים, ואני אהיה הראשון להתחילי, כפי שנאמר: "וירד ה' על הר סיני".

אבל כאשר ביקש לתת את התורה, ביטל את הגזירה, כך שהתחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, והוא עצמו יתחיל: "וירד

ה' על הר סיני" (שמות יט, כ).

62 וכתוב ואל משה אמר עלה אל³⁰⁵ ה' הוי כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ עכ"ל [עד כאן לשוננו].

ונאמר: "ואל משה אמר: עלה אל ה'". וכן: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ". עד כאן לשון הכתוב.

ועל העלייה מלמטה נאמר: "ואל משה אמר: עלה אל ה'" (שמות כד, א). מכאן ש"כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ".

ופי ענין ירידה ועלייה יובן ממ"ש במ"א בדי"ה ושמתי כדכד³⁰⁶ שמשותיך³⁰⁷ כדין וכדין³⁰⁸ כוי ועכ"פ [ועל כל פנים] הוא השתלשלות והמשכת האור מסוכ"ע בממכ"ע [בממלא כל עלמין] וזהו כי כל בשמים ובארץ³⁰⁹ דאחיד בשמיא וארעא כוי וזהו ענין ברית מלח עולם.

משמעות הירידה והעלייה תובן ממה שנתבאר במקום אחר, במאמר המתחיל "ושמתי כדכד שמשותיך", על הביטוי "כדין וכדין" וכו'. מכל מקום, מדובר בהשתלשלות ובהמשכת האור מסוכב כל עלמין אל ממלא כל עלמין. זהו "כי כל בשמים ובארץ" — "שאוהו בשמים ובארץ" וכו'. וזהו עניינו של "ברית מלח עולם".

הירידה והעלייה מבוארות במאמר על "ושמתי כדכד שמשותיך", שנקרא בגמרא "כדין וכדין" — כך וכך. בעיקרו של דבר, זהו האור הסוכב את העולמות הנמשך אל האור הממלא אותם; וזהו "ברית מלח", שכן "כל אשר בשמים ובארץ" מתפרש כמי שאוהו בשמים ובארץ.

63 והנה פי ליל שמורים³¹⁰ הוא ע"ד שמור לנוקבא³¹¹ היינו מה שהמקבל ממתין ומצפה ומיחל אל המשפיע כעני הצופה ומביט מתי יתן הבעה"ב [הבעל הבית] לידו מאומה כמ"ש סד"ה זכור את יום השבת³¹² כוי

והנה, פירוש "ליל שמורים" הוא על דרך "שמור" לנוקבא, כלומר, שהמקבל ממתין ומצפה ומיחל למשפיע, כעני הצופה ומביט מתי ייתן בעל הבית דבר"מה לתוך ידו, כמו שכתוב בסוף המאמר המתחיל "זכור את יום השבת" וכו',

ליל הפסח נקרא "ליל שמורים" (שמות יב, מב). בזה נאמר "שמור לנוקבא": המקבל ממתין וכמה למשפיע, כעני הצופה שבעל הבית ייתן דבר"מה לתוך ידו.

בענין פי שמור כוי ע"ש וכך הוא ענין ליל שמורים. אשר בחי' ליל הוא מדת החשך וההעלם ונמשך מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין].

בענין פירוש "שמור" וכו', עיין שם. וכך הוא ענינו של "ליל שמורים": בחינת הלילה היא מידת החושך וההעלם, והיא נמשכת מבחינת ממלא כל עלמין.

המאמר על שבת מסביר כך את המילה "שמור". כך גם "ליל שמורים": הלילה הוא חושך והעלם, הנובעים מן האור הממלא את העולמות.

64 ובחי' זו היא בחי' שמורים ומצפה להמשכת האור מבחי' סוכ"ע שהוא בלי גבול. ולכן נאמר שמורים לשון רבים ע"ש [על שם] התחברות משפיע ומקבל כמ"ש בזח"ב [בזהר חלק ב'] פ' בא דל"ח ע"ב

ובחינה זו היא בחינת "שימורים", והיא מצפה להמשכת האור מבחינת סוכב כל עלמין, שהוא בלי גבול. לכן נאמר "שימורים" בלשון רבים, על שם החיבור בין המשפיע למקבל, כפי שנכתב בזהר, חלק ב', פרשת בא, דף 38b.

אותו לילה ממתין לאור המקיף שאין לו גבול. "שימורים" נאמר בלשון רבים משום שהוא כולל את המשפיע ואת המקבל, כפי שנאמר בזהר על פרשת בא.

ולכן המצה היא דוקא לחם עני כעני הצופה ומביט כו' כנ"ל וכן פי' בפי' ויצא דקנ"ז ע"א בענין לחם עני מאן עני דא דוד מלכא³¹³ דכתיב ביה כי עני ואביון אני.³¹⁴

לכן המצה היא דווקא "לחם עוני", כמו עני הצופה ומביט וכו', כפי שנזכר לעיל. כך גם מוסבר בפרשת ויצא, דף 157a, בענין "לחם עוני": "מי הוא העני? זהו דוד המלך, שעליו נאמר: 'כי עני ונוקם אני'".

לכן המצה צריכה להיות דווקא "לחם עוני", כמו העני הצופה. הוזהר בפרשת ויצא שואל: "מי הוא העני?" ומשיב: "דוד המלך", שאמר: "כי עני ונוקם אני" (תהילים פ"ו, א'); דוד הוא מלכות.

65 והאי לחם עני אקרי מצה נוקבא בלא דכורא מסכנותא הוי. אתקריבו לגבי מצה בקדמיתא כיון דקריבו לון יתיר עייל לון קב"ה [קודשא בריך הוא] בדרגין אחרנין ואתחבר דכורא בנוקבא וכדין מצה כד אתחברת בדכורא אקרי מצוה בתוספת וא"ו עכ"ל [עד כאן לשונו].

ו"לחם עוני" זה נקרא מצה: הנקבה בלי הזכר היא עניות. בתחילה קירבו אותם אל המצה; לאחר שקירבו אותם עוד, הכניס אותם הקדוש ברוך הוא למדרגות אחרות, והזכר התחבר עם הנקבה. ואז המצה, כשהיא מתחברת עם הזכר, נקראת מצוה, בתוספת ו"ו. עד כאן לשונו.

הוזהר ממשיך: "לחם עוני" הוא המצה, הנקבה בלי הזכר, ולכן היא ענייה. בתחילה קירבו את ישראל אל המצה; כאשר קירבו אותם עוד, ה' העלה אותם למדרגות גבוהות יותר וחיבר זכר עם נקבה. ואז המצה (מצה) מקבלת ו' והופכת למצוה (מצוה).

66 ועמ"ש מענין וא"ו בד"ה הקל קול יעקב^{315, 316} ומ"ש לקמן בד"ה ששת ימים תאכל מצות,^{317, 318} וכיון שכן שבח"י מצה הוא דוקא לחם עני, שמשתמרת לקבל היחוד ואור העליון מבח"י סוכ"ע קודם שנמשך האור.

(וראו מה שנכתב בענין האות וא"ו במאמר המתחיל "הקל קול יעקב", ומה שנכתב בהמשך במאמר המתחיל "ששת ימים תאכל מצות"). ומכיוון שכך, בחינת המצה היא דווקא "לחם עוני", הממתינה לקבל את הייחוד ואת האור העליון מבחינת סובב כל עלמין, לפני שהאור נמשך,

הטקסט מפנה למאמרים על "הקל קול יעקב", העוסקים באות וא"ו הנוספת, ועל "ששת ימים תאכל מצות". המצה, "לחם עוני", מבטאת מצב של המתנה לקבלת הייחוד והאור המקיף לפני שהאור נמשך.

רק הוא בבח"י שמור לנוק' [לנוקבא], ולכן נוהגין שלא ליתן מלח במצה, שבח"י ברית מלח עולם זהו כאשר כבר נמשך האור ונעשה בח"י תערובות וזהו ע"י אהרן שושבינא דמטרוניתא כו',

[ו]היא רק בבחינת "שמור לנוקבא". לכן נוהגים שלא להוסיף מלח למצה. בחינת "ברית מלח עולם" היא כאשר האור כבר נמשך ונוצר מצב של תערובת, והדבר נעשה באמצעות אהרן, שושבינה של המלכה וכו',

זהו עדיין מצב של "שמור לנוקבא" — מצב של המתנה — ולכן אין מלח במצה. "ברית מלח עולם" שייכת לשלב שלאחר שהאור נמשך והעולמות התערבו, באמצעות אהרן, שושבינה של המלכה.

ומי"ש בדוד ברית מלח עולם³¹⁹ זהו לאחר שרימם הקב"ה מלכותו ונמשך האור מבחי" סוכ"ע בממכ"ע [בממלא כל עלמין] וכמ"ש דוד ארוממך אלקי המלך³²⁰ כו', אבל בבחי" מצה לחם עני א"צ [אין צריך / אינו צריך] ליתן מלח כו'.

ומה שנאמר אצל דוד "ברית מלח עולם", היה לאחר שהקב"ה רומם את מלכותו והאור נמשך מבחינת סוכב כל עלמין אל ממלא כל עלמין, כפי שאמר דוד: "ארוממך אלקי המלך" וכו'. אך בבחינת המצה, "לחם עוני", אין צורך להוסיף מלח וכו'.

גם ברית המלח עם דוד באה לאחר שהקב"ה רומם את מלכותו והאור המקיף נמשך אל האור הממלא, כפי שאמר דוד: "ארוממך אלקי המלך" (תהילים קמה, א). בשלב המצה, מצב העוני, אין צורך במלח.

ומזה יובן איך מנהג ישראל תורה,³²¹ ואח"כ בקרבנות שהוא ענין הקירוב וייחוד של המדרגות דממכ"ע [דממלא כל עלמין] וסוכ"ע³²² בא המצוה ולא תשכית מלח³²³ כו' כדי להיות התקשרות והתחברות כו':

מכאן יובן כיצד "מנהג ישראל תורה". לאחר מכן, בקרבנות, שעניינם קירוב וייחוד של בחינות ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, באה המצוה "ולא תשכית מלח" וכו', כדי שתהיה התקשרות והתחברות וכו':

מכאן רואים כיצד "מנהג ישראל תורה": המנהג לאכול מצה ללא מלח משקף את הסדר הפנימי הזה. לאחר מכן, בקרבנות — מלשון קרבה — המקרבים את האור הממלא ואת האור המקיף זה לזה, באה המצוה שלא להשכית את המלח, כדי לקשור ולחבר ביניהם.

קטע 10 • 67-71

המלחים וקריעת ים סוף

67 י ועפ"י [ועל פי זה] י"ל [יש לומר] ג"כ מה שפרש"י [שפירש רש"י / שפירוש רש"י] שהספנים נקראו מלחים³²⁴ ע"ש [על שם] שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגין את הספינה כו',

10. לאור זאת אפשר להסביר גם את דברי רש"י, שהמלחים נקראים כך משום שהם הופכים את המים במשוטים כשהם משיטים את הספינה וכו'.

סעיף י' חוזר להסברו של רש"י, שהמלחים נקראים כך משום שהם מערבלים את המים במשוטים כשהם משיטים את הספינה.

דהנה כתיב כה אמר ה' הנותן בים דרך³²⁵ (בישע"י [בישעיה] סי' מ"ג י"ו) פ"י כי ים עלמא דאתכסיא והקב"ה נותן בו דרך שיוכלו הנשמות לעלות שם.

שהרי נאמר: "כה אמר ה' הנותן בים דרך" (ישעיהו, פרק מ"ג, [פסוק ט"ז]). כלומר, הים הוא עלמא דאתכסיא, העולם הנסתר, והקדוש ברוך הוא נותן בו דרך, כדי שהנשמות יוכלו לעלות לשם.

ישעיהו אומר על ה': "הנותן בים דרך" (מ"ג, ט"ז). הים הוא "העולם הנסתר", תחום שבו האלוקות בהעלם, וה' נותן בו דרך כדי שהנשמות יוכלו לעלות לשם.

והיינו ע"י הספינות שהם הלבושים של תומ"צ [תורה ומצות] שבהן ועל ידן מתעלים בים היינו העלייה מבי"ע לאצ"י כמ"ש בבה"ז [בביאורי הזהר] פ' בשלח דס"ז ע"א שיש נשמות הנק' נוני ימא וע"ד מן המים משיתיהו³²⁶

העלייה נעשית באמצעות הספינות, שהן הלבושים של תורה ומצוות, ובהן ועל ידן הנשמות עולות בים — כלומר, עולות מכריאה, יצירה ועשיה לאצילות. וכך נאמר ב"ביאורי הזהר", פרשת בשלח, דף ס"ז ע"א, שיש נשמות הנקראות "נוני ימא", דגי הים, בדומה ל"מן המים משיתיהו",

הנשמות נוסעות ב"ספינות" — הלבושים של תורה ומצוות — הנושאות אותן מהעולמות התחתונים לאצילות. ב"ביאורי הזהר" מדובר על נשמות הנקראות "דגי הים", בדומה ל"מן המים משיתיהו" (שמות ב', י').

שהם בעצם מעלמא דאתכסיא נשמות דאצילות אכן נשמות דבי"ע שהם מיבשה מעלמא דאתגליא לא יוכלו לעלות בים כ"א ע"י הלבושים שהם הנק' ארכין, שם אניות יהלכון³²⁷ כו'

שהן בעצם מן העולם הנסתר, נשמות דאצילות. אבל נשמות של בריאה, יצירה ועשיה, שמקורן ביבשה, בעולם הגלוי (עלמא דאתגליא), אינן יכולות לעלות בים אלא באמצעות הלבושים, הנקראים "ארכין", סירות: "שם אניות יהלכון" וכו'.

נשמות אלה שייכות מטבען לעולם הנסתר; הן נשמות דאצילות. נשמות העולמות התחתונים באות מ"יבשה", מן העולם הגלוי, ויכולות להפליג בים רק ב"סירות" — הלבושים: "שם אניות יהלכון" (תהילים ק"ד, כ"ו).

וע"ש דס"ט ע"ג [עמוד ג'] שזהו ע"ד ויבא משה בתוך הענן³²⁸ כו' ועמ"ש מזה בתו"א [בתורה אור] פ' חיי שרה.

ועיינו שם, דף ס"ט ע"ג, שזה בדומה ל"ויבא משה בתוך הענן" וכו'. ועיינו כמה שנכתב על כך בתורה אור, פרשת חיי שרה.

ביאורי הזהר משווה זאת ל"ויבא משה בתוך הענן" (שמות כ"ד, י"ח): נכנסים אל הנסתר רק כשהוא מכוסה. הדברים מפנים גם לתורה אור, פרשת חיי שרה.

ועוד יש פ"י הנותן בים שהוא מלי דרך שממשיך בו ההמשכה מלמעלה היינו ע"י יסוד ז"א שממשיך בו מחב"ד [מחכמה בינה ודעת] שבחכמה מלובש אור א"ס ב"ה

ויש פירוש נוסף ל"הנותן בים": הים הוא מלכות, ו"דרך" פירושה שהוא ממשיך בו את ההמשכה מלמעלה, כלומר באמצעות יסוד דז"א, הממשיך בו מחב"ד; שהרי בחכמה מלובש אור אין סוף ברוך הוא.

לפי פירוש נוסף, ה"ים" הוא מלכות, וה"דרך" שבו היא ההמשכה הנמשכת אליו מלמעלה באמצעות יסוד דז"א, הממשיך מחכמה, בינה ודעת; ובחכמה מלובש אור אין סוף.

(וכמ"ש מזה בזח"א [בזהר חלק א] בראש"י [בראשית] כ"ט סע"ב [סוף עמוד ב] מקץ קצ"ז ע"ב תרומה קל"ז סע"א [סוף עמוד א] ובסה"מ [ובספר הדרת מלך] סי' קי"ד קט"ו).³²⁹

(וכך נאמר על כך בזהר, חלק א', בראשית, כ"ט ע"ב בסופו; מקץ, קצ"ז ע"ב; תרומה, קל"ז ע"א בסופו; ובספר הדרת מלך, סימנים קי"ד וקי"ט).

ההערה שבסוגריים מציינת את המקומות בזהר ובספר הדרת מלך כמקורות לפירוש הזה.

וזהו משרו"ל [משרכותינו זכרונם לברכה] ברבות קדושי [קדושים] פכ"ה ע"פ אחרי ה' אלהיכם תלכו³³⁰ וכי אפשר לב"ו [לבשר ודם] להלך אחר הקב"ה³³¹ אותו שכתוב בו בים דרכך³³² כו' אלא כו'

וזהו שאמרו חז"ל ברבות, קדושים, פרק כ"ה, על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו": "וכי אפשר לבשר ודם להלך אחר הקדוש ברוך הוא, אותו שכתוב בו 'בים דרכך' וכו'? אלא...":

המדרש על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (דברים י"ג, ה') שואל כיצד אדם יכול ללכת אחר ה', שעליו נאמר "בים דרכך" (תהילים ע"ז, כ').

ויטע ה' אלקים גן בעדן אף אתם כו' ע"ש, והמכוון כי התו' [התורה] נק' עץ חיים ונק' גן היינו ג"ן סדרים דאורייתא וכן המצות הם עצי הגן והפרדס (ברכות פ' כי תצא).

"וה' אלקים נטע גן בעדן" — "אף אתם" וכו'; עיינו שם. הכוונה היא שהתורה נקראת "עץ חיים" ונקראת "גן", כלומר ג"ן סדרים דאורייתא; וכן המצוות הן עצי הגן והפרדס (במדרש רבה, פרשת כי תצא).

הדברים נלמדים מן הפסוק "וה' אלקים נטע גן בעדן": אף אתם צריכים לנטוע. התורה נקראת "עץ חיים" ו"גן" — גן, שערכו המספרי 53, כמספר סדרי התורה — והמצוות הן עצי הגן.

וע"י קיום התומ"צ [התורה ומצות] יבואו לבחי' ומדרגת אחרי ה' אלקיכם תלכו מ"ש בו בים דרכך וכן הם יעלו ע"י להיות להם דרך בים הנ"ל ועז"נ [ועל זה נאמר] דרכיה דרכי נועם כו'

ובקיום התורה והמצוות יבואו לבחינה ולמדרגה של "אחרי ה' אלקיכם תלכו", שעליו נאמר "בים דרכך"; וגם הם יעלו על ידי כך, עד שתהיה להם דרך בים הנזכר לעיל. ועל כך נאמר: "דרכיה דרכי נועם" וכו'.

בקיום התורה והמצוות מגיעים ל"אחרי ה' אלקיכם תלכו", שעליו נאמר "בים דרכך", וגם זוכים לדרך באותו ים. לכן נאמר על התורה: "דרכיה דרכי נועם".

(משלי ג' י"ז) וזהו ושמרו דרך³³³ הוי' עמ"ש ע"ז בת"א [בתורה אור] פ' בשלח בדי"ה אשירה להוי'³³⁴ ובדי"ה מהלכים בין העומדים בענין אם בדרכי תלך³³⁵ כו'.

(משלי ג', י"ז). וזהו "ושמרו דרך הוי'"; ראו מה שנכתב על כך בתורה אור, פרשת בשלח, במאמר המתחיל "אשירה להוי'", ובמאמר המתחיל "מהלכים בין העומדים", בעניין "אם בדרכי תלך" וכו'.

זהו "ושמרו דרך הוי'" (בראשית י"ח, י"ט), כפי שהתבאר בתורה אור במאמרים על "אשירה להוי'" ועל "מהלכים בין העומדים" (זכריה ג', ז').

אך הספינות והלבושים הנ"ל צריכים עוד לבחיי מלחים המנהיגים אותם בים וכמ"ש בזח"ב [בזהר חלק ב'] מ"ח ב' בענין דאתי חד דברא בימא³³⁶ כו',

אבל הספינות והלבושים הנזכרים לעיל עדיין זקוקים לבחינת מלחים המנהיגים אותם בים, כפי שנכתב בזהר, חלק ב', מ"ח ע"ב, בעניין "דאתי חד דברא בימא" וכו',

אולם הספינות — הלבושים — עדיין זקוקות ל"מלחים" שינהיגו אותן, כפי שנאמר בזהר על "דאתי חד דברא בימא".

שהוא דוקא הנותן בים דרך ע"י שממשיך בו האור והשפע מאור א"ס ב"ה כנ"ל וממתיק גבורות הגלים של הים אזי דוקא יוכלו הספינות לילך בו.^{337, 338, 339, 340}

שהוא דווקא הנותן בים דרך, על ידי שהוא ממשיך לתוכו את האור והשפע מאור אין סוף ברוך הוא, כנזכר לעיל, וממתיק את גבורות גלי הים; רק אז יכולות הספינות להפליג בו.

הנהגה זו היא שהי' "נותן בים דרך": הוא ממשיך לתוכו את האור והשפע מאור אין סוף, וממתיק את חומרת הגלים. רק אז יכולות הספינות להפליג בו.

68 ועי' רמזו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] בירושלמי פ"ב [פרק ב'] דשבת וברכות פ' בראשית פ"ו בחקתי פל"ה הנותן בים דרך מן העצרת ועד³⁴¹ החג,

ועל כך רמזו חז"ל בירושלמי, פרק ב של שבת, ובמדרש רבה, פרשת בראשית, פרק ו, [וב]פרשת בחוקותי, פרק לה: "הנותן בים דרך" — מעצרת ועד החג,

חז"ל רמזו על כך בירושלמי ובמדרש: "הנותן בים דרך" מתייחס לתקופה שמעצרת (שבועות) ועד החג (סוכות), שבה אוניות יכולות להפליג.

והיינו ע"י שאזי נמשך דרך הוי', כי בעצרת הוא מתן תורה כו' ועי"ז נעשה בים דרך כו'

כלומר, משום שאז נמשכת "דרך הוי"; שהרי בעצרת ניתנה התורה וכו', ועל ידי כך נעשית דרך בים וכו'.

אז נמשכת "דרך הוי", משום שהתורה ניתנה בשבועות, ועל ידי התורה נעשית דרך בים.

ובעבודה זהו ע"ד מארז"ל [מאמר רבתינו זכרונם לברכה] מצות צריכות כוונה, והיינו כמארז"ל [כמאמר רבתינו זכרונם לברכה] שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה³⁴² ואח"כ יקבל עליו עול מצות.

ובעבודת ה' הדבר דומה למאמר חז"ל "מצוות צריכות כוונה"; כלומר, כפי שאמרו חז"ל: "שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות".

בעבודת האדם הדבר מקביל לאמירה "מצוות צריכות כוונה" ולסדר שבמשנה לגבי קריאת שמע: תחילה מקבלים את עול מלכות שמים, ולאחר מכן את עול המצוות.

עול מלכות שמים עיי קייש [קריאת שמע] למס"נ [למסירות נפש] באחד, עייז ממשיך דרך הוי בבחי ים מלמעלה למטה, כי ים דומה לרקיע³⁴³ כוי לכסה"כ [לכסא הכבוד] כוי³⁴⁴ שזמנה משיכיר בין תכלת ללבן.³⁴⁵

את עול מלכות שמים מקבלים באמצעות קריאת שמע, במסירות נפש ב"אחד"; ועל ידי כך ממשיכים את "דרך הוי" בבחינת "ים", מלמעלה למטה. שהרי "ים דומה לרקיע" וכו', "לכיסא הכבוד" וכו', שזמנה משיכיר בין תכלת ללבן, את עול מלכות שמים מקבלים בקריאת שמע, במסירת הנפש באמירת "אחד"; כך ממשיכים את "דרך הוי" אל ה"ים" מלמעלה. זמן קריאת שמע מתחיל כשאפשר להבחין בין תכלת ללבן, והתכלת דומה לים, הדומה לרקיע.

69 ותכלת דומה לים כוי לכסה"כ [לכסא הכבוד] אשר עייז ממשיך הנותן בים דרך מלמעלה למטה, וכמ"ש בים דרכך ושבילך³⁴⁶ כוי

ו"תכלת דומה לים" וכו', "לכסא הכבוד"; באמצעות זאת ממשיכים מלמעלה למטה את "הנותן בים דרך", וכמו שכתוב: "בים דרכך ושבילך" וכו'.

השמים דומים בתורם לכסא הכבוד. באמצעות נמשך מלמעלה דרך אל תוך הים: "בים דרכך ושבילך" (תהילים ע"ז, כ').

ואח"כ יקבל עליו עומ"צ [עול מצוות] שאזי עיי המצות שהם הארכין³⁴⁷ דהיינו האניות יוכלו גם הנשמות להיות להם דרך בים כוי.

ואחר כך יקבל עליו את עול המצוות; שכן אז, באמצעות המצוות, שהן ה"ארכין", כלומר הספינות, גם לנשמות יוכל להיות דרך בים כוי.

אחר כך אדם מקבל עליו את עול המצוות. המצוות הן ה"ארכין" — הספינות — שגם בהן הנשמות יכולות למצוא דרך בים.

70 וע"כ נק' הספנים מלחים ופרש"י [ופירש רש"י / ופירש רש"י] שהוא גייכ לשון תערובות שמהפכין את המים כוי, ויש לפרש שהתערובות הוא שממשיכים דרך בים מלמעלה למטה להיות בים דרכך

לכן המלחים נקראים "מלחים", ורש"י פירש שגם זה לשון של ערבוב, משום שהם מערבלים את המים וכו'. אפשר לפרש שהערבוב הוא שהם ממשיכים דרך בים מלמעלה למטה, כך שתהיה "דרכך בים",

לכן המלחים הם "מערבלים", כפי שאומר רש"י, משום שהם מערבלים את המים. ה"ערבוב" הוא הדרך שהם ממשיכים אל תוך הים מלמעלה, כדי ש"דרכך בים".

וכן מלמטה למעלה שיוכלו אנשי היבשה שמעלמא דאתגליא להתעלות למעלה להיות להם השגה בעלמא דאתכסיא,

וכן גם מלמטה למעלה, כדי שאנשי היבשה, השייכים לעולם הגלוי, יוכלו לעלות ולהשיג את העולם הנסתר.

הם ממשיכים גם מלמטה למעלה, כדי שאנשי ה"יבשה", העולם הגלוי, יוכלו לעלות ולהשיג את העולם הנסתר.

אך קיי"ס [קריעת ים סוף] הוא בחי' עליונה יותר שהים נעשה בו דרך יבשה ממש ואזי א"צ [אין צריך / אינו צריך] לארבין, ועיד מ"ש במ"א ע"פ צאינה וראינה³⁴⁸ כו' צאינה מן הלבושים והיינו ע"י גילוי.

אבל קריעת ים סוף היא בחינה נעלית יותר: הים עצמו נעשה דרך של יבשה ממש, ואז אין צורך בספינות. הדבר דומה למה שנאמר במקום אחר על הפסוק "צאינה וראינה" וכו': "צאינה" מן הלבושים, והדבר נעשה באמצעות גילוי.

קריעת ים סוף הייתה נעלית עוד יותר: הים עצמו נעשה יבשה, ולכן לא היה צורך בספינות. המאמר על "צאינה וראינה" מפרש "צאינה" — צאו מן הלבושים, באמצעות גילוי.

בעטרה שעטרה לו אמו³⁴⁹ היינו אור הכתר שע"י הפך ים שהוא עלמא דאתכסיא להיות עלמא דאתגליא ממש

"בעטרה שעטרה לו אמו" — זהו אור הכתר, שבאמצעותו הפך את הים, שהוא העולם הנסתר, לעולם הגלוי ממש; הגילוי הזה הוא "בעטרה שעטרה לו אמו" (שיר השירים ג, יא), אור הכתר, שהפך את הים, העולם הנסתר, לעולם הגלוי.

ואזי א"צ [אין צריך / אינו צריך] ללבושין הנק' ארבין שמפסיקין בין האדם לים החכמה שלא ניתן ליהנות מים החכמה כ"א ע"י לבוש ומשל החוצץ בינו ובין ים החכמה ע"ד ויבא משה בתוך הענן³⁵⁰ כו', ואז אין צורך בלבושים הנקראים "ספינות", המפסיקים בין האדם לבין ים החכמה. שהרי אי אפשר ליהנות מים החכמה אלא באמצעות לבוש ומשל, המפרידים בינו לבין ים החכמה, בדומה ל"ויבא משה בתוך הענן" וכו'. אז אין צורך ב"ספינות". בדרך כלל אפשר ליהנות מ"ים החכמה" רק באמצעות לבוש או משל העומדים כחציצה, כמו שמשה נכנס אל תוך הענן.

אבל כאשר הפך ים ליבשה³⁵¹ ממש לא יצטרך כלל ללבוש ומשל כ"א יהיה בו דרך כמו ביבשה ועז"נ [ועל זה נאמר] ובנ"י [ובני ישראל] הלכו ביבשה בתוך הים כו'.

אבל כאשר הפך את הים ליבשה ממש, לא יהיה עוד צורך כלל בלבוש וכמשל, אלא תהיה בו דרך כמו ביבשה. ועל כך נאמר: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" וכו'.

כאשר הים נעשה יבשה, אין צורך בלבוש או במשל; יש בו דרך כמו ביבשה: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים".

71 וזהו ששת ימים תאכל מצות³⁵² וביום השביעי עצרת לה' אלקיך. פ"י מצות בוא"ו זהו כשנמשך בבחי' מצה דלא מליח כו'

וזהו פירוש הפסוק: "ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת לה' אלקיך". מצות כתובה בווי"ו; הכוונה היא להמשכה אל הבחינה של מצה, שהיא "דלא מליח" וכו',

המאמר מסיים בפסוק "ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת לה' אלקיך" (דברים טז, ח). המילה "מצות" כתובה בווי"ו, לרמז שהמצה הלא-מלוחה, "לחם עוני", מקבלת את הווי"ו.

בחי' וא"ו ונעשית בחי' מצוה, ועי"ז אח"כ וביום השביעי נמשך בחי' עליונה יותר להיות הפך ים ליבשה,³⁵³

בחינת הווי"ו, והיא נעשית בבחינת מצוה. ועל ידי כך נמשכת אחר כך, "וביום השביעי", בחינה נעלית עוד יותר, עד שי"הפך ים ליבשה".

עם הווי"ו נעשית מצוה למצוה, כפי שנאמר לעיל בזהר. אחר כך, ביום השביעי של פסח, נמשכת הארה נעלית עוד יותר: קריעת ים סוף, שבה "הפך ים ליבשה".

וזהו ענין עצרת להוי" אלקיך ע"ד אחרי הוי" אלקיכם ממש תלכו מ"ש בו בים דרכך³⁵⁴ וא"צ [ואין צריך / ואינו צריך] ללבושים כו'. והיינו כדפרש"י [כדפירש רש"י / כדפירוש רש"י] ע"פ הנותן בים דרך³⁵⁵ דקאי על קריעת ים סוף:

וזהו ענין "עצרת להוי" אלקיך": על דרך "אחרי הוי" אלקיכם ממש תלכו", שעליו נאמר "בים דרכך", ואין צורך בלבושים וכו'. והיינו כפי שפירש רש"י על הפסוק "הנותן בים דרך", שהכוונה לקריעת ים סוף.

זהו "עצרת להוי" אלקיך": ללכת אחרי ה' עצמו, ש"בים דרכך", בלי צורך בלבושים. רש"י מפרש את "הנותן בים דרך" כמתייחס לקריעת ים סוף.

בעבודה

לפני לימוד התורה, ראוי לאדם לקרוא קריאת שמע ולהתפלל מתוך נכונות למסור את נפשו ב"אחד", כדי שלבו ירצה באמת להתבטל לה'; אז גם לימוד שבו אינו מרגיש דבר מאחד את נפשו עם ה'. עליו ללמוד לשם התורה עצמה, להקדיש חלק מלימודו לכתוב, לאגדות ולתורה הפנימית, ולהוסיף ללימוד את "מלח" יראת שמים. העבודה מתחילה באמונה פשוטה ובקבלת עול מלכות שמים, ב"לחם עוני", ורק אחר כך מתעלה להבנה.

שאלות לשיחה

1. מדוע המאמר מדגיש שהשכל אינו אלא כלי לנפש, וכיצד הדבר הופך את לימוד התורה לסוג של מסירות נפש?
2. כיצד לימוד הלכה מעשית העוסקת בדברים גשמיים יכול לאחד אדם עם ה' באופן עמוק יותר מלימוד העולמות העליונים שבקבלה?
3. מה מלמד דימוי המלח, שאין לו טעם משל עצמו ובכל זאת הוא נותן טעם לבשר, על מקומה של התורה הפנימית ושל יראת שמים בלימוד האדם?
4. מדוע המצוה של פסח צריכה להיות "לחם עוני" שאינו מלוח, ומה הדבר מלמד על המקום שבו מתחילה עבודת ה'?
5. מה מסמלות הספינות, המלחים וקריעת ים סוף בעבודת ה' של האדם?

הערות

פסקה 1

1 ביאור . . ולא תשכית

תעתיק נוסף של אותו מאמר משנת תקע"א, שנשמר בכתב ידו של הצמח צדק. הוא מאפשר לקורא להשוות את הנוסח לרישום נוסף של המאמר מפי שומע.

הערות קה"ת

מאמר זה הוא משנת תקע"א. הנחה אחרת בסה"מ תקע"א מגוכחית"ק הצ"צ. מאמר זה בשינויים מכ"ק אדהצ"צ נדפס באוה"ת-ענינים ע' רפה, ומתחיל: ענין העבודה ומצות ת"ת. חלק מהמאמר נמצא ג"כ בהמשך מים רבים תרל"ו פרק קפה ראה בהנסמן להלן ד, ג שו"ה חכמתו.

2 "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח, ולא תשכית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך; על כל קרבנך תקריב מלח". המאמר הוא ביאור למאמר על פסוק זה.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':י"ג

וְכָל־קִרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמִּלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁכֶּיֶת מִלַּח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קִרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 2

3 הנה בסי של בינונים פ"ג נתבאר

אותו מאמר המובא להלן בעניין "פתח אליהו": הוא מסביר שהתניא קורא לשכל ולרגשות של הנפש "עצמותה" רק ביחס למחשבה, לדיבור ולמעשה, בעוד הנפש עצמה היא אור פשוט שלמעלה מהם.

הערות קה"ת

ראה גם תו"א יג, ג. דרך מצותיך קנה, ב ובאוה"ת ענינים ע' קיג. קמג. ועוד.

4 שהיא כלולה מעשר בחינות כנגד ע"ס עליונות

תניא, פרק ג: כל אחת ממדרגות הנפש "כלולה מעשר בחינות כנגד עשר ספירות העליונות", המחולקות לשכל ולמדות. אדמו"ר הזקן פותח מכאן.

Tanya, Likkutei Amarim 3:1 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ג:א

וְהֵנָּה, כָּל בְּחִינָה וּמְדִינָה מְשֻׁלֶּשֶׁת אֵלּוּ: נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה – כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר בְּחִינּוֹת, כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת עֲלִיּוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מִהֶן, הַנְּחָלָקוֹת לְשֵׁתִים, שֶׁהֵן: שְׁלֹשׁ אֲמוֹת וְשִׁבְעַת כְּפֹלֹת; פִּירוּשׁ, חֻקְמָה בִּינָה וְדַעַת, וְשִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן: חֻסֵּד גְּבוּרָה תַּפְאַרֶת כּו'.
Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

5 מהות ועצמות נפש האלקית

מקום מקביל במאמרי אדמו"ר הזקן עצמו בעניין מהותה ועצמותה של הנפש האלקית.

הערות קה"ת

ראה סה"מ תקס"ב ע' קעט. סה"מ תרפ"ח ע' קטו.

6 מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה

בתניא, פרק יב, מדובר על "מהות ועצמות הנפש האלקית, שהן עשר בחינותיה". המאמר מוסיף קצת שגם כוחות אלה אינם אלא כלים לעצם

הנפש.

Tanya, Likkutei Amarim 12:3 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים י"ב:ג
אך מהות ועצמות נפש האלהית, שהן עשר בחינותיה, לא קָהוּ לְבַדּוֹן הַמְּלוּכָה וְהַמְּשָׁלָה בְּעִיר קִטְנָה, כִּי אִם בְּעֵתִים מְזוּמָנִים, כְּמוּ בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה שֶׁהִיא שְׁעַת מוֹחִין דְּגָדְלוֹת לְמַעְלָה, וְגַם לְמַטָּה הִיא שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לְכָל אָדָם, שֶׁאֵין מִקְשָׁר חֻקְמָה־בִּינָה־דַעַת שְׁלֹו לָהּ – לְהַעֲמִיק דַּעַת בְּגִדּוּלַת אִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וּלְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה בְּרִשְׁפִּי אֵשׁ בְּחָלֵל הַיָּמִי שֶׁבְּלִבּוֹ, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאֲהָבָה, שְׂוָהוּ עֲנִין הַמְּבוֹאֵר בְּקְרִיאַת שְׁמַע ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

7 כח השכל שבנפש הוא רק כלי למהות ועצמיות הנפש

ההערה מצטטת את הטענה שהשכל והרגשות הם לבושי הנפש ולא עצמותה, משום שעצמות אינה מתחלקת ואילו השכל והרגשות מתחלקים; היא מפנה לכאן לעיון בדיון המלא.

הערות קה"ת

"דהנה שכל ומדות אינם עצם הנפש, אלא לבושים להנפש, והראי שהרי ידוע דכל עצם בלתי מתחלק, ומאחר ששייך שכל ומדות ובשכל גופא יש ג"כ חילוקים חו"ב, ומאחר שיש התחלקות מוכרח לומר שאינו עצם הנפש שהוא בלתי מתחלק". — ראה בארוכה בסה"מ תרמ"ג ע' טו. ד"ה אשרינו תרצ"ו ע' 53. בארוכה באוה"ת בראשית כרך ג תקא, א ואילך.

8 בדי"ה פתח אליהו

המאמר מסביר שהנפש עצמה היא אור פשוט, שאינו מתחלק לשכל ולרגשות; אלה לבושיה, הנקראים "תיקונים" משום שהנפש מתלבשת בהם. התניא קורא להם עצמות הנפש רק ביחס למחשבה, לדיבור ולמעשה, שהם לבושים נפרדים לחלוטין.

הערות קה"ת

תו"א יג, ג.

9 שתוק כך עלה

כאשר הראו למשה את מיתתו של רבי עקיבא והוא שאל: "זו תורה וזו שכרה?", השיב ה': "שתוק, כך עלה במחשבה לפניי". זהו משל לרצון שלמעלה מן השכל.

Menachot 29b מנחות כ"ט ב

10 וזקני ת"ח כל מה שמזקינין דעתן מתיישבת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערות קה"ת

סוף קנים.

11 כל מה שמזקינין דעתן מתיישבת

המשנה האחרונה במסכת קנים: זקני תורה, ככל שהם מזדקנים, דעתם מתיישבת עליהם יותר. הדבר מראה שהשכל מתפתח לאורך החיים.

Mishnah Kinnim 3:6 משנה קנים ג:ו

... רַבִּי שֶׁמְעוֹז בֶּן עֲקִישָׁא אוֹמֵר, זָקֵנִי עִם הָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁמְזַקֵּינִי, דַּעַתִּי מִטְּרַפְתָּ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב), מִסִּיר שְׁפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זָקֵנִים יִקַּח. אֲבָל זָקֵנִי תוֹרָה אֵינֶן כֵּן, אֵלֶּא כֵּל זְמַן שֶׁמְזַקֵּינִי, דַּעַתִּי מִתְּנִשְׁבֶּת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם), בִּישִׁישִׁים חֻקְמָה וְאֶרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כו.

פסקה 3

16 ואנת חכים

בתפילתו של אליהו (פתח אליהו) פונים אל ה' ואומרים: "אתה חכם, אך לא בחכמה ידועה". אדמו"ר הזקן מפרש את "אתה חכם" כהתלבשות של ה' בחכמה, כביכול.

Tikkunei Zohar 17b:3-4 תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעה. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעה. לית לך אתר ידיעה אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיןן צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאוני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

17 איהו וחיוהי וגרמוהי חד

בעשר הספירות של אצילות נאמר: "הוא וחיותיו אחד, הוא וכליו אחד", ואין הדבר כך בספירות של בריאה. הדבר מתאר את האחדות המלאה של ה' עם החכמה של אצילות.

Tikkunei Zohar 3b:9-10 תקוני זוהר ג' ב:ט-י"

דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת מְלָאָה בְּהוֹן, אִיהוּ וְגִרְמִיָּה חֵד בְּהוֹן, אִיהוּ וְחַיִּיּוֹתֵיהוֹן חֵד בְּהוֹן, מֵה דְּלֹא הָכִי בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיָּאָה, דְּלֹא אִינּוֹן וְחַיִּיּוֹתֵיהוֹן חֵד, לֹא אִינּוֹן וְגִרְמִיָּהוֹן חֵד. וְעֵלֶת עַל פְּלָא הוּא נְהִיר (נ"א נחית) בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, וּבְעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיָּאָה, וְנְהִיר בְּעֶשֶׂר כְּתוֹת דְּמִלְאָכֵיָּא, וּבְעֶשֶׂר גְּלַגְלֵי דְּרִקְיָעָא, וְלֹא אֲשַׁנְיָ בְּכָל אֲתֵר.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

18 וכמ"ש בסי' של בינונים דמ"ש הרמב"ם

ההערה מפנה את הקורא למקומות אחדים בדרך מצותיך של הצמח צדק, שבהם נדונים בהרחבה דברי הרמב"ם כפי שהם מובאים בתנאי.

הערת קה"ת

ראה בארובה בדרך מצותיך מצות האמנת אלקות מו, ב. מצות עבד עברי פא, ב. פב, א בהג"ה שם. שורש מצות התפלה קל, ב ואילך.

19 הוא המדע והוא היודע

בתנאי, פרק ב, מובאים דברי הרמב"ם שה' "הוא הדעת והוא היודע", ובהגהה מוסיף אדמו"ר הזקן שהמקובלים הסכימו לכך, אך רק ביחס לאור אין סוף כפי שהוא מתלבש בחכמה, בבינה ובדעת של אצילות, ולא למעלה מאצילות.

Tanya, Likkutei Amarim 2:4-5 תנאי, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ב:ד-ה'

שְׁהוּא הַמֵּדַע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ כִּי, וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכּוּלֶת הָאָדָם לְהַבִּינּוֹ עַל בּוֹרֵיוֹ כִּי, כְּדִתְיָב: "הַחֶקֶר אֱלֹהִים תִּמְצָא", וְכִתְיָב: "כִּי לֹא מִחֲשׁוֹבוֹתֵי מִחֲשָׁבוֹתֵיכֶם וְגו'". וְאֵף שֵׁשׁ רַבּוֹת מִיְּמֵי חִלּוּקֵי מִדְּרָגוֹת בְּנִשְׁמוֹת, גְּבוּהָ מַעַל גְּבוּהָ לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ גּוֹדֵל מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאֲבוֹת וּמִשָּׁה רַבִּינוּ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, עַל נִשְׁמוֹת דּוֹרוֹתֵינוּ אֲלֶה דְּעֻקְבֵי מִשְׁיָחָא, שֶׁהֵם בְּחִינַת עֻקְבֵיִים מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַמּוֹחַ וְהָרֹאשׁ; וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֹאשׁ ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

If a woman says: "I vow a pair of birds if I give birth to a male child," and she does give birth to a male child, then she must offer up two pairs one for her vow and one for her obligation. If [before she assigned them] she gave them to the priest, and the priest who ought to offer three birds above and one below does not do so, but offers two above and two below, and does not seek guidance, she must she ... bring another bird and

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

12 חלק אלוה

"חלק ה' ממעל". ביטוי זה מציין את עצם הנפש כחלק מה'.

Job 31:2 איוב ל"א:ב'

וּמָה חֵלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל וְנִחַלֶּת שְׂדֵי מְרִמִּים:

For what would be the portion of G-d from above, And the ?heritage of the Almighty from on high

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 ואולי יאמרו אם אין עצמותו שכל וגשם

המהר"ל שואל מהו ה' אם אינו שכל ואינו גוף, ומשיב שאי אפשר להשיג אפילו את הנפש שבגוף, קל וחומר את הבורא. אדמו"ר הזקן מצטט אותו מילה במילה.

Gevurot Hashem, Second Introduction to Gevurot Hashem
18 גבורות השם, הקדמה ב י"ח

... הלא אף דבר זה אין קשיא, כי מאחר שמן הוייתו נתהוה הכל, אין בזה שתוף כלל, שהם נמצאים מאתו יתברך הוא, ומהוייתו הפשוטה נמצא הכל, והכל אפס זולתו, והוייתו יתברך נקרא הוייה, וזולתו אפס. ואולי יאמרו אם אין עצמותו שכל, וגשם חס ושלום לומר עליו, אם כן מהו יתברך. נשיב* להם וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל לעמוד על אמתתה, כל שכן וכל שכן בורא הכל שאין לשאול עליו קושיא זאת, "כי לא יראני אדם וחי" (שמות לג, כ). וכל הדברים תוכל ללמוד משמותיו הקדושים, כי שם העצם בא בלשון ...

Gevurot Hashem, with footnotes and annotations by Rabbi Yehoshua D. Hartman, Machon Yerushalyim, 2015-2020 (Public Domain)

14 "כי לא יראני האדם וחי". המהר"ל, המצוטט כאן, מביא פסוק זה כדי להראות שאי אפשר להשיג את עצמותו של ה'.

Exodus 33:20 שמות ל"ג:כ'

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not .see Me and live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

15 כך נעשה אדם בצלמינו

"נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמתייחס לנפש, המשקפת את הסדר העליון.

Genesis 1:26 בראשית א:כ"ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ:

And G-d said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth

הָאֵב, כִּהּ כְּכִיכּוֹל נִשְׁמַת כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכָה מִמֶּחֱשָׁבָתוֹ וְחֻקְמָתוֹ
יִתְבָּרְרָה, דְּאִיהוּ חֲפִים וְלֹא בְּחֻקָּהּ יִדְעָא, אֲלֵא הוּא וְחֻקְמָתוֹ אֶחָד, וְכִמּוֹ
שְׁכֵתָּב תִּרְמַכְיָם,

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

25 וכמ"ש באגה"ק

כאן נמצא המשל המצוטט: טיפה של זרע, שלא כמו מחשבה, נמשכת מעצם
הנפש המלוכשת במוח, ולכן מולידה צאצאים הדומים לה ממש.

הערת קה"ת

בקרי"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח [קנו, א]. [כ]. וראה בליקוט פ"י שם.

26 בהטפה נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלוכשת במוחין ולכן מולידה בדומה לה ממש

המשל של אדמור"ר הזקן בקונטרס אחרון: הטיפה נמשכת מעצם הנשמה
המלוכשת במוח, ולכן היא מולידה צאצאים הדומים לה ממש. הטקסט
מציין זאת בשם "איגרת הקודש"; הערת קה"ת מציינת שהמקור הוא
בקונטרס אחרון.

Tanya, Part V; Kuntres Acharon 4:31 תניא, קונטרס אחרון ד':ל"א

מִה־שְׁאִינְיוֹן בְּדַבּוּר וּמִחֻשָּׁה, וְאִפְּלִי בְּהַשְׁכֵּל הַשְּׁכָל בְּאִיּוֹ חֻקָּהּ, הָרִי
חֻקָּהּ זֶה רַק הָאֶרֶץ מִתְפַּשֵּׁטת מִמֶּהוּת הַשְּׁכָל שֶׁנִּפְשָׁה וְעֲצֻמּוּתוֹ, וְהָאֶרֶץ
זֶה הִיא רַק לְבוֹשׁ לְמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוּתוֹ שֶׁל הַשְּׁכָל, וְהַשְּׁכָל הוּא הָאֶרֶץ וּלְבוֹשׁ
לְמַהוּת הַנֶּפֶשׁ. מִה־שְׁאִינְיוֹן הַטְּפָה, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמֶּהוּת הַנֶּפֶשׁ
וְעֲצֻמּוּתָהּ הַמְּלוּכָשֶׁת בְּמוֹחִין, וְלִכֵּן מוֹלִידָה בְּדוּמָה לָהּ מִמֶּשׁ.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

27 "ויפח באפיו נשמת חיים". הטקסט מפנה לביאור הוזהר על הפסוק הזה
כמקור לטענה הבחינה העליונה ביותר של הנשמה.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצָּרֵהוּ ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים
וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground,
and breathed into his nostrils the breath of life; and man be-
came a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 על פסוק אלה מסעי

שם, בביאור "מוצאיהם למסעיהם", אדם קדמון נקרא "אדם דבריהא"
ואצילות כולה "אדם דעשיה" ביחס לאור אין סוף. הדבר ממחיש עד כמה
אדם קדמון, שורש היחידה, נעלה מאצילות ומהחכמה שבה.

הערת קה"ת

לקרי"ת מסעי צה, א.

29 אלה מסעי

"אלה מסעי בני ישראל". הטקסט מפנה למאמר על הפסוק הזה.

Numbers 33:1 במדבר ל"ג:א

אַלֶּה מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם לְצִבְאוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן:

These are the stages of the children of Israel, by which they
went forth out of the land of Egypt by their hosts under the
hand of Moses and Aaron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

30 מוצאיהם למסעיהם

"ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם". המאמר על ביטוי זה דן באדם

20 שקראו רז"ל בשם הקב"ה ולא נקרא השכל ב"ה כי אמיתת עצמותו לא נודע רק שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים

המהר"ל טוען שחכמים כינו את ה' "הקדוש", כלומר "הנבדל", ולא
"השכל", משום שעצמותו אינה ידועה והוא פשוט בתכלית. אדמור"ר הזקן
מצטט זאת כדחייתו של המהר"ל את דברי הרמב"ם.

Gevurot Hashem, Second Introduction to Gevurot Hashem
14 גבורות השם, הקדמה ב'י"ד

... בשם "הקדוש ברוך הוא", ולא נקרא "השכל ברוך הוא", כי
אמיתת עצמו לא נודע, רק שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים,
ועל זה נאמר "קדוש ברוך הוא", שענין "קדוש" נאמר על מי שהוא
נבדל, כי הוא יתברך פשוט בתכלית הפשיטות. ומהו בעצמו שהוא
בתכלית הפשיטות, אין דבר נבדל ממנו, כי הדבר שיש לו גדר ומיוחד
בדבר מה, בשביל אותו גדר נבדל ממנו דבר שאינו בגדרו. אבל מפני כי
הוא יתברך פשוט ואין לו גדר כלל, אין דבר נבדל ממנו. ואם כן, הוא
ידוע הכל, והוא יכול הכל, וכל ...

Gevurot Hashem, with footnotes and annotations by Rabbi Yehoshua D.
Hartman, Machon Yerushalym, 2015-2020 (Public Domain)

פסקה 4

21 דאיהו וחייה וגרמוהי חד בהון

בספירות של אצילות "הוא וחייתו אחד, והוא וכליו אחד". משום כך דברי
הרמב"ם מתקיימים באצילות.

Tikkunei Zohar 3b:9-10 תקוני זוהר ג' ב:ט-י"י

דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת מְלָכָא בְּהוֹן, אִיהוּ וְגִרְמִיָּהּ חַד בְּהוֹן, אִיהוּ וְחַיִּינִי
חַד בְּהוֹן, מַה דְּלֹא הָכִי עֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיָּאָה, דְּלֹא אִינוֹן וְחַיִּינִיהוֹן חַד,
לֹא אִינוֹן וְגִרְמִיָּהוֹן חַד. וְעֵלֶת עַל כָּלָא הוּא נִהִיר (נ"א נחית) עֵשֶׂר
סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, וּבְעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיָּאָה, וְנִהִיר עֵשֶׂר כְּתוֹת
דְּמִלְאָכָא, וּבְעֵשֶׂר גְּלַגְלֵי דְּרִקְיָא, וְלֹא אֲשֶׁתַּנִּי בְּכָל אֶתֶר.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

22 מתפילת אליהו: "אתה חכם, אך לא בחכמה ידועה". כאן מתואר ה' כמי
שמתלבש בחכמה של אצילות ומתאחד עמה.

Tikkunei Zohar 17b:3 תקוני זוהר י"ז ב:ג'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית
לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה
לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום
עובדיהון דבני נשא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

23 שבתניא נתבאר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"ב.

24 כמו שהבין נמשך ממוח האב

תניא, פרק ב: כשם שכן נמשך ממוחו של אביו, כך נשמחו של כל יהודי
נמשכת ממחשבתו ומחכמתו של ה'. הסוגריים שואלים כיצד הדבר מתיישב
עם כך שחכמה היא רק כלי.

Tanya, Likkutei Amarim 2:2 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ב':ב'

כִּהּ, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, נִשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמִחְשָׁבָה, כְּדִכְתִּיב: "בְּנִי כְכּוֹרִי
יִשְׂרָאֵל", "כְּנִים אָתָם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם" פִּירוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמּוֹחַ

קדמון ביחס לעולמות.

Numbers 33:2 במדבר ל"ג:ב'

ויכתב משה את־מוצאיהם למסעיהם על־פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם:

And Moses wrote their goings forth, stage by stage, by the commandment of the L-RD; and these are their stages at their goings forth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 ועמ"ש במ"א ע"פ ולא אבה

המאמר על "ולא אבה הוי" אלקיך לשמוע אל בלעם". הוא מובא כאן בהקשר לדיון באהבה המסותרת, הנובעת מקוצו של יי"ד שלמעלה מהחכמה.

הערת קה"ת

לקו"ת כי תצא לח, ג. אוה"ת כי תצא ע' תתקפכ ואילך.

32 ולא אבה הוי אלקיך לשמוע אל בלעם

"ולא אבה הוי" אלקיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך הוי" אלקיך לך את הקללה לברכה". המאמר על הפסוק הזה מסביר את האהבה הנסתרת שמגיעה מלמעלה מחכמה.

Deuteronomy 23:6 דברים כ"ג:ו'

ולֹא־אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ:

Nevertheless the L-RD thy G-d would not hearken unto Balaam; but the L-RD thy G-d turned the curse into a blessing unto thee, because the L-RD thy G-d loved thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

33 שלמעלה מעלה גם כן מהחכמה

ההערה אומרת שהנקודה בדבר היות עצמותו של ה' למעלה מעלה מחכמה מתבארת שם.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת ויקרא-ב ע' תקצו.

34 בכל נפשך

"ואהבת את הוי" אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". המאמר שואל כיצד מתיישבים שני הפירושים של "בכל נפשך" זה עם זה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 טעם על מסי"נ

שם מוצגת אותה שאלה ונענית כך: התורה אינה נותנת טעם למסירות נפש משום שהיא נובעת מן האהבה המסותרת שלמעלה מדעת. "כי הוא חייך" אינו יכול להיות הטעם לה, שכן מסירות נפש פירושה ויתור על החיים.

הערת קה"ת

ראה תו"א צט, ב. הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ ה'תש"ט ע' 121.

36 לאהבה את ה' אלהיך כי הו' הוא חייך

"לאהבה את הוי" אלקיך, לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חייך". התורה

נותנת טעם לאהבה, אך אינה נותנת טעם למסירות נפש.

Deuteronomy 30:20 דברים ל"ב:

לֹא־הִבַּחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְקָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 לאהבה את ה"א . . כי הוא חייך

דיון של הצמח צדק בפסוק "לאהבה את ה' אלקיך... כי הוא חייך", שהערה מביאה כמקבילה.

Deuteronomy 30:2 דברים ל"ב:

וְשִׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם אֵתָּה וּבְנֶיךָ בְּכָל־לִבְּכָם וּבְכָל־נַפְשָׁם:

and shalt return unto the L-RD thy G-d, and hearken to His voice according to all that I command thee this day, thou ;and thy children, with all thy heart, and with all thy soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, ב. ראה אוה"ת-מאדו"ל וענינים ע' כג.

38 ות"ת כנגד כולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פאה א, א.

39 ותלמוד תורה כנגד כולם

לאחר שמנתה מצוות שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, מסכמת המשנה: "ותלמוד תורה כנגד כולם". המאמר מסביר מדוע.

Mishnah Peah 1:1 משנה פאה א:א'

אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר. הַפֶּאֶה, וְהַבְּכוֹרִים, וְהַרְאִיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסִידִים, וְתִלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הָהָא וְהַרְגָּז קִצְמָת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וָאִם, וּגְמִילוּת חֲסִידִים, וְהַבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם:

These are the things that have no definite quantity: The corners [of the field]. First-fruits; [The offerings brought] on appearing [at the Temple on the three pilgrimage festivals]. The performance of righteous deeds; And the study of the torah. The following are the things for which a man enjoys the fruits in this world while the principal remains for him in the world to come: Honoring one's father and mother; The performance of righteous deeds; And the making of peace ... between a person and his friend; And the study of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

40 ודברת במ

"ודברת במ" — הציווי ללמוד תורה, המופיע אחרי "בכל מאדך" בקריאת

שמע.

Deuteronomy 6:7 דברים ו':

וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ז.

41 והענין כי התורה היא חכמתו ית'

הקטע מכאן ועד תחילת דף 6א נמצא גם, בשינויים מסוימים, בפרקים 186-189 של הסדרה הזאת.

הערת קה"ת

מכאן עד להלן ו, רע"א נמצא ג"כ בשינויים אחדים בהמשך מים רבים תרל"ו פרקים כפו-כפט. וראה שם ח"ב ס"ע תקיג ואילך.

42 נקרא התורה משל הקדמוני

דיון מקביל של הצמח צדק בתורה כ"משל הקדמוני".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת וארא ע' קנב.

43 כמ"ש מזה בדרוש פורים

דרוש הפורים מסביר שהתורה נקראת "משל הקדמוני" משום ש"הקדמוני" הוא אור אין סוף עצמו, שלמעלה מן האור המלא והאור הסובב את העולמות, שאינם אלא הארה השייכת לעולמות.

הערת קה"ת

תו"א צח, ב. ראה בלקו"ש ח"ז ע' 26 ואילך למה נזכר כאן בלשון בדרוש פורים. ע"ש בארוכה.

44 והיו לאחדים מכל צד ופנה

תניא, פרק ה: אדם שמבין הלכה בתורה מתאחד עם חכמתו של ה' באחדות נפלאה, "להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופינה".

Tanya, Likkutei Amarim 5:6-7 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ה:ו-ז

והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כָּלֵל בְּנִשְׁמִיּוֹת, לְהִיּוֹת לְאַחֲדִים וּמִיּוּחָדִים מִמֶּשׁ מְכַל צֵד וּפְנֵה. וְזֹאת מַעֲלָה יִתְרָה גְדוֹלָה וְנִפְלְאוֹה לְאִין קִין אֲשֶׁר בְּמִצְוֹת יְדִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשְׁגָּתָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְאַפִּילוֹ עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיּוֹת בְּדַבָּר, וְאַפִּילוֹ עַל מִצְוֹת תְּלֻמּוֹד תּוֹרָה שֶׁבְּדַבָּר.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

פסקה 6

45 והנה מבואר למעלה

במקבילה שם, "כפי שהתבאר למעלה" מתייחס לפרק כפ"ה. ההערה מוסיפה שפרק כפ"ה כולל, בשינויים מסוימים, את לשון לקוטי תורה, במדבר, סוף טז ע"ב.

הערת קה"ת

במים רבים תרל"ו שם: והנה נת"ל בפ' כפ"ה (ושם בפקפ"ה נמצא לשון הלוקו"ת במדבר טז, סע"ב בשינויים אחדים).

פסקה 7

46 התכללות ויחוד עצמות הנשמה בעצמות אור א"ס

הרבי מסביר שייחוד עצם הנשמה מתרחש תחילה באמצעות קריאת שמע ותפילה מתוך נכונות למסירות נפש ב"אחד"; ואז, בלימוד התורה, גם עצם הנשמה מתייחד ונכלל.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש טו ע' 3 הערה 28 שמבאר שזהו ע"י הקדמת ק"ש ותפלה למס"נ באחד שאז כשעוסק בתורה כו' נעשה ג"כ יחוד והתכללות עצמיות הנפש כו' (ראה לקמן ה, א).

פסקה 8

47 דאורייתא היא היכלא עילאה דקוב"ה

הערת קה"ת מביאה את הקטע הזה מהזוהר כמקור לאמירה שהתורה היא היכלו העליון של הקדוש ברוך הוא.

Zohar II, 200a זח"ב ר, א

הערת קה"ת

זח"ב ר, א. [כ]. וראה בזה בארוכה יותר במים רבים שם ספקפ"ו.

48 ובתורת ה' דוקא חפצו

"כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה". רצונו העיקרי של הלומד הוא התורה עצמה, גם אם מתערבת בכך מעט גאוה.

Psalms 1:2 תהילים א:ב

כִּי אִם-בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה:

But his delight is in the law of the L-RD; and in His law doth he meditate day and night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 ואע"ג דאיהו לא חזי

על דניאל י, ז: האנשים שהיו עם דניאל לא ראו את המראה, אך אחז בהם פחד: "אף על גב דאינהו לא חזו, מזלייהו חזו". כך גם שורש הנשמה חש באיחוד שהלומד אינו מרגיש.

Megillah 3a:14 מגילה ג' א:יד

אָמַר רַבִּינָא: שְׁמַע מִינָּה: הָאִי מָאֵן דְּמִיבְעִית, אָף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזִי, מְזַלְיָה חָזִי. מָאִי תַקְנִיתִיה? לִיקְרִי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קְאִים בְּמָקוֹם הַטְּנוּפֹת — לִינְשׁוּף מְדוּכָתִיָּה אַרְבַּע גְּרָמִידִי. וְאִי לֹא — לִימָא הָכִי: "עֵיזָא דְּבִי טַבְּחִי שְׂמִינָא מִינְאִי".

Ravina said: We learn from this that if a man is seized with fright though he sees nothing, [the reason is that] his star sees. What is his remedy? He should recite the Shema. If he is in a place which is foul, he should move away from it four cubits. If he cannot do this, he should say this formula: "The goat at the butcher's is fatter than I am

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה ג, א.

50 בדי"ה וידבר . . גבי חג השבועות

המאמר לחג השבועות מסביר שהשכל, גם לאחר שנמשך מן הנשמה ונעשה כוח מובחן, נשאר מאוחד עם הנשמה, ולכן היא נקראת "נפש משכלת". זהו הבסיס לקביעה שהתקשרות השכל בתורה מתקשרת גם את עצם הנשמה.

הערת קה"ת

לקרית במדבר טז, א. סה"מ תקס"ח ע' קג.

51 בד"ה כי ביום הזה יכפר

המאמר מסביר את מעלת התורה כולה, המחייבת כל אדם ללמוד את כל דיניה, גם את אלה שלא יודקק להם לעולם. הוא שואל כיצד "הדברים האלה" שבקריאת שמע, הנאמרת בבוקר ובערב, מביאים לכך ש"דוברת בם" — בדברי תורה — יתקיים כל היום והלילה.

הערת קה"ת

לקו"ת אחרי כז, א.

52 "כי ביום הזה יכפר עליכם". הכוונה היא למאמר על פסוק זה.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:
For on this day shall atonement be made for you, to cleanse
you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 והיו הדברים האלה

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", ובהמשך: "ודברת בם". המאמר שאליו מפנים מסביר שפסוקים אלה עוסקים בלימוד התורה.

Deuteronomy 6:6 דברים ו':

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ:
And these words, which I command thee this day, shall be
upon thy heart
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

54 ומהדר תלמודי מתלתין יומין

רב ששת היה חזון על לימודו מדי שלושים יום ואומר: "שמחי, נפשי, בשבילך קראתי, בשבילך שנית". הדבר ממחיש את לימודם המתמיד של החכמים.

Pesachim 68b:13 פסחים ס"ח ב:י"ג

רב ששת כל תלתין יומין מהדר לקה תלמודיה, ותלי וקאי בעיבא דדשא, ואמר: תדאי נפשי, תדאי נפשי, לך קראי לך תנאי. איני? והאמר רבי אלעזר: אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיי! מעיקרא כי עבדי איניש — אדעתא דנפשיה קא עבדי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה פסחים סח, ב. רש"י ר"ה לה, א.

55 רשב"י . במה מדליקין

המקבילה מפרטת את המקור: בשבת לג ע"ב השיב בתחילה רבי פנחס בן יאיר לשאלותיו של רבי שמעון בר יוחאי בשנים עשר אופנים, ובהמשך השיב רבי שמעון לו בעשרים וארבעה אופנים (כך בכתב היד; בדפוס כתוב עשרים וחמישה). היא מצטטת גם "תורתם אומנותם" (שבת יא ע"א) ואת רבנו יונה בתחילת ברכות; בהערת קה"ת מוצע שכוונתו לברכות ח ע"א, שם נאמר שרבי שמעון היה מתפלל רק משנה לשנה.

הערת קה"ת

במים רבים שם: רשב"י מעיקרא כי הוה מקשי רשב"י קושי הוה מפרק ל"י רשב"י י"ב פירוקי ולבסוף כי הוה מקשי רשב"י קושי הוה מפרק ל"י רשב"י כ"ד [כ"ה בנוכח]. ובהגדפס שם: כ"ה] פרוקי כנו' בשבת פרק במה מדליקין דל"ג ע"ב. וע' (יא, א) תורתן אומנתן. ורבינו יונה ריש מס' ברכות קחשיב גם רשב"י שהי' מתלתין יומין לתלתין יומין ול"מ. [כנראה כוונתו לברכות ח, א ד"ה אלא ושם רשב"י לא הי' מתפלל אלא משנה לשנה]. [כ].

56 הערת קה"ת מפנה ל: Shabbat 30b:1 למילים האלה.

Shabbat 30b:1 שבת ל"ב:א'

כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כול' יומא. ההוא יומא דכעי למינח נפשיה, קם מלאך המות קמיה ולא יכיל לקה, דלא הוה פסק פומיה מגירסא. אמר: מאי אעביד לקה? הוה לקה בוסתנא אחורי ביתיה, אתא מלאך המות סליק וכחיש באילני. נפק למיחזי. הוה סליק בדרגא, איפחית דרגא מתותיה, אישתיק ונח נפשיה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

57 הערת קה"ת מפנה ל: Daniel 6:13 למילים האלה.

Daniel 6:13 דניאל ו:י"ג

באדון קרבו ואמריו קדם-מלכא על-אסר מלכא הלא אסר רשמת די כל-אנש דיי-בכעא מו-פל-אלה ואנש עד-ימיו תלתין להו מנה מלכא יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא ואמר יציבא מלתא כדת-מדי ופרס דיי-לא תעדא:

Then they came near, and spoke before the king concerning the king's interdict: 'Hast thou not signed an interdict, that every man that shall make petition unto any god or man within thirty days, save of thee, O king, shall be cast into the den of lions?' The king answered and said: 'The thing is true, according to the law of the Medes and Persians, which
'altereth not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

58 מארי קבלה . . מועטים היו

נוסח אחר: במקום "בעלי הקבלה היו מעטים", בנוסח המקביל שם כתוב "בעלי הקבלה הם מעטים".

הערת קה"ת

במים רבים שם: מועטים המה.

פסוקה 11

59 וגם המלאכים בקשו תורה

כאשר משה עלה למרום, שאלו המלאכים המשרתים מדוע נמצא בקרבם אדם שנולד מאישה, וביקשו שהתורה תישאר בשמים; משה השיב שהלכותיה עוסקות בבני אדם בעלי גוף ויצר הרע. התורה ניתנה לישראל למטה.

Shabbat 88b:7 שבת פ"ח ב:ז'

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: תמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מכקש ליתנה לבשר ודם? מה אנש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? "הי אדנינו מה אדיר שמה בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים!"

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת פח, ב. ראה ביאורי הוזהר א, ד. ובביאה"ז לכ"ק הצ"צ כרך ב ביאור על ביאה"ז הנ"ל.

60 בענינים גשמיים דוקא

ידיו מקביל בשאלה מדוע התורה התלבשה דוקא בענינים גשמיים.

הערת קה"ת

ראה המשך תעריב ח"ב ס"ע שסג.

פסוק 12

61 עסק התורה כנ"ל

במקבילה, "כנוזר לעיל" מפנה לפרק 186, שבו מוסבר לימוד התורה כהתכללות הנפש באור אין סוף.

הערת קה"ת

בהמשך מים רבים שם: כנ"ל פקפ"ו. ע"ש.

62 ולא תחללו

"ולא תחללו את שם קדשי, ונקדשתי בתוך בני ישראל". אדמו"ר הזקן מפרש ש"תחללו" פירושו לעשות חלל, כלומר ריקנות מאלוקות.

Leviticus 22:32 ויקרא כ"ב ל"ב

וְלֹא תַחֲלִלּוּ אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם: And ye shall not profane My holy name; but I will be hal- lowed among the children of Israel: I am the L-RD who hal- low you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כב, לב. ועל"ק סדי"ה ונקדשתי [לג, ב] ובדי"ה נאוו לחיך [שה"ש] (יד, ד). [כ]. וראה גם די"ה כתיב לא תחללו בסה"מ תקס"ב ח"ב ע' שפז. ובהנמסן בסי מאמרי אדמו"ר על פרשיות ח"ב ע' תשיט.

63 שאין אני והוא יכולים לדור

"כל אדם שיש בו גסות הרוח, אומר הקדוש ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם". הדבר מסביר מדוע אורו של ה' מסתלק ממי שמרגיש את עצמו כ"יש" נפרד.

Sotah 5a:14-15 סוטה ה' א:י"ד-ט"ו

אָמַר רַב חֲסֵדָא, וְאִיתִּימָא מִר עוֹקְבָא: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּו גְּסוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵין אָנִי וְהוּא יְכוּלִין לְדוּר בְּעוֹלָם, שְׁנַאָמַר: "מְלָשְׁנִי בְּסֵתֶר רַעְהוּ אוֹתוֹ אֶצְמִית גְּבַה עֵינַיִם וְרַחֲב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוֹכְלִי". אֵל תִּקְרִי "אֵתוֹ", אֵלָא "אֵתוֹ לֹא אוֹכְלִי". אֵיכָא דְמַתְנִי לֵה אַמְסַפְרִי לְשׁוֹן הָרַע, שְׁנַאָמַר: "מְלָשְׁנִי בְּסֵתֶר רַעְהוּ אוֹתוֹ אֶצְמִית". אָמַר רַבִּי אֶלְכָּסְנִדְרִי: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּו גְּסוּת הָרוּחַ, אֲפִילוּ רוּחַ קִימְעָא עוֹבְרָתוֹ, שְׁנַאָמַר: "וְהִרְשָׁעִים בֵּינָם נִגְרַשׁ", וּמָה יִם שֵׁישׁ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Arakhin 15b:13 ערכין ט"ו ב:י"ג

וְאָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר מִר עוֹקְבָא: כָּל הַמְּסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵין אָנִי וְהוּא יְכוּלִין לְדוּר בְּעוֹלָם, שְׁנַאָמַר: "מְלָשְׁנִי בְּסֵתֶר רַעְהוּ אוֹתוֹ אֶצְמִית גְּבַה עֵינַיִם וְרַחֲב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוֹכְלִי", אֵל תִּקְרִי "אוֹתוֹ לֹא אוֹכְלִי" אֵלָא "אוֹתוֹ לֹא אוֹכְלִי", וְאֵיכָא דְמַתְנִי לֵה עַל גְּסִי הָרוּחַ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה סוטה ה, א. ערכין טו, ב.

פסוק 13

64 נעשה חלל ומקום פנוי

דיון מפורט בצמצום ובמקום הפנוי. מובאת בו הגהה שלפיה החלל אינו ריק באמת, משום שנותר בו רשימו מן האור, והוא נקרא חלל רק ביחס לאין סוף. כמו כן נדון שם באיזה מובן נקרא המקום הזה "מקום העולם".

הערת קה"ת

ראה לקמן נא, ב ואילך.

65 כיון — ע"כ

הערה נוסחית: בדפוס של מים רבים כתוב כאן א"כ במקום ע"כ, אך זו טעות דפוס; בכתב היד מופיע הנוסח כפי שנדפס כאן.

הערת קה"ת

במים רבים שם (ע' ריא): א"כ. אבל הוא טה"ד שם ובגווי"ק דמים רבים הוא כהנדפס כאן.

פסוק 14

66 כד"ה זכור את יום השבת

שם "קיווינו" מתפרש כקו הארוך, ו"לעתידי יהיה בחינת שבת, מעלה ומטה שווים", כאשר היחודא תתאה יתגלה כמו היחודא עילאה. זהו המקור לרעיון שהגילוי לעתידי יהיה שווה למעלה ולמטה.

הערת קה"ת

תו"א ע, ד: ולעתידי יהי בחי' שבת מעלה ומטה שוין עכ"ל.

67 ר"ל לשם התורה עצמה

תניא מסביר שכאשר אדם תופס הלכה בתורה, שכלו מקיף אותה ומתלבש בה, וההלכה היא חכמתו ורצונו של ה' עצמו. משום כך לימוד תורה "לשם התורה עצמה" מחבר את האדם לה'.

Tanya, Likkutei Amarim 5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ה'

הערת קה"ת

ראה תניא פ"ה.

68 סדי"ה ויקח קרח

גם שם מוסבר המאמר "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו": יש להמשיך מלמעלה גם יראה ואהבה, באמצעות המצוות — שם מדובר בציצית.

הערת קה"ת

לקו"ת קרח נה, א.

69 כל האומר . . תורה אין לו

התלמוד מסיק שמי שאומר שאין לו אלא תורה — אפילו תורה אין לו, שכן הלימוד צריך להביא לידי מעשה. כאן מוסבר שלימוד לבדו אינו מאחד את הנשמה עם ה' ללא תשוקת הלב.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב:ד'-ה'

עֲרַבֵי שְׁלֻזִין — דְּעָבְדִּי שְׁלוֹף דּוֹץ. תוֹקַע עֲצָמוֹ לְדַבֵּר הִלְכָּה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה — אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁטָּא! אֵלָא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה — אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה. הָא נָמִי פְּשִׁטָּא! אֵלָא דְאַפִּילוּ תוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פִּפְא, אָמַר קְרָא: "וְלִמְדַתְּם וְעִשִּׂיתֶם" — כָּל שֵׁישְׁנוּ בְּעִשְׂיָה יִשְׁנוּ בְּלִמְיָדָה, כָּל שְׁאִינוּ בְּעִשְׂיָה אֵינוּ בְּלִמְיָדָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות קט, ב. ועל"ק בואתחנן (ג, סע"ד). וש"נ. [כ]. ראה בסה"מ תשי"ח ע' 266 בהערה.

פסוק 15

70 וכמ"ש האריז"ל למס"נ באחד

דיון של הצמח צדק בדברי האריז"ל על מסירות הנפש ב"אחד", שההערה מציינת כמקבילה.

הערת קה"ת

ראה פע"ח שער הק"ש פ"ב. ב"ח או"ח ר"ס סא. אוה"ת תרומה ס"ע אישסו.

פסוקה 16

71 אם ישים אליו לבו

"אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי לתאר את תשוקת הלב, שבה תלוי איחוד הנשמה עם ה'.

Job 34:14 איוב ל"ד:י"ד

אִם-יָשִׁים אֱלֹהֵי לְבוֹ רֹחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֹף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לד, יד.

72 אלא תורה וגמ"ח

הערה של הרבי על נוסח דברי חז"ל "אלא תורה וגמילות חסדים".

הערת קה"ת

ראה הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ תשי"ח ע' 266.

73 והלומד ואינו עושה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ירוש' פ"א דשבת ה"ב יע"ש. [כ].

74 והלומד ואינו עושה נוח לו שתהפך שלייתו

רבי יוחנן אמר שמי שלומד בלי כוונה לקיים, מוטב היה לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא בא לעולם. הדברים מובאים כדי להראות שנדרשים מעשי חסד.

Jerusalem Talmud Shabbat 1:2 תלמוד ירושלמי שבת א"ב:

75 עיון תפלה

בין הדברים שאדם אוכל את פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא נמנית "כוונת התפילה". אדמו"ר הזקן, בעקבות פירוש רש"י שם, מונה אותה בין גמילות חסדים.

Shabbat 127a:14 שבת כ"ז א:י"ד

אָמַר רַב יְהוֹדָה בַּר שִׁילָא אָמַר רַבִּי אָסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁשָּׁה דְּבָרִים אָדָם אוֹכֵל פִּירוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהֶקְרָן קֵיִימָת לֹ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלוּ הֵן: הַכֶּנֶסֶת אוֹרְחִין, וּבִיקוּר חוֹלִים, וְעִיוֹן תְּפִלָּה, וְהַשְׁקָמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהַמְגִדֵּל בְּנֵיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַזְדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-SA)

76 בדיה וכל בניך למודי הי

המאמר על "וכל בניך למודי הי" מסביר את דברי חז"ל שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ואת דרשתם "בניך" כ"בונך". הוא מובא כאן בהקשר של הקשר בין לימוד התורה לבין בניין.

הערת קה"ת

לקר"ת ראה כט, א ואילך.

77 וכל בניך למודי הי

"וכל בניך לימודי הי", ורב שלום בניך. הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Isaiah 54:13 ישעיהו נ"ד:י"ג

וְכָל-בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' יִרְבֶּה שְׁלוֹם בְּנֵיךָ:

And all thy children shall be taught of the L-RD; and great shall be the peace of thy children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 תכלית חכי תשובה

מאמרו של רבא: "תכלית חכמה — תשובה ומעשים טובים". הוא מראה שעל הלימוד להוביל למעשים.

Berakhot 17a:11 ברכות י"ז א:י"א

מְרַגְלָא בְּפוּמִיָּה דְּרַבָּא: תְּכִלִּית חֲכָמָה — תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שְׁלָא יְהֵא אָדָם קוֹרָא וְשׁוֹנָה וּבּוֹעֵט בְּאֶבְיוֹ וּבְקָאמוֹ וּבְקִרְבּוֹ וּבְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה וּבְמִנִּין, שְׁנֶאֱמַר: "רִאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה' שְׁכָל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם". "לְעוֹשִׂים" לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "לְעוֹשֵׂיהֶם" — לְעוֹשִׂים לְשִׁמְהָ וְלֹא לְעוֹשִׂים שְׁלָא לְשִׁמְהָ. וְכָל הָעוֹשֶׂה שְׁלָא לְשִׁמְהָ, נוֹחַ לוֹ שְׁלָא נִבְרָא.

It was a favourite saying of Raba : The goal of wisdom is repentance and good works; so that a man shall not read [Torah] and study [Mishnah] and then contradict his father or mother or teacher or anybody greater than he in knowledge and number [of years]; as it is said, "The fear of the L-rd is the beginning of wisdom, a good understanding have all that do thereafter" (Ps. cxi. 10). "All that learn" is not said here, but "all that do thereafter," i.e. they that practise ... Torah

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-SA) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יז, א.

פסוקה 17

79 שבתוכה אור א"ס ב"ה

נוסח אחר: המילים "שבתוכה אור אין סוף, ברוך הוא" אינן מופיעות במקבילה שם.

הערת קה"ת

במים רבים שם (ע' ריב) ליתא תיבות אלו.

80 נסעה וירדה עד

נוסח אחר: במקבילה כתוב "נסעה וירדה, כנוכר לעיל, בחכמת הבריאה, היצירה והעשיה, עד".

הערת קה"ת

שם: נסעה וירדה כנ"ל בחכ' דבי"ע עד.

פסוקה 18

81 המלובשת — חכמת הקבלה

נוסח חלופי: במקבילה כתוב "חכמת הקבלה, למשל".

הערת קה"ת

במים רבים שם: חכמת הקבלה עד"מ.

82 בבריאת שרפים וחיות

נוסח חלופי: במקבילה כתוב "בבחינת שרפים וחיות" במקום "בבריאת שרפים וחיות".

הערת קה"ת

במים רבים שם: בבחי' שרפים וחיות. ובסה"מ תרל"ו ח"ב (הנחות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) ע' תקיז: אפי' בבריאה כמו בשרפי' חיות ואופנים. וראה להלן ה, ג שו"ה ית'.

83 וזהו מ"ש בפע"ח דקבלה

הקטע מכאן ולהלן (5b) אינו מופיע במקבילה שם.
הערת קה"ת
מכאן עד להלן ה, ב שו"ה ע"ש, ליתא במים רבים שם.

84 בפע"ח דקבלה היא באצילות . . בעשי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שער הנהגת הלימוד.

85 ובתנין שבהם נרמזו רזין דאורייתא

הערות הרבי על סודות התורה הנרמזים בתנין שעל האותיות, המובאות כמקבילות.
הערת קה"ת
ראה לקו"ש ח"ט ע' 423 הערה 32. חל"ט ע' 149 הערה 34.

86 לחכימא ברמיזא

הביטוי בוהר "לחכימא ברמיזא" — לחכם די ברמז; בהערת קה"ת מובא מקום זה לצד מקומות נוספים. כאן הוא מתאר את הסודות שנרמזים בתנין שעל האותיות.
Zohar I, 26b זח"א כו, ב
הערת קה"ת
זח"א כו, ב. ועוד.

87 לימוד פנימיות התורה . . בחיוב לימוד זה

מקבילה במאמרי אדמו"ר הזקן על החובה ללמוד את פנימיות התורה.
הערת קה"ת
ראה גם סה"מ תקס"ה ע' ד (ובהנסמן שם).

88 בפרדס שכ"ז פ"א

ההערה מבקשת מהקורא להשוות לפרי מגדים, פירוש על השולחן ערוך, "שם", בלי לציין כאן מקום מדויק יותר.
הערת קה"ת
ולמעיר מפמ"ג שם. — לקו"ש שם.

89 ויוסף הורד מצרימה

"יוסף הורד מצרימה, ויקנהו פוטיפר..." — סיפור פשוט, שאורו אינו נתפס כחכמה, ובכל זאת נמשך למטה באמצעות אותיותיו.

Genesis 39:1 בראשית ל"ט:א

וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיִם וַיְקַנְהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פְּרָעָה שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה:

And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

בראשית לט, א.

90 פרק חלק

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ב"היסוד השמיני".

91 ובני חם כוש

"ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנעני". אחת הדוגמאות ליוחסין שמביא הרמב"ם.

Genesis 10:6 בראשית י"ו:

וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וְכַנְעַן:

And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
בראשית י, ו.

92 ושם אשתו מהיטבאל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שם לו, לט.

93 ושם אשתו מהיטבאל

"ושם אשתו מהיטבאל", מרשימת מלכי אדום; דוגמה נוספת שמביא הרמב"ם.

Genesis 36:39 בראשית ל"ו:ל"ט

וַיָּמָת פֶּעַל חֲנָן בֶּן־עֶכְבֹּר וַיָּמָלֶךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 ותמנע היתה פלגש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
שם לו, יב.

95 ותמנע היתה פלגש

"ותמנע היתה פלגש לאליו בן עשו". דוגמה נוספת שמביא הרמב"ם.

Genesis 36:12 בראשית ל"ו:י"ב

וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּלְגֶשׁ לְאֵלִיפָז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֵלִיפָז אֶת־עַמְלָק אֶלֶף בְּנֵי עֲדָה אִשָּׁת עֵשָׂו:

And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהיטבאל ותמנע

היתה פלגש ובין אנכי ה' אלקיך ושמע ישראל כי הכל מפי הגבורה העיקרון השמיני של הרמב"ם באמונה: אין הבדל בין יוחסין וסיפורים לבין עשרת הדיברות או קריאת שמע, שכן הכול מפי הגבורה. אדמו"ר הזקן

מצטט אותו מילה במילה.

Rambam on Mishnah Sanhedrin 10:1 רמב"ם על משנה סנהדרין י"א:

97 שמע ישראל

"שמע ישראל: הוי' אלקינו, הוי' אחד". הדוגמה הנוספת של הרמב"ם לפסוק מרכזי.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד'

שמע ישראל אלקינו Havayah אָהָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqrā according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ד.

98 נעוץ סופן בתחלתן

"עשר ספירות בלי מה, נעוץ סופן בתחלתן ותחילתן בסופן". כאן מוסבר כיצד האותיות כשהן לעצמן, הדרגה הנמוכה ביותר, מחוברות לדרגה הגבוהה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yetzirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

99 אורייתא מחכמה נפקת

"התורה יוצאת מחכמה" — אחד המקומות שמציינת הערת קה"ת. אדמו"ר הזקן מסיק מכך ששורש התורה הוא למעלה מחכמה.

Zohar, Beshalach 28:377-388 ספר הזהר, בשלח כ"ח:שע"ז-שפ"ח

but the food of those absorbed in the Torah nourishes only the soul and the spirit, but not the body, coming as it does from the sphere of "Wisdom", from the highest and most glorious supernal region. Hence it is hardly to be wondered at that Wisdom's children are more frail than other men, for they do not eat the food of the body at all. Truly, "Wisdom keeps alive her owners"! Blessed is that body which can derive benefit from the food of the soul! R. Eleazar thereupon remarked...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

100 אורייתא מחכמה נפקת

אותה אמירה במקום נוסף שמציינת הערת קה"ת.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother."

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

101 מקרא שקורא . . ע"י האותיות אף שאינו משיג כלל

הצמח צדק מציין שהדבר מסביר את מאמר חז"ל (בבא מציעא לג, א) שלימוד מקרא הוא "מידה ואינה מידה": בשונה ממשנה וגמרא, חכמת המקרא אינה מושגת, ורק אותיותיה מושגות, בדומה להשגת המציאות בלי השגת המהות, כפי שמצינו בקבלה.

הערת קה"ת

באור"ת על מארז"ל וענינים עי' רצג מציין: ובוה יובן מארז"ל [ב"מ לג, א] העוסקי' במקרא מדה ואינה מדה כי לא כמו משנה ותלמוד השגת מהות חכמתו משא"כ במקרא שאין החכמה מושג רק האותיות וזהו כעין השגת המציאות ולא המהות כמו בקבלה. [וראה ד"ה העוסק במקרא בס' מאמרי אדה"ו הקצרים ע' שנד].

102 כדי שתהא מזוזה מימין

את נר חנוכה מניחים משמאל לפתח, "כדי שנה חנוכה יהיה משמאל והמזוזה מימין". הטקסט מפנה למאמר שלו על הלכה זו.

Shabbat 22a:2 שבת כ"ב א:ב'

אמר רבה: גר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח. והיכא מנח לקה? רב אחא בריה דרבא אמר: מ'מין רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא גר חנוכה משמאל ומזוזה מימין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

103 בעטרה שעטרה

"צאנה וראינה בנות ציון, המלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו". המאמר שאליו מפנים מפרש שהעטרה היא אותיות התורה.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג:י"א

צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart

Miqrā according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 ובין — הגבורה

נוסח אחר: במקבילה מובאת לשון הרמב"ם רק עד "הגבורה" וכו'.

הערת קה"ת

במים רבים שם (ע' ריג): הגבורה כו'.

105 יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים

על הסיפור הארוך על אליעזר: "שיחתן של עבדי האבות יפה יותר מתורתן של בנים". אדמו"ר הזקן מסביר זאת על פי מקורם של הסיפורים, שלמעלה מחכמה.

Bereshit Rabbah 60:8 בראשית רבה ס:ח'

... אין הוון קדמאין מלאכין, אנן בני נש! ואין הוון בני נשי, אנן חמרין, ולית אנן חמרתייה דרי' פנחס בן יאיר, חמרתייה דרי' פנחס בן יאיר יחבון לה שערי דטיבלא, לא אכלת יתהון, ואנן אכלינן תאנייא דטבילין. ויתן תבן ומספוא לגמלים אמר רבי אחא: יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים. פרשתו של אליעזר שנים ושלשה דפים. הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו, אלא מריכוזי המקרא. ר' שמעון בן יוחאי אומר: טמא הטמא. ר' אליעזר בן יוסי אומר: זה וזה. ומים לרחוץ רגליו, ורגלי ...

פסוקה 27

110 חסדי ה' כי לא תמנו

"חסדי ה' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמי". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה, העוסק בשתי בחינות של חסד.

Lamentations 3:22 איכה ג:כ"ב

חסדי Havayah כי לא-תמנו כי לא-כלו רחמי:

Surely the L-RD'S mercies are not consumed, Surely His
.compassions fail not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

111 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". אלה הן מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנה הטקסט.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה ישראל עד הוי' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112 אם יהיה אלקים עמדי

נדרו של יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה". הטקסט מפנה למאמר המסביר זאת.

Genesis 28:20 בראשית כ"ח:כ'

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר
אנכי הולך ונתת לי לחם לאכל ובגד לקבש:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and
will keep me in this way that I go, and will give me bread to
eat, and raiment to put on

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 והיה הוי' לי לאלקים

"ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הוי' לי לאלקים". המאמר שאליו מופנים הדברים מפרש זאת כהתגלות השם הנעלה באמצעות השם המתלבש בעולמות.

Genesis 28:21 בראשית כ"ח:כ"א

ושבתי בשלום אלי-בית אבי והיה הוי' לי לאלקים:

so that I come back to my father's house in peace, then shall
the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 לריח שמניך

"לריח שמניך הטובים". הטקסט מפנה לביאורו על פסוק זה, המחלק את לימוד התורה לתורה שבכתב, משנה ותלמוד.

Song of Songs 1:3 שיר השירים א:ג'

לריח שמניך טובים שמן תורק שמך עלי-כן עלמות אהבוך:

Thine ointments have a goodly fragrance; Thy name is as
ointment poured forth; Therefore do the maidens love thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 דלימוד פנימיות כוונת המצות לא גרע מלימוד הלכותיה ואדרכה

כוי אף שאינו משיג המהות

מאמרו של אדמו"ר הזקן על פרי עץ חיים: סודותיה של מצווה אינם נופלים בחשיבותם מהלכותיה, אף שאין האדם משיג את המהות; והידיעה על

The man came to the house and unfastened the camels. He“
gave straw and feed for the camels, and water to wash his
feet and the feet of the men who were with him” (Genesis
24:33). “The man came to the house [and unfastened the
camels]...” - he untied their muzzles. Rabbi Huna and Rabbi
Yirmeya asked Rabbi Hiyya bar Rabba: Were the camels of
Abraham our patriarch not like the donkey of Rabbi Pinḥas
ben Yair? Robbers once took the donkey of Rabbi Pinḥas
... ben Yair. It spent three

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

106 אנכי ה' אלקיך

"אנכי הוי' אלקיך", הדיבר הראשון מעשרת הדיברות, שהרמב"ם מציב לצד היוחסין כבעל קדושה אלוית שווה.

Exodus 20:2 שמות כ:ב'

אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of
Egypt, out of the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, ב.

107 אורייתא מחכי נפקת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

זח"ב (סב, א. פה, א) וזח"ג (קפב, א). [כ].

פסוקה 26

108 דרגין אינון מתקשרין דא בדא

"שלוש מדרגות קשורות זו בזו: הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל", ולכל אחת מהן יש צד נסתר וצד גלוי. הטקסט מפנה לעמוד זה עצמו.

Zohar, Achrei Mot 49:296-50:305 ספר הזהר, אחרי מות מ"ט:רצ"ו-
נ:ש"ה

And Israel themselves are in two grades, corresponding to
the two grades of the Torah, the disclosed and the undis-
closed. To all who have been circumcised and stamped with
the holy impress, we impart those things in the Torah which
are on the surface, the letters and the plain contents and the
precepts, and no more. This is indicated in the words, "He
...telleth his words to Jacob

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

109 כי קרוב אליך הדבר מאד

"כי קרוב אליך הדבר מאד, בפך ובלבך לעשותו". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Deuteronomy 30:14 דברים ל:יד

כי-קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבך לעשותו:

But the word is very nigh unto thee, in thy mouth, and in thy
heart, that thou mayest do it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

And the L-RD commanded us to do all these statutes, to fear the L-RD our G-d, for our good always, that He might pre-serve us alive, as it is at this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 28

120 לעולם ישלש אדם שנותרו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד

רבי תנחום בר חנילאי: "לעולם ישלש אדם שנותרו: שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד". הגמרא ושאלת בהמשך: "וכי יודע אדם כמה חיי? וישיבה שהכוונה היא לימים.

Avodah Zarah 19b:1-2 עבודה זרה י"ט ב:א-ב'

דלא ליפלוג לישני. "על פלגי מים". אמר רבי תנחום בר חנילאי: לעולם ישלש אדם שנותרו — שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד. מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרין — ביומי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

121 כשיגדיל בחכמה כו' ויקרא בעתים מזומנים תשב"כ

הרמב"ם: החלוקה לשלישים נוגעת לתחילת לימודו של אדם, אך כאשר הוא גדל בחכמה, הוא קורא בתורה שבכתב בזמנים קבועים. אדמו"ר חזק מצטט זאת כאן.

Mishneh Torah, Torah Study 1:12 משנה תורה, הלכות תלמוד תורה א:י"ב

... במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבפועל פה קרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ופנה כל זמיו לגמרא בלבד לפי רחב שיש בלבו וישוב דעתו:

For instance? If one was a craftsman and engaged himself three hours daily to his work and to Torah nine hours, of those nine hours he should devote three hours to the study of Holy Writ, and three hours to the Oral Torah and the last three hours to mental reasoning, to deduct one matter from another. Matters pertaining to tradition are included in Holy Writ, but their oral explanation is included in Oral Torah. The subjects designated as Pardas are included in the ... Gemara. These rules are spoken of

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

פסוק 29

122 בכלל לימוד המקרא . . לימוד האגדות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה הערת כ"ק אדמו"ר לעיל בהוספות יט, א.

123 השליש במקרא . . מפנימי התורה והאגדות

דיון של הרבי בפנימיות התורה ובאגדות כחלק מן השליש המוקדש למקרא.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י"ח ע' 439.

קיומה של השתלשלות העולמות היא מצווה נעלית המביאה ללב שלם.

Tanya, Part V; Kuntres Acharon 4:24 תניא, קונטרס אחרון ד:כ"ד

מהשאידין בכוונתו, אינו משיג ותופס, אף היודע הסוד. - אלא מציאותה, ולא מהותה. אף בלימוד הלכות אחרונות משיג ותופס האתרוג ממש ומצותו כהלכה, בבחינת דבור ומחשבה, וכל שכן הלומד הסוד. אבל דוקא סודות המצוה, דלא גרע מלימוד הלכותיה, ואדרבה כו', אף שאינו משיג מהותה.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

116 וידעת היום

"וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים". מצוות ידיעת ה' מתקיימת באמצעות ידיעת סדר העולמות.

Deuteronomy 4:39 דברים ד:ל"ט

וידעת היום והשבת אליך כי ה' הוא האלקים בשמים ומעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 דע את אלקי אביך

דוד אומר לשלמה: "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם". ידיעת ה' מביאה ל"לב שלם".

I Chronicles 28:9 דברי הימים א כ"ח:ט'

ואתה שלמה-בני דע את-אלקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל-לבבות דורש ה' וכל-יצר מחשבות מבין אם-תדרשנו ימצא לך ואם-תעזבנו יניחך לעד:

And thou, Solomon my son, know thou the G-d of thy father, and serve Him with a whole heart and with a willing mind; for the L-RD searcheth all hearts, and understandeth all the imaginations of the thoughts; if thou seek Him, He will be found of thee; but if thou forsake Him, He will cast thee off for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

118 תרעה לדרתא

התורה היא השער ויראת שמים היא החצר: "אוי לו למי שאין לו חצר ועושה שער לחצר". כאן הדברים נאמרים ביחס ליראה העליונה.

Shabbat 31b:1 שבת ל"א ב:א'

יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריו רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא לדרתא עבדי. אמר רב יהודה: לא פרא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו, שנאמר: "והאלקים עשה שיראו מלפניו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

119 ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלהינו

"וה' ציווה עלינו לעשות את כל החוקים האלה, ליראה את הוי' אלקינו". מכאן שמטרת המצוות היא יראת ה'.

Deuteronomy 6:24 דברים ו:כ"ד

ויעונו ה' לעשות את-כל-החוקים האלה ליראה את-ה' אלקינו לטוב לנו כל-הימים לחיתנו כהיום הזה:

124 ואפשר דגם לימוד מדרש רבה ושאר המדרשים . . מדרשי

המקראות

ההערה מצטטת את הצמח צדק שם, שמציג כמעט מילה במילה את אותה נקודה: ברכות י"א ע"ב, יחד עם פירוש רש"י, מתייחסת למדרש כקרוי למקרא; ולפי דעה אחת שם יש לברך ברכות התורה על המקרא והמדרש, אך לא על המשנה והגמרא. הוא משאיר בצריך עיון את נדרים ל"ו ע"א, בעניין לימוד "מדרש".

הערת קה"ת

בביאורו להצ"צ-ב ע' תרכ "צ"ע בה' ת"ת שהן בכלל משנה, אבל בפ"ק דברכות ד"א ע"ב נלע"ד רא"י למה שכתבתי דמבואר שם מגמ' ופרש"י דמדרש קרוי למקרא לפי שהן מדרשי המקראות, ולכן יש מ"ד שם בגמ' דלמקרא ומדרש צריך לברך ברכת התורה ולא משנה וגמרא, אלא דהמסקנא צריך לברך על כולם, אבל עכ"פ מבואר דמדרש שייך למקרא וצ"ע בנדרים דל"ו ע"א גבי ומלמדו מדרש כו' ואכמ"ל" ע"ש.

125 הערת קה"ת מפנה Nedarim 36b:9 למילים האלה.

Nedarim 36b:9 נדרים ל"ו ב:ט'

מלמדו מדרש הַלְכוֹת וְאֲדוֹת, אֲבָל לֹא יִלְמְדוּ מִקְרָא. מִקְרָא מֵאֵי טַעְמָא לֹא יִלְמְדוּ — מִשּׁוֹם דְּקָמְהֵנִי לְקָה, מְדַרְשׁ נִמְי קָמְהֵנִי לְקָה! אִמְר שְׁמוּאֵל: בְּמָקוֹם שְׁנוּטְלִין שְׂכָר עַל הַמִּקְרָא וְאִין נוֹטְלִין שְׂכָר עַל הַמְדָרְשׁ. מֵאֵי פִסְקָא?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

126 לעולם ישלש אדם

על החלוקה לשלישים שואלת הגמרא: "וכי אדם יודע כמה יחיה?" ומשיבה שהכוונה לימים. אדמו"ר חזקן מסיק מכך שהחלוקה חלה במשך כל ימי חייו.

Avodah Zarah 19b:1-2 עבודה זרה י"ט ב:א-ב'

דָּלָא לִפְלוג לִישְׁנִי. "עַל פְּלִגִּי מִיָּם". אִמְר רַבִּי תַנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי: לְעוֹלָם יִשְׁלַשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו — שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. מִי יָדַע אִינִישׁ כְּמָה חִי? כִּי קְאָמְרִין — בְּיוֹמֵי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Song of Songs 3:3 שיר השירים ג':ג'

מְצָאוּנִי הַשְׁמָרִים הַסֹּבְבִים בְּעִיר אֵת שְׁאֵהֶבָה נִפְשִׁי רְאִיתָם:

The watchmen that go about the city found me: 'Saw ye him whom my soul loveth'?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"ז יט, ב. ושי"ג. [כ]. ראה לקמן שה"ש ג, ג. ביאה"ז לאדה"א ב, ד. ביאה"ז לצ"צ כרך ב ע' תרכ. ובלקו"ש-ל ע' 173 ובהערות לשם.

127 ולכבודי בראתי

"כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצרתיו אף עשיתיו". שלושת הפעלים מכוונים לעולמות בריאה, יצירה ועשייה, והמילה "אף" מוסיפה מדרגה רביעית.

Isaiah 43:7 ישעיהו מ"ג:ז'

כל הַנִּקְרָא בְּשִׁמִּי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאִיתִי יִצְרָתִי אֶף-עָשִׂיתִיו:

Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מג, ז.

128 ואין כבוד אלא תורה

אותו רעיון מופיע גם בזוהר, באחד המקומות שמצינת הערת כ"ק אדמו"ר מוהר"י צ"צ.

Zohar III, 253b זח"ג רנג, ב

הערת קה"ת

זח"ג רנג, ב. אבות ו, ג. ובת"ז (ה, א). [כ].

129 ואין כבוד אלא תורה

"ואין כבוד אלא תורה". לכן "לכבודי" שבפסוק מכון לתורה.

Pirkei Avot 6:3 משנה אבות ו':ג'

... וְהָלַל דְּבָרִים קָל וְחִמֵּר, וּמֵה דּוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לִמַּד מֵאֲחִיתִפֶּל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלִבְד קִרְא רַבּוֹ אֶלּוּפּוֹ וּמִדְעוֹ, הַלּוּמִד מִחִבְרֵי פֶרֶק אֶחָד אוֹ הֶלְכָה אֶחָת אוֹ פְסוּק אֶחָד אוֹ דְבוּר אֶחָד אוֹ אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת, עַל אֶחָת כְּמָה וְכְמָה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹגֵב כְּבוֹד. וְאִין כְּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג) כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחֵלוּ, (משלי כח) וְתַמִּימִים יִנְחֵלוּ טוֹב, וְאִין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד) כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲבוּב:

One who learns from his fellow one chapter, or one halakhah, or one verse, or one word, or even one letter, is obligated to treat him with honor; for so we find with David, king of Israel, who learned from Ahitophel no more than two things, yet called him his master, his guide and his beloved friend, as it is said, "But it was you, a man mine equal, my guide and my beloved friend" (Psalms 55:14). Is this not [an ... instance of the argument] "from the less to the

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

130 יוצר אור ובורא חושך

"יוצר אור ובורא חושך". "יוצר" מכוון ליצירה, למשנה; "בורא חושך" מכוון לבריאה, לתלמוד.

Isaiah 45:7 ישעיהו מ"ה:ז'

יוצר אור ובורא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שְׁלוֹם ובוֹרָא רָע אֲנִי ה' עֹשֶׂה כָּל-אֵלֶּה:

I form the light, and create darkness; I make peace, and create evil; I am the L-RD, that doeth all these things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מה, ז.

131 ומקרא בעשיי

הצמח צדק מפנה לקטע זה ומוסיף שהמקרא הוא "בעשייה" משום שמרוב מעלתו הוא יורד ומתלבש עד לעולם העשייה.

הערת קה"ת

באוה"ת בראשית כרך-ו דף תתרל, ב מציין לכאן ומוסיף "שמוכן ענין פ"י מקרא בעשיי" לפי שמקרא לרוב מעלתו יורד ומתלבש עד העשייה" ע"ש. וראה אוה"ת במדבר כרך-ו ע' איתקסב. ובליקוט פ"י לתניא פרק מ.

132 בד"ה מי מנה

המאמר על "מי מנה עפר יעקב", המצוטט בעניין המילה "אף" שמוסיפה בחינה רביעית.

הערת קה"ת

בב"י פ"ג. [כ]. פ' בלק סט, ד. וראה לקו"ש-כ ע' 226.

133 מי מנה עפר יעקב

"מי מנה עפר יעקב". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה, שם מוסבר ש"אף" כולל מדרגה רביעית.

Numbers 23:10 במדבר כ"ג:

מי מנה עפר יעקב ומספר את רכע ישראל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

Who hath counted the dust of Jacob, Or numbered the stock of Israel? Let me die the death of the righteous, And let mine

!end be like his
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

134 אף חכמתי עמדה לי

"וגדלתי והוספתי... ואף חכמתי עמדה לי". הפסוק שהמדרש מפרש.

Ecclesiastes 2:9 קהלת ב':ט

וגדלתי והוספתי מכל שהיה לפני בירושלם אף חכמתי עמדה לי:

So I was great, and increased more than all that were before me in Jerusalem; also my wisdom stood me in stead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ב, ט. ומפרש באוה"ת ויקרא-א עי קצנ "והיינו כי היגיעה והעמל מוציא הכח הפנימי מההעלם אל הגילוי" ע"ש.

135 חכמתי שלמדתי באף עמדה לי

המדרש מפרש את "אף חכמתי עמדה לי" כך: "תורה שלמדתי באף עמדה לי". אדמו"ר הזקן קושר את "אף" למדרגה הרביעית, התורה הפנימית.

Kohelet Rabbah 2:9 קוהלת רבה ב':ט

וגדלתי והוספתי מכל שהיו לפני בירושלם. וכי מי היה לפניו בירושלם, לא דוד אביו היה, ארבעה נקראו מנה בן פרס, און בן פלת, בנו צפור, בנו בעור, וחזקיה. ושנים נקראו מנה בן מנה, בן עקש ושלמה. אף חכמתי עמדה לי. אמר רבי אחא אמר שלמה כל תורה שלמדתי בוגנתי פסטריון באר, נתקמה בי.

I grew great, and increased more than all who were before "me in Jerusalem; my wisdom, too, was sustained in me" (Ecclesiastes 2:9). "I grew great, and increased more than all who were before me in Jerusalem" - who was before him in Jerusalem? Was it not David his father? Four were called a maneh son of a half-maneh: is one hundred dinars. This is a metaphor for a great person whose father was unremarkable. On, son of Pelet; the son of Tzipor; the son of Beor; and ... Hezekiah. Two

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

136 ולא תשכית מלך

הפסוק שבמאמר: "ולא תשכית מלך ברית אלקיך". כעת מוסבר שהמלך הוא התורה הפנימית.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':יג

וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשכית מלך ברית אלקיך מעל מנחתך על כל קרבנך תקריב מלח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 בדיה כי קרוב אליך הדבר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
לקרית בצבים מו, א.

138 ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Iggeres HaKodesh.
הערת קה"ת
אגה"ק ס"י.

139 בדיה שובה ישראל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
לקרית ש"ש סד, ד.

140 סדיה להבין ענין לחם משנה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
תו"א סו, ד.

141 בביאור ע"פ לריח שמניך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
לקרית שה"ש ג, ג.

142 שידיעת — רמה ונשאה

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Sefer HaMaamarim.
5636
הערת קה"ת

בתניא שלפנינו: רבה ונשאה. וכ"ה בהמשך מים רבים שם (רבה). אבל ראה לוח התיקון לתניא שצ"ל: רמה (וש"נ לסה"מ אתהלך לאזניא עי קסה). וכ"ה בסה"מ תרל"ו ח"ב עי תיקח. וראה בליקוט פ"י.

143 וידעת היום

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 4:39. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, לט.

144 דע את אלקי אביך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
דברי הימים-א כח, ט.

145 ויצונו ה' לעשות

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 6:24. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 6:24 דברים ו':כ"ד

ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה אתה אלקינו לטוב לנו כל ימינו לחיותנו כהיום הזה:

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ט, ה.

152 | הערת קה"ת מפנה לBerakhot 11b:12 למילים האלה.

Berakhot 11b:12 ברכות י"א ב:י"ב

ורבי אלעזר אומר: למקרא ולמדרש צריך לברך, למשנה — אינו צריך לברך.

R. Eleazar said : For the study of the Scriptures and Midrash a benediction is required, but not for the study of the Mishnah

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסוקה 30

153 | זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי

אדם על חוה: "הפעם, עצם מעצמי ובשר מבשרי". במקום אחר הפסוק נדרש על התורה שבעל פה, שנמשלה לבשר.

Genesis 2:23 בראשית ב'כ"ג

ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת:

And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

154 | רב אדא בר אבא אמר לחכמים: "במקום לכרסם עצמות בביתו של אביי, בואו לאכול בשר שמן בביתו של רבא" — כלומר, בואו ללמוד את תורתו העשירה יותר של רבא. התורה הנגלית נמשלה לבשר.

Bava Batra 22a:9 בכא בתרא כ"ב א:ט'

נח נפשיה דרב אדא בר אבא. רב יוסף אומר: אָנָּא עֲנִישְׁתִּיה - דָּאָנָּא לְטִישְׁתִּיה. רב דימי מנהרדעא אומר: אָנָּא עֲנִישְׁתִּיה, דָּאָפְסִיד גְּרוּגְרוֹת דִּידִי. אַבְיִי אָמַר: אָנָּא עֲנִישְׁתִּיה, דָּאָמַר לְהוּ לְרַבְנָן: אֲדַמְגַּרְמִיתוּ גְרַמִּי בִּי אַבְיִי, תו אֲכֹלוּ בִישְׁרָא [שְׁמִינָא] בִּי רָבָא. וְרָבָא אָמַר: אָנָּא עֲנִישְׁתִּיה, [דְּכִי הָוָה אָזִיל לְבִי טַבְחָא לְמִשְׁקַל אֲוִמְצָא], אָמַר לְהוּ לְטַבְחִי: אָנָּא שְׁקִילְנָא בִישְׁרָא מִיִּקְמִי שְׁמַעִיה דְּרָבָא, דָּאָנָּא עֲדִיפְנָא מִינָּה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

155 | לעיל שיתגלה פנימית התורה

| המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה רש"י שה"ש א, ב.

פסוקה 32

156 | סדיה וידבר משה אל ראשי המטות

בסוף המאמר מוסבר שראשי המטות מבטאים את רצון הלב, המכוון את המדות לאהבת ה'; המאמר נחתם ברצף: "קדושה מביאה לענווה, וענווה מביאה לידי יראת חטא".

הערת קה"ת

לקרית מטות פא, ד.

And the L-RD commanded us to do all these statutes, to fear the L-RD our G-d, for our good always, that He might pre-serve us alive, as it is at this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כד.

146 | שהתורה נק' תרעא לדרתא

| המילים כאן מצטטות את Shabbat 31b:1. הקטע מופיע למטה.

Shabbat 31b:1 שבת ל"א ב:א'

יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריו רבי ינאי: חבל על דלית לקה דרתא ותרעא לדרתא עבדי. אומר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו, שנאמר: "והאלקים עשה שיראו מלפניו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת לא, ב. [כ].

147 | והיינו לגבי יר"ע וכמ"ש בס"ב

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Sefer HaMaamarim .5636

הערת קה"ת

ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שו.

148 | ועפ"ז יתורץ מה שנדחקו

| המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מכאן עד להלן ה, ד שו"ה ביאור ליתא במים רבים שם.

149 | אמרו"ל במחשכים . . זה תלמוד בבלי

"שם אותי במקומות חשוכים כמתי עולם — זהו תלמודה של בבלי". הדברים קושרים את התלמוד ל"בזורא חושך", לעולם הבריאה.

Sanhedrin 24a:18-19 סנהדרין כ"ד א:י"ח-י"ט

מאי בבלי? אומר רבי יוחנן: בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד. "במחשכים הושבני כמתי עולם" — אומר רבי ירמיה: זה תלמודה של בבלי. מתני' אומר לו: "נאמן עלי אבא", "נאמן עלי אביד", "נאמנים עלי שלשה רועי בקר". רבי מאיר אומר: יכול לחזור בו, ויחזיקם אומרים: אינו יכול לחזור בו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין כד, א.

150 | וזהו שאמרו"ל

| המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בקה"ר ב, ט. [כ].

151 | לכו לחמו בלחמי

| החכמה קוראת: "לכו לחמו בלחמי". התורה הנגלית נמשלה ללחם.

Proverbs 9:5 משלי ט:ה'

לכו לחמו בלחמי ושתו כגין מסכתי:

Come, eat of my bread, and drink of the wine which I have' mingled

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

פסקה 35

המראה מקום של קה"ת למיילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה.

בתיפילתו של אליהו: "אתה נעלה מכל הנעלים, נסתר מכל הנסתרים; שום מחשבה אינה יכולה להשיג אותך כלל". ההודאה מתייחסת לדרגה זו.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א'-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (ניא אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאוו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בר.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הביאור על הפסוק "אתה הצבת כל גבולות ארץ" הנוכח כאן, נדפס בסידור עם מאמרי חסידות.

הערת קה"ת

סידור שה. ד. אוה"ת נ"ד ב ע' תתקנ"ט.

"אתה הצבת את כל גבולות הארץ; קיץ וחורף – אתה יצרת אותם".
הטקסט מפנה לביאורו על פסוק זה.

Psalms 74:17 תהילים ע"ד:י"ז

אתה הצבת כל-גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם:

Thou hast set all the borders of the earth; Thou hast made
summer and winter

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

המאמר "אלה פקודי המשכן" שבתחילת כרך זה של לקוטי תורה, הנזכר כאן לעניין ההוראה המגיעה למקום שאין מחשבה יכולה לתפוס בו.

הערת קה"ת

לעיל לקו"ת פקודי ג, א ואילך.

”ומשה דיבר אל ראשי המטות”. הכוונה היא למאמרו על פסוק זה.

Numbers 30:2 במדבר ל"ב:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רֹאשֵׁי הַמִּשְׁטוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'

And Moses spoke unto the heads of the tribes of the children
of Israel, saying: This is the thing which the L-RD hath
commanded

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 33

אמימר: "וחכם עדיף מנביא". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהצצה בבחינה נעלית יותר עולה על עצמותה של בחינה נמוכה יותר.

בבא בתרא י"ב א': ד-ט"ז **Bava Batra 12a:14-15**

אמר אמימר: וחקם עדיה מנביא, שצאמר: "ונבא ללב חקמה" – מי נתלה בכמיו? הוי אומר: קטן נתלה בגדול. אמר אבוי: דאמר גברא רבה ממילתא, ומתאמרא משמיה דגברא רבה אחרנא כוותיה. אמר רבא: וימי קושיא? ודילמא תרווייהו בני חד מזלא נינהו! אלא אמר רבא: דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמרא

William Davidson. Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כ"ב יב, א. ועוד. נתבאר בארוכה בד"ה להבין שרש ענין פסח ומצה — בתורת חיים ע"ס שמות (קפד, ב). בסוף סהמ"צ להצ"צ (קעב א).

פסקה 34

"מתעטף באור כשלמה, נוטה שמים כיריעה". אלו מילות הפתיחה של האיגרת שאליה מתייחס הטקסט.

Psalms 104:2 תהילים ק"ד:ב'

עֵטָה-אֹר כְּשֶׁלֹמָה נוֹטָה שְׁמַיִם כִּירִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who
;stretchest out the heavens like a curtain

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שם, "ארור המק" הוא הקליפה המסתירה את האותיות יו"ד-ה"א, בחינת מצוות לא תעשה, ו"כרוך מרדכי" הוא המשכת מצוות עשה, ואי"ה-א. היי"ן של פורים, ביטול ההשגה, הוא התשובה העליונה שלמעלה משתיה.

הערת קה"ת

תו"א צה, ד.

רבא: "חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".
הטקסט מתייחס למאמרו על אמרינו 12.

מגילה ז' ב:ז-ח Megillah 7b:7-8

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי כפוריא עד דלא ידע בין ארוך תמן
לברור מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי. איבסום.
אקום רבה שחטיה לרבי זירא. לקמר, בעי רחמי ואחיה. לשנה, אמר
לקה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי. אמר לקה: לא בכל
שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

167 אלה פקודי המשכן

"אלה פקודי המשכן". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Exodus 38:21 שמות ל"ח:כ"א

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

168 אבידת אביו ואבידת רבו

המשנה: כאשר אבידת אביו ואבידת רבו מונחות לפניו, אבידת רבו קודמת, "מפני שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא".

Bava Metzia 33a:8-9 בבא מציעא ל"ג א:ח-ט'

אֲבִידַת אָבִיו וְאֲבִידַת רֵבּוֹ - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת, שְׁאָבִיו הֵבִיאוּ לְעוֹלָם הַזֶּה, וְרֵבּוֹ שְׁלָמְדוֹ חֲכָמָה מִבִּיאוֹ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אָבִיו חָכֵם - שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת. הִנֵּה אָבִיו וְרֵבּוֹ נוֹשָׁאִין מִשְׁאָלִי - מִנִּיחַ אֶת שֶׁל רֵבּוֹ, וְאַחֲרָיָה מִנִּיחַ אֶת שֶׁל אָבִיו. הִנֵּה אָבִיו וְרֵבּוֹ בְּבֵית הַשֹּׁכֵי - פּוֹדֶה אֶת רֵבּוֹ, וְאַחֲרָיָה כֶּף פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם אָבִיו חָכֵם - פּוֹדֶה אֶת אָבִיו, וְאַחֲרָיָה כֶּף פּוֹדֶה אֶת רֵבּוֹ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"מ לג, א. וראה בארוכה סה"מ תש"ד ע' 149. ספר הערכים-חב"ד כרך א' ע' טו.

פסקה 36

169 ברית אלקיך

"ולא תשכית את מלח ברית ה' אלקיך". המלח נקרא ברית.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':יג

וְכָל־קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁכַּח מִלַּח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קֶרְבֶּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

170 לעברך בברית ה' אלקיך

"לבוא בברית הוי' אלקיך ובאלתו". הברית היא קשר שלמעלה מן השכל.

Deuteronomy 29:11 דברים כ"ט:יא

לְעֵבְרָךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וּבְאֱלֹתוֹ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: that thou shouldest enter into the covenant of the L-RD thy G-d—and into His oath—which the L-RD thy G-d maketh; with thee this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

171 בדי'ה אתם נצבים

המאמר מסביר את "לעברך בברית" באמצעות שני ידידים שכורתים ברית כדי שאהבתם לא תיפסק לעולם — קשר שלמעלה מן השכל, כאילו נעשו

לבשר אחד. זהו המוכן שבו המלח נקרא "ברית".

הערת קה"ת

לקרית נצבים מד, ב.

172 אתם נצבים

"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Deuteronomy 29:9 דברים כ"ט:ט'

אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׁבָטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל:

Ye are standing this day all of you before the L-RD your G-d: your heads, your tribes, your elders, and your officers, even, all the men of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

173 ובדי'ה מקושש עצים

המאמר דן באהבת ה' שבאה בעקבות מאמץ רב, ובסיבה שהפרשה השנייה של שמע, שאין בה "בכל מאדך", מתוארת כמי שעדיין אינה עושה את רצון ה'. הוא מובא בהקשר של האהבה הרבה שלמעלה מן השכל.

הערת קה"ת

לקרית שלח מב, ג.

174 מקושש עצים

"וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Numbers 15:32 במדבר ט"ו:לב

וַיְהִי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקַשֵּׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת:

And while the children of Israel were in the wilderness, they found a man gathering sticks upon the sabbath day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

175 רבי לוי: "כל הפורש מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר: 'הקוטפים מלוח עלי שיח, ושורש רתמים לחמם'".

Chagigah 12b:9 חגיגה י"ב ב:ט'

אמר רבי לוי: כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה — מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר: "הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם". ומגלן דאיקרי שמים — שנאמר: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

176 הקוטפים מלוח עלי שיח

אותה מימרה של רבי לוי, שרש"י מפרש עליה; הטקסט מפנה לדברי רש"י שם.

Avodah Zarah 3b:14 עבודה זרה ג ב:י"ד

אמר רבי לוי: כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי רתמים, שנאמר: "הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם". אמר ר'ש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי". מה טעם "יומם יצוה ה' חסדו"? משום דבליילה שירו עמי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

177 קבעת עתים לתורה

רבי: בשעת הדין שואלים את האדם: "קבעת עתים לתורה?" ושאלות נוספות; אולם כל אלה נחשבים רק אם "יראת ה' היא אוצרו", כפי שממחיש

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

183 בד"ה וספרתם לכם

המאמר על "וספרתם לכם", העוסק בהכנה למתן תורה; הקטע המצוטט מדבר על חמשת מוצאות הדיבור ועל החיך כחכמה, שבה "על ידי חכמה הם מתבררים".

הערת קה"ת

לקו"ת במדבר יא, ג. וראה לקמן פ' שלח מו, ג.

184 וספרתם לכם

"וספרתם לכם ממחרת השבת". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Leviticus 23:15 ויקרא כ"ג:ט"ו

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את העמר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה:

And ye shall count unto you from the morrow after the day of rest, from the day that ye brought the sheaf of the waving;
;seven weeks shall there be complete

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

185 תורת ה'

הערת קה"ת מפנה לPsalms 1:2 למילים האלה.

Psalms 1:2 תהילים א:ב'

כי אם-בתורת ה' חפצו ובתורתו יהנה יומם ולילה:

But his delight is in the law of the L-RD; and in His law doth
.he meditate day and night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים א, ב.

186 והייתם לי

הערת קה"ת מפנה לExodus 19:5 למילים האלה.

Exodus 19:5 שמות י"ט:ה'

ועתה אם-שמעו בקלי ושמרתם את-בריתי והייתם לי סגלה
מפלי-העמים כי-לי כל-הארץ:

Now therefore, if ye will hearken unto My voice indeed, and
keep My covenant, then ye shall be Mine own treasure from
;among all peoples; for all the earth is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יט, ה.

187 כי לי בני

"כי לי בני ישראל עבדים". פסוק נוסף שבו נאמר "לי".

Leviticus 25:55 ויקרא כ"ה:נ"ה

כי-לי בני-ישראל עבדים עבדי הם אשר-הוצאתי אותם מארץ מצרים
אני ה' אלקיכם:

For unto Me the children of Israel are servants; they are My
servants whom I brought forth out of the land of Egypt: I am
the L-RD your G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כה, נה.

המשל על החיטה והחומטין.

Shabbat 31a:11 שבת ל"א א:י"א

אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדיו, אומרים לו: נשאת ונתת
באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורביה? צפית לישועה?
פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי, אי יראת ה' היא
אוצרו — אין, אי לא — לא. משל לאדם שאמר לשלוחו: העלה לי כור
חישו לעלייה. הלה והעלה לו. אמר לו: עירבת לי בקן קב חומטין?
אמר לו: לאו. אמר לו: מוטב אם לא העלית.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

178 יראת ה' היא אוצרו

"יראת ה' היא אוצרו". הגמרא לומדת מכאן שתורה ללא יראה אינה
מתקיימת.

Isaiah 33:6 ישעיהו ל"ג:ו'

והנה אמונת עמיך חסן לשועת חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו:

And the stability of thy times shall be a hoard of salvation—
wisdom and knowledge, And the fear of the L-RD which is
His treasure

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

179 הערת קה"ת מפנה לTractate Soferim 15:8 למילים האלה.

Tractate Soferim 15:8 מסכת סופרים ט"ו:ח'

ועוד נמשלה התורה כמלח והמשנה כפילפלין והש"ס כבשמים וא"א
לעולם בלא מלח וא"א לעולם בלא פילפלין וא"א לעולם בלא בשמים
ואיש עשיר מתכלכל בשלשתן כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ואי
אפשר לעולם בלא משנה ואי אפשר לעולם בלא הש"ס:

The Torah has also been compared to salt, the Mishnah to
pepper, and the Shas to spices. The world cannot exist with-
out salt, without pepper and without spices; but the rich
man enjoys all three. So, too, it is impossible for the world to
exist without Scripture, without Mishnah and without the
Shas

Talmud Bavli, Vilna 1883 ed. (Public Domain) • The Minor Tractates of the
Talmud, trans. A. Cohen, London: Soncino Press, 1965 (CC-BY)**180 הערת קה"ת מפנה לShabbat 71b למילים האלה.**

Shabbat 71b שבת ע"א ב

פסקה 37**181 חטה הוא כ"ב אתון**

בהערת קה"ת מובא זוהר זה על החיטה, כנגד עשרים ושתיים אותיות
התורה.

Zohar III, 188b זח"ג קפח, ב

הערת קה"ת

זח"ג קפח, ב. [כ].

182 בכורי קציר חטים

"ועשית לך חג שבועות, בכורי קציר חטים". החיטה קשורה למתן תורה.

Exodus 34:22 שמות ל"ד:כ"ב

וחג שבועת תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה:

And thou shalt observe the feast of weeks, even of the first-
fruits of wheat harvest, and the feast of ingathering at the
turn of the year

פסוקה 38

188 וכל קרבן מנחתך במלח תמלח

החלק הראשון של הפסוק עוסק בהמלחת המנחה; החלק האחרון, "על כל קרבנך תקריב מלח", מרחיב זאת לכל הקרבנות.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':יג

וְכָל־קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בַּמִּלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשָּׁבֵית מִלַּח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קֶרְבֶּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

189 פת במלח תאכל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ו, ד.

190 פת במלח תאכל

"כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה". הלחם הוא התורה הגלויה והמלח הוא פנימיות התורה.

Pirkei Avot 6:4 משנה אבות ו':ד

כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תהיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עשה כן, (תהלים קכח) אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא:

Such is the way [of a life] of Torah: you shall eat bread with salt, and rationed water shall you drink; you shall sleep on the ground, your life will be one of privation, and in Torah shall you labor. If you do this, "Happy shall you be and it shall be good for you" (Psalms 128:2): "Happy shall you be" in this world, "and it shall be good for you" in the world to come.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

191 צמאה לך נפשי

"צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי". הצמא שהמלח מעורר.

Psalms 63:2 תהילים ס"ג:ב

אֱלֹקִים אֱלִי אֶתָּה אֲשַׁתְּרָךְ צִמָּאָה לִּי נַפְשִׁי כִּמְאֵה לֶךְ בִּשְׂרִי בְּאַרְצ־צִיָּה וְעֵינַי בְּלִי־מַיִם:

O G-d, Thou art my G-d, earnestly will I seek Thee; My soul thirsteth for Thee, my flesh longeth for Thee, In a dry and weary land, where no water is

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סג, ב.

192 כלתה נפשי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם פד, ג.

193 כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'". עוצמת האהבה הזאת.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָּה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְגְּנוּ אֶל אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 39

194 אם רץ לבך שוב

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהק' (t, א). ושם אי בהמוקפים (כ"א לאחד). [כ]. כס"י פ"א הג"י "למקום".

195 אם רץ לבך שוב

הערת קה"ת מציינת את המקום הזה בהקדמה לתיקוני זוהר, על המילים "אם רץ לבך, שוב".

Tikkunei Zohar 7a:3 תיקוני זוהר ז' א:ג

תנ"ינא (יחזקאל א כו), ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה דא איהו יוד הא ואו הא כליל תשע נקודין, ועשרה שכינתא כלילא מכלהו, וכלא א, דלית אדם כלא א, וכלא איהו עמודא דאמצעייתא, איהו יהו"ה דכליל א, ואיהו שמה מפרש דכליל א לאחוזא דאם רץ לבך שוב לאחור.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

196 אם רץ לבך שוב

"אם רץ לבך, שוב למקום". הערת קה"ת מציינת נוסח זה, "למקום", במקום הנוסח "לאחור" שבטקסט.

Sefer Yetzirah 1:8 ספר יצירה א':ח

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. ועל דבר זה נכרת ברית:

Concerning the number ten of the spheres of existence out of nothing keep thy tongue from speaking and thy mind from pondering on it, and if thy mouth urges thee to speak, and thy heart to think about it, return! as it reads: "And the living creatures ran and returned," (Ezekiel 1, 14) and upon this was the covenant made

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

197 לאחד בכי"ק

נוסח כתב"יד: המילים שבסוגריים, "לאחד, בכי"ק", נוספו במהדורת וילנא של תרס"ד (1904), מתוך כתב"ידו של הצמח צדק של המהדורה הראשונה של לקוטי תורה. בכתב"היד כתוב "שוב לאחד" במקום "שוב לאחור".

הערת קה"ת

ניתוסף בהוצאת ווילנא תרס"ד. והכוונה לבוך גוכי"ק הצ"צ מלקו"ת מהדו"ק והוא בוך 2-1101.

198 בדי"ה צו את בניי ואמרת אליהם

המאמר מבאר שנפש הבהמית שבקרבן עולה לשורשה ב"פני שור" שבמרכבה ומעבר לכך, להיכלל באור אין סוף; התפילה פועלת באופן דומה

'candlestick

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

204 כשראה אהרן

רש"י: כשראה אהרן את קרבנות החנוכה של הנשיאים, הצטער על כך שלא היה לו חלק בהם, והו אמר לו שחלקו — הדלקת הנרות — גדול יותר.

Rashi on Numbers 8:2 רש"י על במדבר ח':ב'

בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנוחה של הנשיאים? לפי ששקרא אהרן הנזקק הנשיאים חלשה או דעתו, שלא היה עמם בחנכה לא הוא ולא שבוט, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלכם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות (ע"י תנחומא): בהעלתך. על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתו לשון עליה, שצריך להדליק עד שתהא שלקבת עולה מאליה (שבת כ"א), ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה לפני המנוחה, שעליה הכהן עומד ומטיב (ספרי): אל מול פני ... בהעלתך [THE LAMPS] — Why is the section treating of the candelabrum put in juxtaposition with the section dealing with the offerings of the princes? Because when Aaron saw the dedication offerings of the princes, he felt distressed because neither he nor his tribe was with them in the dedication, whereupon the Holy One, blessed be He, said to him, "By your life! Your part is of greater importance than theirs, for you will kindle and set in order the lamps" (cf. Midrash Tanchuma, Beha'alotcha 5; ... see

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann -- corrected vocalization (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

205 לעולם ירגיו אדם

"לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע". הדבר ממחיש את הגבורה הקדושה הנקראת גבורות דאבא.

Berakhot 5a:2 ברכות ה' א:ב'

אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: 'רגזו ואל תחטאו' אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יעסוק בתורה, שנאמר: 'אמרו בלבבכם'. אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יקרא קריאת שמע, שנאמר: 'על משכבכם'. אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יזכור לו יום המיתה, שנאמר: 'ודמו סלה'.

R. Levi b. Hamma said in the name of R. Simeon b. Lakish: A man should always oppose [yargiz] the good impulse to the evil impulse ; as it is said : "Tremble [rigzu] and sin not" (ibid. iv. 5). If he conquer it, well and good ; but if not, let him occupy himself with Torah ; as it is said, "Commune with your own heart" (ibid.). Should this gain him the victory, well and good; but if not, let him read the Shema' ; as it is ... said

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ה, א.

206 וגם אתה תדין את ביתי

"וגם אתה תדין את ביתי ותשמור את חצרותי". הטקסט מפנה למאמרו על

בנשמה. המאמר מוכח כדי לבאר את הקרבות כהעלאת נפש הבהמית.

הערת קה"ת

לקרית פנחס עז, ד.

199 צו את בני ואמרת אליהם את קרבני לחמי

"צו את בני ישראל ואמור להם: את קרבני לחמי לאישי". הטקסט מפנה למאמר שלו על פסוק זה.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב'

צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאישי ריח ניחחיתם תשמרו להקריב לי במועדו:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

200 ובחכמה אתברירו

הערת קה"ת מציינת את הזוהר הזה על המילים "על ידי חכמה הם מתבררים".

Zohar II, 154b זח"ב קנד, ב

Leviticus 4:1 ויקרא ד':א'

וידבר ה' אל־משה לאמר:

:And the L-RD spoke unto Moses, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה זח"ב קנד, ב. בסמוך לעיל ויקרא ד, א.

פסוק 40

201 ע"ה אסור לאכול בשר

רבי: "עם הארץ אסור לאכול בשר". המאמר מסביר זאת בצורך ב"מלח" של התורה, שמעלה את החי.

Pesachim 49b:3 פסחים מ"ט ב:ג'

תנא, רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר, (בהמה) שנאמר: "זאת תורת הבהמה והעוף": כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים מט, ב.

202 בד"ה בהעלותך את הנרות

המאמר מסביר את דברי חז"ל שעם הארץ אינו ראוי לאכול בשר: הוא אינו יכול להעלותו. מכאן שהאדם מעלה ומרומם את המזון שהוא אוכל. הדברים נקשרים לצערו של אהרן כשראה את קרבנות הנשיאים.

הערת קה"ת

לקרית בהעלותך לא, ג.

203 בהעלותך את הנרות

"בהעלותך את הנרות". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Numbers 8:2 במדבר ח':ב'

דבר אל־אהרן ואמרת אליו בהעלתך את־הנר אל־מול פני המנוחה יאירו שבעת הנרות:

Speak unto Aaron, and say unto him: When thou lightest' the lamps, the seven lamps shall give light in front of the

פסוק זה.

Zechariah 3:7 זכריה ג':ז

כה־אמר ה' צְבָאוֹת אֱ־מִדְרָכֵי תִלְךָ וְאִם אֶת־מִשְׁמָרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתֶּה תִּדְוֶן אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרִי וְנָתַתִּי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה:

Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways,' and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free .access among these that stand by

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

207 על "במלח תמלח" שואלת הגמרא "שמא תבוננו?", ורב אשי מסביר: "שמא יתן בו טעם כבינה? תלמוד לומר: תמלח".

Menachot 21a:18 מנחות כ"א א:י"ח

מאי תבונהו אמר רב אשי יכול יתן בו טעם כבינה תלמוד לומר תמלח כיצד הוא עושה מביא האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

פסוק 41

208 בינה . . בן י"ה

הרעיא מהימנא מפרש את בינה כ"בן י"ה"; הערת קה"ת מציינת את המקום הזה. כאן הדבר מראה ש"בינה" מתייחסת לנפש האלקית, ה"ילד" של ה'.

Zohar III, 122a זח"ג קכב, א

הערת קה"ת

רע"מ זח"ג קכב, א.

209 יסובבנהו יבוננהו

"הקיף אותו, נתן לו בינה, שמר עליו כאישון עינו". הדברים נאמרו על הנפש האלקית.

Deuteronomy 32:10 דברים ל"ב י'

יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֵלָהוּ יִלֵּל יִשְׁמֹן יִסְכַּכְנֶהוּ יְבֹנְנֶהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ:

He found him in a desert land, and in the waste, a howling wilderness; He compassed him about, He cared for him, He kept him as the apple of His eye

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, י'.

210 חלק אלוה ממעל

"מה היא מנת חלקו של ה' מלמעלה". הנפש האלקית היא חלק מה'.

Job 31:2 איוב ל"א ב'

וְמָה חֵלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל וְנַחֲלַת שְׂדֵי מִמְרָמִים:

For what would be the portion of G-d from above, And the ?heritage of the Almighty from on high

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

211 בדי"ה אדם כי יקריב מכם

המאמר הראשון בפרשה מסביר שלכל יהודי יש שתי נפשות: הנפש האלקית, ששורשה במדרגת "אדם", והנפש הבהמית, ששורשה ב"פני השור"; הנשמה יורדת כדי לברר את הנפש הבהמית.

הערת קה"ת

לעיל ב, ב.

פסוק 42

212 והנה הרמב"ן בפ"י החומש

ביאור הצמח צדק לדברי הרמב"ן על המלח.

הערת קה"ת

ראה ביאורו באוה"ת ויקרא-א ע' רלא.

213 שהמלח הוא מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח

הרמב"ן מסביר שהמלח הוא מים שנהפכו למלח בכוח השמש, ולכן יש בו גם מים וגם אש; משום כך הוא משמר וגם משחית.

Ramban on Leviticus 2:13 רמב"ן על ויקרא ב':י"ג

... ברית ה' כלשון הפרשה וכדרך כל הקרבנות או שיאמר ברית ה' אלקיך אני סובר בו ענין שהמלח מים ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח והמים בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו ואחרי היותם מלח יכריתו כל מקום וישרפו לא תזרע ולא תצמיח והנה הברית כלולה מכל המדות והמים והאש באים בה ועדיה תאחה ובאה הממשלה הראשונה ממלכת השם כמלח שיתן טעם בכל המאכלים ותקיים ותכריח במליחותה והנה המלח ככרית ולכן אמר הכתוב (דהיי"ב יג ה) הלא לכם לדעת כי ה' אלקי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ...

NEITHER SHALT THOU SUFFER THE SALT OF THE COVENANT OF THY G-D TO BE LACKING FROM THY MEAL-OFFERING. "For a covenant was established with salt as far back as the six days of Creation, for the lower waters [i.e., those of the oceans] were promised that they would be offered upon the altar in the form of salt, and [also as water] at the libation of water, on the Festival of Tabernacles." (Re-joicing of the Drawing of the Water). This is Rashi's lan-

... guage, and it is a homiletic exposition of On Your Way New (Public Domain) • Commentary on the Torah by Ramban (Nachmanides). Translated and annotated by Charles B. Chavel. New York, Shilo Pub. House, 1971-1976 (CC-BY)

214 גפריית ומלח שרפה כל ארצה

"גפריית ומלח, שרפה כל ארצה; לא תזרע ולא תצמיח". כוחו המשחית של המלח.

Deuteronomy 29:22 דברים כ"ט:כ"ב

גִּפְרִית וּמִלַּח שְׂרָפָה כָּל־אֶרֶצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יִעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כִּמְהֻפֶּכֶת סֹדֶם וְעִמְרָה אֲדָמָה וְצִבּוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ ה' בְּאִפּוֹ וּבְחֻמָּתוֹ:

and that the whole land thereof is brimstone, and salt, and a burning, that it is not sown, nor beareth, nor any grass groweth therein, like the overthrow of Sodom and Gomorrah, Admah and Zeboiim, which the L-RD overthrew ;in His anger, and in His wrath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 43

215 ועיי ברכינו בחיי שביאר דבריו

דיונו של הצמח צדק בהסברו של רבנו בחיי לעניין המלח.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת ויקרא ע' רכו.

216 מלך במשפט יעמיד ארץ

"מלך במשפט יעמיד ארץ". העולם מתקיים באמצעות האיוון בין חסד לגבורה.

Proverbs 29:4 משלי כ"ט:ד'

מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְיֶה רִנָּה:

The king by justice establisheth the land; but he that ex-acteth gifts overthroweth it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

217 והוא ע"ד הנזכר בזח"א דנ"א ע"א

שם מובא אותו מאמר מהזוהר: מלכות, אור התכלת, היא "ארץ אוכלת יושביה". המרגלים התכוונו לכך כדברי גנאי, אך למעשה זהו שבח: למי שדבקים בה, הביטול הוא חיים — "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים".

הערת קה"ת

ראה לקמן פ' בשלח מה, ג. אוה"ת ויקרא-א ע' רלא.

218 אע"ג דאורחא דהאי נהורא תכלא אוכמא לשיצאה

הזוהר על השלכת: האור הכחלחלישחור מכלה את כל מה שנמצא תחתיו, ובכל זאת "ואתם הדבקים בהו"י אלקיכם חיים כולכם היום". הטקסט מציין את העמוד הזה.

Zohar, Bereshit 86:248-263 ספר זוהר, בראשית פ"ו:רמ"ח-רס"ג

Further, although it is the nature of this blue or black light to consume everything that is in contact with it beneath, yet Israel are able to cleave to it from below and still exist; so it is written, "and ye that cleave to the L-rd your G-d are all of you alive this day". Your G-d and not our G-d: to wit, that blue or black flame which consumes and destroys all that cleaves to it from below; yet you cleave and are still alive

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

219 ארץ אוכלת יושביה

דברי המרגלים, "ארץ אוכלת יושביה", מתארים כאן את מלכות, שמכלה את מי שעומדים בנפרד ממנה.

Numbers 13:32 כמדבר י"ג:ל"ב

וַיֵּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מְדוֹת:

And they spread an evil report of the land which they had spied out unto the children of Israel, saying: 'The land, through which we have passed to spy it out, is a land that eateth up the inhabitants thereof; and all the people that we saw in it are men of great stature

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

220 ואתם הדבקים

"ואתם הדבקים בהו"י אלקיכם חיים כולכם היום". הדבקות באמצעות ביטול מביאה חיים ולא חורבן.

Deuteronomy 4:4 דברים ד:ד'

וְאַתֶּם הַדֹּבְקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלָכֶם הַיּוֹם:

But ye that did cleave unto the L-RD your G-d are alive every one of you this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

221 הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה

"הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה: הרשעים נידונים בה והצדיקים מתרפאים בה". אותו כוח משפיע על כל אחד לפי מצבו.

Nedarim 8b:6 נדרים ח' ב:ו'

ופליגא דרבי שמעון בן לקיש, דאמר: אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאים בה ורשעים נידונים בה. שגאמר: "וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאִי שְׁמִי שָׁמֶשׁ וְגו'". וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שְׁמִתְעַדְנִין בָּהּ, שְׁגָאֵמֵר: "וְיִצְאָתָם וּפְשָׁתָם כְּעֻגְלֵי מִרְבָּק".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar III, 17a זח"ג יז, א

הערת קה"ת

נדרים ח, ב. זח"ג יז, א.

פסקה 44

222 שהתורה נקרא עוז ותושי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בז"ח במדרש הנעלם בראשית (ו, ב) [ה, ב] יעו"ש. מבו' הדבר כך. [כ].

223 כי שמים כעשן נמלחו

"כי שמים כעשן נמלחו". "נמלחו" קשור בשורשו ל"מלח".

Isaiah 51:6 ישעיהו נ"א:ו'

שאו לשמים עיניכם והביטו אל־הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי־שָׁמַיִם כְּעָשָׁן נִמְלְחוּ וְהָאָרֶץ כַּכֵּד תִּבְלָה וְיִשְׁכְּיָהּ כְּמוֹ־כֵן יָמוּתוּן וְיִשְׁוּעָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְצִדְקָתִי לֹא תִתָּחַ:

Lift up your eyes to the heavens, And look upon the earth beneath; For the heavens shall vanish away like smoke, And the earth shall wax old like a garment, And they that dwell therein shall die in like manner; But My salvation shall be for ever, And My favour shall not be abolished

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

224 שמים אש ומים

בתלמוד: "מאי שמים? אש ומים". כאן הם מידות החסד והגבורה.

Chagigah 12a:19-20 חגיגה י"ב א:י"ט-כ'

מאי "שמים"? אמר רבי יוסי בר חנינא: ששם מים. במתניתא תנא: אש ומים, מלמד שהביאין הקדוש ברוך הוא וטרפן זה בזה, ועשה מהן רקיע. שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר לקה: אתה ששימשות את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה, שהיה דורש כל "אתיו" שבתורה, "את השמים ואת הארץ", מה היה דורש בהן? אמר לו: אילו נאמר "שמים וארץ", הייתי אומר: "שמים" — שמו של הקדוש ברוך הוא. עכשיו שגאמר: ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

225 זה לעומת זה

"גם את זה לעומת זה עשה האלקים". הקדושה והקליפה עומדות זו כנגד זו.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז:י"ד

ביום טובה יהיה בטוב וביום רעה ראה גם את־זה לעֲמֻת־זה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דְּבַרְתָּ שְׁלֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מֵאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to

the cords.' And Jeremiah did so

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 46

231 בשם המדרש

הערת קה"ת מביאה זוהר זה כמקור למדרש המובא בש"ך.

Zohar II, 66a זח"ב סו, א

הערת קה"ת

ע' זח"ב סו, א. [כ].

232 תמחה את זכר עמלק מתחת השמים

"תמחה את זכר עמלק מתחת השמים". המדרש קורא זאת כשני שלבים: למטה מן השמים ומעל השמים.

Deuteronomy 25:19 דברים כ"ה:י"ט

וְהָיָה בְּהֵנִיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:

Therefore it shall be, when the L-RD thy G-d hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the L-RD thy G-d giveth thee for an inheritance to possess it, that thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

233 ברית מלך עולם

"ברית מלך עולם היא לפני ה' לך ולזרעך אתך", נאמר לאהרן. המלך הוא הכוח המשמר.

Numbers 18:19 במדבר י"ח:י"ט

כָּל תְּרוֹמַת הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְה' נְתַתִּי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנֶיךָ אֶתָּה לְחֻק־עוֹלָם בְּרִית מֶלֶךְ עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה' לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתָּה:

All the heave-offerings of the holy things, which the children of Israel offer unto the L-RD, have I given thee, and thy sons and thy daughters with thee, as a due for ever; it is an everlasting covenant of salt before the L-RD unto thee and 'to thy seed with thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יח, יט.

234 טעמו וראו כי טוב

"טעמו וראו כי טוב ה'". המלך נותן טעם באלקות.

Psalms 34:9 תהילים ל"ד:ט

טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב ה' אֲשֶׁר־יִנְצֵר הַנֶּגֶב־יְחֻסְה־כּוֹ:

O consider and see that the L-RD is good; Happy is the man that taketh refuge in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, ט.

פסוק 47

235 בזח"א דרמ"א ע"ב

דיון של הצמח צדק באותו קטע בזוהר על המלך.

הערת קה"ת

the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ז, יד.

226 השמים כסאי

"השמים כסאי". "השמים" הקדושים, מידות הקדושה.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵי־זָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זָה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

פסוק 45

227 והיו שמך אשר על ראשך

"ושמך אשר על ראשך יהיו נחשת". "השמים" שאינם קדושים.

Deuteronomy 28:23 דברים כ"ח:כ"ג

וְהָיוּ שְׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרֹזָל:

And thy heaven that is over thy head shall be brass, and the earth that is under thee shall be iron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כח, כג.

228 בדי"ה זאת חוקת התורה

המאמר מסביר ששרפת הפרה האדומה מפרידה את הרע המעורב בניצוצות התווה ומשאירה את האפר, המהות הטהורה שלהם. בעבודת ה' יש לשרוף את הרע המעורב במידות הנפש הבהמית, כפי שעושה כאן המלך שבקדושה.

הערת קה"ת

לקו"ת חקת נח, ד.

229 זאת חקת התורה

"זאת חוקת התורה" — דיני הפרה האדומה. הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Numbers 19:2 במדבר י"ט:ב'

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה ה' לֵאמֹר דִּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עַל:

This is the statute of the law which the L-RD hath commanded, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon which never came yoke

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

230 הערת קה"ת מפנה Jeremiah 38:12 למילים האלה.

Jeremiah 38:12 ירמיהו ל"ח:י"ב

וַיֹּאמֶר עֲבָד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל־יֶרְמְיָהוּ שֵׁים נָא בְּלוּאֵי הַסִּמְכוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת אֲצִלּוֹת יָדָיךָ מִתַּחַת לַחֲבָלִים וַיַּעַשׂ יֶרְמְיָהוּ כֵן:

And Ebed-melech the Ethiopian said unto Jeremiah: 'Put now these worn clouts and rags under thine armholes under

ראה גם אוה"ת ויקרא-ד ע' א"כ.

236 ומבשם מרירו לאטעמא

הצמח צדק מסביר שמלכות נבנית מן הגבורות, ולכן כוח הדינים, ה"מרירות", נובע ממנה, ויסוד ממתיק את דיניה, כפי ששם מ"ה מברר את שם ב"ן.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויקרא-א ע' רל: יש לפרש כי המלי בנינה מהגבורות ע"כ ממנה נמשך תוקף הדינים וזהו ענין המרירו, וע"י היסוד ממתיק דיני גם זהו ע"ד מ"ה מברר ב"ן, ע"ש.

237 ממרם ומבשם מרירו לאטעמא

הזהר אומר על המלח שהוא מטהר וממתיק את המרירות כדי לתת טעם. הטקסט מציין עמוד זה.

Zohar, Vayechi 65:661-66:673 ספר הזהר, ויחי ס"ה:תרס"א-ס"ו:תע"ג

The first seven lines of the Hebrew text do not appear in our translation. R. Judah said: 'Zebulon and Issachar made an agreement that one should sit and study the Torah while the other went out and made money and supported him. So Zebulon used to traverse the seas with merchandise, and his territory was suitable for this, being on the sea coast. Hence it is written: "Rejoice, Zebulon, in thy going out, and Issachar in thy tents '(Deut. 33, 18).' HE SHALL DWELL AT ... THE HAVEN OF THE SEAS

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

238 מים המאריים

הערת קה"ת מפנה לNumbers 5:18 למילים האלה.

Numbers 5:18 במדבר ה':י"ח

הערת קה"ת

במדבר ה, יח.

239 כי מים הרעים שרשם נמשך ע"י ההבדלה . . סעי' טז

דיון מקביל בשורשם של המים הרעים בהפרדה שבין המים העליונים למים התחתונים.

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת ויקרא-ד ע' פא.

240 שהובטחו מים תחתונים ליקרב ע"ג המזבח במלח ובניסוך המים

רש"י: נכרתה ברית עם המים בששת ימי בראשית, שהמים התחתונים יוקרבו על המזבח — במלח ובניסוך המים כחג הסוכות.

Rashi on Leviticus 2:13 רש"י על ויקרא ב':י"ג

מלח ברית. שְׁהִבְרִית כְּרֻתָהּ לְמַלַּח מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שְׁהִבְטְחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לְקִרְבַּב בְּמִזְבֵּחַ בְּמַלַּח וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בְּחָג: על כל קרבנך. על עולת בהמה ועוף ואמורי כל הקדשים קָלָן (מנחות כ'):

מלח ברית [NEITHER SHALT THOU SUFFER] THE COVENANT [... TO BE LACKING FROM MY MEAL OFFERING], because a covenant was established with the salt as far back as the six days of Creation when the lower waters (those of the oceans) received an assurance that they would be offered on the altar in the form of salt and also as water in the ceremony of "the libation of water" on the Feast of UPON ALL THY OFFERINGS [THOU קרבנך (Tabernacles. על כל קרבנך ... SHALT OFFER SALT] — upon

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

פסקה 49

241 נופת תטופנה . . ואחריתה

"כי נופת תטופנה שפתי זרה, וחלק משמן חכה". מתיקות של הנאות העולם.

Proverbs 5:3 משלי ה':ג

כי נפת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה:

For the lips of a strange woman drop honey, And her mouth is smoother than oil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ה, ג-ד.

242 ואחריתה מרה כלענה

"ואחריתה מרה כלענה". לכן הנאות העולם הזה נקראות "מרירות".

Proverbs 5:4 משלי ה':ד

ואַחֲרִיתָהּ מֶרֶה כָּל־עֵנָה תִּהְיֶה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת:

But her end is bitter as wormwood, Sharp as a two-edged sword

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

243 רפאות תהי לשרך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם ג, ח.

244 רפאות תהי לשרך

"רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך". התורה מרפאת את הנפש הבהמית.

Proverbs 3:8 משלי ג':ח

רְפָאוֹת תִּהְיֶה לְשָׁרֶךְ וְשִׁקּוּי לְעֲצָמוֹתֶיךָ:

It shall be health to thy navel, And marrow to thy bones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

245 מפלגך ולתתא

ההערה מפנה למאמר על "ששים המה מלכות" כמקור לביטוי "מפלגך ולתתא".

הערת קה"ת

ועל"ק שה"ש ד"ה ששים המה גוי הא' פ"א ובי' יעו"ש. [כ].

246 רקיע המבדיל בין מים למים

"יהי רקיע בתוך המים, ויהי מבדיל בין מים למים". ההבדלה שממנה נובעים המים התחתונים, המרים.

Genesis 1:6 בראשית א':ו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְיִהְיֶה מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, ו.

247 מ"ר ב"פ ק"ד וכחשבון עמלק

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Torah of the Arizal.

הערת קה"ת

מא"א מ' סעי' צ"ב וביאיר נתיב בשם לקו"ת להאריז"ל.

פסקה 50

248 ברית מלח עולם

"ברית מלח עולם היא לפני ה'" — נאמר על אהרן וצאצאיו, המבכרים בברכת כהנים.

Numbers 18:19 במדבר י"ח:י"ט

כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לה ולבניה ולבנותיה אתה להקדש עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לה ולבניה ולבנותיה:

All the heave-offerings of the holy things, which the children of Israel offer unto the L-RD, have I given thee, and thy sons and thy daughters with thee, as a due for ever; it is an everlasting covenant of salt before the L-RD unto thee and to thy seed with thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

249 דיברך יאר וישא

ברכת כהנים: "יברך ה'... יאר ה' פניו... ישא ה' פניו" — בכל אחד מהפסוקים מופיע שם הוי".

Numbers 6:24-26 במדבר ו':כ"ד-כ"ו

יברך Havayah וישמרה: יאר Havayah פניו אליה ויחנה: ישא Havayah פניו אליה וישם לה שלום:

The L-RD bless thee, and keep thee; The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious unto thee; The L-RD lift up His countenance upon thee, and give thee peace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

250 ששים גבורים

"ששים גיבורים סביב לה, מגיבורי ישראל". המדרש דורש זאת על ששים האותיות שבברכת כהנים.

Song of Songs 3:7 שיר השירים ג':ז

הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל:

Behold, it is the litter of Solomon; Threescore mighty men are about it, Of the mighty men of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 51

251 מה ברית האמור במלח ממתקת

"נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית בייסורים: כשם שהברית שנאמרה במלח — המלח ממתיק את הבשר, כך הברית שנאמרה בייסורים — הייסורים ממרקים את עוונותיו של האדם."

Berakhot 5a:19 ברכות ה' א:י"ט

והיינו דרבי שמעון בן לקיש. דאמר רבי שמעון בן לקיש: נאמר "ברית" במלח, ונאמר "ברית" בייסורים, נאמר "ברית" במלח, דכתיב: "ולא תשכית מלח ברית" ונאמר "ברית" בייסורים, דכתיב: "אלה דברי

הברית", מה "ברית" האמור במלח — מלח ממתקת את הבשר, אף "ברית" האמור בייסורים — יסוריו ממרקים כל עוונותיו של אדם.

The word berit "covenant" is mentioned in connection with salt and also with chastenings. With salt, as it is written, "Thou shalt not suffer the salt of the covenant of Thy G-d to be lacking" (Lev. ii. 13); and with chastenings, as it is written, "These are the words of the covenant" (Deut. xxviii. 69). As with the "covenant" mentioned in connection with salt, it is salt which sweetens meat, so with the "covenant" mentioned in connection with chastenings, they are chastenings which purge all the iniquities of man

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

פסקה 52

252 תקון — נ"ד ע"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לפננו ע"פ משמעות הענין הוא (דמ"ז, א). [כ].

253 יחלמו בניהם

"הצעירים שלהם מתחזקים, הם גדלים בשדה". רש"י מפרש את "יחלמו" — "יתחזקו".

Job 39:4 איוב ל"ט:ד

יחלמו בנייהם ירבו בכר יצאו ולא ישובו למו:

Their young ones wax strong, they grow up in the open field; They go forth, and return not again

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

254 ויתן עוז למלכו

שירת חנה: "ויתן עוז למלכו". כוח שניתן למלכות.

I Samuel 2:10 שמואל א ב':י

Havayah יתתו מריבו עלו בשמים ירעם Havayah ידיו אפסי ארץ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו:

They that strive with the L-RD shall be broken to pieces; Against them will He thunder in heaven; The L-RD will judge the ends of the earth; And He will give strength unto His king, And exalt the horn of His anointed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א ב, י.

255 ע"פ ועתה יגדל נא

ההערה מציעה שזהו המאמר שאליו הכוונה. שם "אדני" הוא מלכותו של ה', ו"כח אדני" הוא אור אין סוף המקיף, הנמשך למטה באמצעות קבלת מלכותו בקיום המצוות; הוא מתגלה כשם שכוחה הנסתר של היד ניכר כשהיא זורקת אבן.

הערת קה"ת

אולי הכוונה לקו"ת שלח לט, ב. וראה באוה"ת פ' שלח ע"פ זה בארוכה.

256 ועתה יגדל נא כח אדני

תפילתו של משה: "ועתה יגדל נא כוח אדני". הטקסט מתייחס לדיון שלו

בפסוק זה.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:י"ז

ועתה יגדלנא כח אדני כאשר דברת לאמר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

257 ברית מלח עולם

"ברית מלח עולם", בסוף פרשת קורח, נאמר על אהרן.

Numbers 18:19 במדבר י"ח:י"ט

כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לה ולבנותיה ולבנותיה אתה לקדש עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לה ולנצח אתה:

All the heave-offerings of the holy things, which the children of Israel offer unto the L-RD, have I given thee, and thy sons and thy daughters with thee, as a due for ever; it is an everlasting covenant of salt before the L-RD unto thee and to thy seed with thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

258 סדיה שובה ישראל עד

המאמר דורש את "שובה ישראל עד" כהשבת גילוי מלכותו של ה' אל שורשו באור אין סוף, וכהפיכת הגילוי לקבוע — "עד", לעולם — ולא לגילוי בזמנים מסוימים בלבד.

הערת קה"ת

לקו"ת ש"ש סז, ג.

259 אהל בל יצען

"אהל בל יצען, בל יסע יתדותיו לנצח". איחוד נצחי.

Isaiah 33:20 ישעיהו ל"ג:כ'

הנה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ירושלם נוה שאנן אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח וכל חבליו בל ינתקו:

Look upon Zion, the city of our solemn gatherings; Thine eyes shall see Jerusalem a peaceful habitation, A tent that shall not be removed, The stakes whereof shall never be plucked up, Neither shall any of the cords thereof be broken.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לג, ב.

260 וארשתוך לי לעולם

"וארשתוך לי לעולם". הקשר הנצחי בין ה' לישראל.

Hosea 2:21 הושע ב':כ"א

וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים:

And I will betroth thee unto Me for ever; Yea, I will betroth thee unto Me in righteousness, and in justice, And in lovingkindness, and in compassion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע ב, כא.

261 תפילתו של חזקיהו: "ואתה תבריאני ותחיני". משמעות נוספת של "חלם"

היא כוח.

Isaiah 38:16 ישעיהו ל"ח:ט"ז

אדני עליהם יחיו ולכל לבבן חיי רוחי ותחלימני והחניני:

O L-rd, by these things men live, and altogether therein is the life of my spirit; wherefore recover Thou me, and make me to live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 53

262 "מצה, כפי שמשמעת משמה: עור שלא נמלח." אדמו"ר הזקן מחיל את המונח על מצה שאין בה מלח.

Shabbat 79a:8 שבת ע"ט א:ח'

תא שמע, דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: שלשה עורות הן: מצה, וחטיפה, ודיפתרא. מצה — כמשמעו, דלא מליח ודלא קמיח ודלא עפיץ. וכמה שיעורו? תני רב שמואל בר רב יהודה: כדי לצור בו משקולת קטנה. וכמה? אמר אביי: ריבועא דריבועא דפומבדיתא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

263 בת"ז — דק"ח ע"א

דיונו של הצמח צדק בתיקוני זוהר על "לחם עני" שאינו מלוח.

הערת קה"ת

לפננו דק"י. [כ]. ראה גם אוה"ת ויקרא-א ע' רכט.

264 לחם עני

"שבעת ימים תאכל עליו מצות, לחם עוני." המצה כלחם עוני.

Deuteronomy 16:3 דברים ט"ז:ג'

לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

Thou shalt eat no leavened bread with it; seven days shalt thou eat unleavened bread therewith, even the bread of affliction; for in haste didst thou come forth out of the land of Egypt; that thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טז, ג.

פסוקה 54

265 סיהרא לית לה מגרמה כלום

ללבנה "אין משלה כלום", והיא מקבלת את כל אורה מן השמש. בפסקה הבאה מצוין המקום הזה בפרשת ויחי.

Zohar, Vayechi 81:824-82:836 ספר הזוהר, ויחי פ"א:תתכ"ד-פ"ב:תתל"ו

The verse continues: "O listen, Laishah", this laishah (lit. lioness) signifies power to crush hostile forces, and when Israel sing praises then this listens

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

266 בזח"א בראשית דל"ג א'

הצמח צדק מציין שם את הקטע הזה בווהר על עניותה של הלכנה.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת ויקרא-ב ע' תמב.

267 ואין עני אלא בדעת

"אין עני אלא בדעת". העוני של "לחם עוני" הוא חסרון בדעת.

Nedarim 41a:2-3 נדרים מ"א א:ב-ג

אמר אב"י: נקטין — אין עני אלא בדעה. במערכא אמרי: דא בקה — כולא בקה, דלא דא בקה — מה בקה. דא קני — מה חסר, דא לא קני — מה קני. אמר רבי אלכסנדר: אמר רבי חייא בר אבא: אין החולה עומד מחליו עד שמוחליו לו על כל עונותיו, שנאמר: "הסלח לכל עונתי הרפה לכל תחלוואי". רב המנונא אמר: חוזר לימי עלומיו, שנאמר: "רשפש בשור מנער ישוב לימי עלומיו". כל משכבו הפכת בחליו, אמר רב יוסף: לומר דמשכבו תלמודו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

268 שמש ה'

"כי שמש ומגן הוי' אלקים". המקור של הדעת שמלכות מקבלת.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד:י"ב

כי שמש ומגן ה' אלקים חן וקבודתו ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים: For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תהלים פד, יב.

269 בד"ה וידעת היום

המאמר על "ידעת היום" שואל מה מוסיפה הידיעה לאחר ההתגלות במתן תורה, ומדוע קריאת שמע באה אחרי "לעשות בארץ". הוא מצוין בהקשר של דעת, הקו האמצעי, שבאמצעותה האמונה נעשית לידיעה.

הערת קה"ת

לקו"ת ואתחנן ד, א.

270 כשהיא רק בבחי' אמונה לבד נק' לחם עני

מאמר של הרבי העוסק באמונה בלבד כ"לחם עוני".

הערת קה"ת

ראה ד"ה השמים כסאי תשל"ו סעי' ג (סה"מ מלוקט-ג ע' קלד).

271 בא חבקוק

"בא חבקוק והעמידן על אחת: 'וצדיק באמונתו יחיה'". העבודה מתחילה באמונה.

Makkot 24a:27 מכות כ"ד א:כ"ז

חזר לשעניו והעמידן על שתיים, שנאמר "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה". בא עמוס והעמידן על אחת, שנאמר "כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו". מתקין לה רב נחמן בר יצחק: אימא דרשוני בכל התורה! אלא: בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סוף מכות כד, א.

272 וצדיק באמונתו יחי'

"וצדיק באמונתו יחיה".

Habakkuk 2:4 חבקוק ב:ד

הנה עפלה לא-ישרה נפשו בו וצדיק באמונתו יחיה:

Behold, his soul is puffed up, it is not upright in him; But the righteous shall live by his faith

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק ב, ד.

273 פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים

"פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". האמונה כשער כניסה.

Isaiah 26:2 ישעיהו כ"ו:ב

פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים:

Open ye the gates, That the righteous nation that keepeth faithfulness may enter in

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

274 והיה אמונת עתיך חוסן ישועות

"והיה אמונת עתיך חוסן ישועות".

Isaiah 33:6 ישעיהו ל"ג:ו

והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו:

And the stability of thy times shall be a hoard of salvation—wisdom and knowledge, And the fear of the L-RD which is His treasure

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

275 רבי יונתן: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר". כאן יש לקרוא זאת כעוני וכעושר בדעת.

Pirkei Avot 4:9 משנה אבות ד:ט

רבי יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני:

Rabbi Jonathan said: whoever fulfills the Torah out of a state of poverty, his end will be to fulfill it out of a state of wealth; And whoever discards the Torah out of a state of wealth, his end will be to discard it out of a state of poverty

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

276 בפ"ד דאבות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מ"ט.

277 אם אין יראה . . אם אין חכמה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ג, יז (בסדר הפוך).

278 אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה אין יראה

רבי אלעזר בן עזריה: "אם אין חכמה אין יראה; אם אין יראה אין חכמה"

וערום יבין וגו', ולגבי הקדוש־ברוך־הוא, שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא בקה קלל - הכל כפתיים אצלו? תתקרה, כדכתיב: "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך וגו'", כלומר, שכן שאני "בער" ו"בהמות" - "אני תמיד עמך".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

282 ואצל הקב"ה הכל כפתיים

ההערה מציינת את המקום שבו מוסבר שלפני ה' הכול כפתיים.

הערת קה"ת

ראה המשך באתי לגני תשי" פ"ה ע' 117 ואילך. ובארוכה בד"ה באתי לגני תשט"ו פ"ד ואילך.

283 בהמות הייתי עמך

"ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך." ביטול לפני ה'.

Psalms 73:22 תהילים ע"ג:כ"ב

ואני־בער ולא אדע בהמות הייתי עמך:

.But I was brutish, and ignorant; I was as a beast before Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כב.

284 אדם ובהמה תושיע

"אדם ובהמה תושיע, הוי". הגמרא דורשת זאת על אנשים חכמים, אך משפילים את עצמם כבהמה.

Psalms 36:7 תהילים ל"ו:ז

צדקתך כהררי־אל משפטיך תהום רבה אדם־ובהמה תושיע ה'

Thy righteousness is like the mighty mountains; Thy judgments are like the great deep; Man and beast Thou preserve. O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, ז.

285 הגמרא על הפסוק "אדם ובהמה תושיע": "אלו בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם ומשימים עצמם כבהמה."

Chullin 5b:5 חולין ה' ב:ה'

וכל היכא דכתיב בהמה גריעותא היא והכתיב (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע ה' ואמר רב יהודה אמר רב אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה התם כתיב אדם ובהמה הכא בהמה לחודיה כתיב

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

286 וארז"ל פ"ק דחולין . . ע"ש בפרש"י

שם מוסבר שאותה דרשה תלמודית, "בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון ומשימים עצמם כבהמה", מתייחסת לבחינת "בהמה רבה" שלמעלה מ"אדם", ומקושרת לשעורה, מאכל בהמות, ולששת סדרי המשנה.

הערת קה"ת

ערומים בדעות כאדם הראשון ונמשכים אחריו כבהמה דכאי רוח. ראה גם לקמן בחקותי ג, ג.

פסוקה 57

287 ישראל מונין ללבנה

"ישראל מונים ללבנה, והאומות לחמה". עבודת ישראל מתחילה במצב של

(הטקסט מצטט זאת בסדר הפוך).

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:י"ז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא הנה אומר, כל שחקמתו מרבה ממששיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 56

279 יאה עניותא לישראל

"העוני הולם את ישראל כמו רסן אדום על סוס לבן." ההערה של קה"ת הולכת בעקבות הנוסח שבעין יעקב: "ישראל".

Chagigah 9b:12 חגיגה ט"ב:י"ב

אמר לקה אליהו לבר חי ה', ואמרי לה לרבי אלעזר: מאי דכתיב: "הנה צרפתיך ולא בכסף בתרתיה ככור עוני" — מלמד שחור הקדוש ברוך הוא על כל מדות טובות ליתן לישראל, ולא מצא אלא עניות. אמר שמואל ואיתימא רב יוסף, היינו דאמרי אינשי: קאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסקא חיורא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה ט, ב [בגרסת הע"י]. [כ].

280 פתי יאמין לכל דבר

"הפתי מאמין לכל דבר, אך הנבון שם לב לצעדיו."

Proverbs 14:15 משלי י"ד:ט"ו

פתי יאמין לכל־דבר וערום יבין לא־שרו:

The thoughtless believeth every word; But the prudent man looketh well to his going

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יד, טו.

281 פתי יאמין לכל דבר

תניא, פרק יח: כל היהודים מאמינים בה, שכן האמונה היא למעלה מן הדעת, ולפניו כולם כ"פתי המאמין לכל דבר".

Tanya, Likkutei Amarim 18:11 חלק ראשון; ליקוטי אמרים

י"ח:י"א

ולכן, כל ישראל, אפילו הנשים ועמי הארץ, הם מאמינים בה, שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגה, כי "פתי יאמין לכל דבר,

292 סד"ה המגביהי לשבת כו'

שם דורשים את "המגביהי" כהגבהת היו"ד שבתוך הה': הדי, שאין לה משלה, נעשית ה' באמצעות היו"ד שבתוכה, כשם שצדק נעשה צדקה באמצעות המצווה. כך נעשית הדי של "לחם עוגני" ה'.

הערת קה"ת
תו"א לח, ד.

פסקה 58

293 באר"ת פי קרח

מקור תורת המגיד המובאת כאן, העוסקת ב"הוא" הכתוב וב"היא" הנקראת בפסוק "ברית מלח עולם", ובאהרן כמי שקושר את העולמות.

הערת קה"ת
הוצאת קה"ת מו, ג.

294 ברית מלח עולם

"ברית מלח עולם היא לפני ה', לך ולזרעך איתך". המילה "היא" היא הנושא של דברי המגיד.

Numbers 18:19 במדבר י"ח:י"ט

כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתה לקדש עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לך ולזרעך אתה:

All the heave-offerings of the holy things, which the children of Israel offer unto the L-RD, have I given thee, and thy sons and thy daughters with thee, as a due for ever; it is an everlasting covenant of salt before the L-RD unto thee and 'to thy seed with thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
במדבר יח, יט.

295 אהרן שושבינא דמטרוניתא

רעיא מהימנא מכנה את אהרן "שושבין המלכה"; הערת קה"ת מפנה למקום זה ולדף 3:53b.

Zohar III, 20a זח"ג כ, א

הערת קה"ת
רע"מ זח"ג כ, א. נג, ב.

296 ותקשור על ידו

"ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר". התרגום מתרגם את הפועל באמצעות שורש המילה "קטורת".

Genesis 38:28 בראשית ל"ח:כ"ח

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה:

And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a 'scarlet thread, saying: 'This came out first

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
בראשית לח, כח.

קבלה, בדוגמת הלכנה.

Sukkah 29a:10 סוכה כ"ט א"י

תנו רבנן: בזמן שהחמה לוקה — סימן רע לגוים. לבנה לוקה — סימן רע לשונאיהם של ישראל. מפני שישראל מונין ללבנה, וגוים לחמה. לוקה במזרח — סימן רע ליושבי מזרח. במערב — סימן רע ליושבי מערב. באמצע הרקיע — סימן רע לכל העולם כולו.

Our Rabbis taught, When the sun is in eclipse it is a bad omen for idolaters; when the moon is in eclipse, it is a bad omen for Israel, since Israel reckons by the moon and idolaters by the sun. If it is in eclipse in the east, it is a bad omen for those who live in the east; if in the west, it is a bad omen for those who live in the west; if in the midst of heaven it is bad omen for the whole world

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

288 רבת תעשרנה פלג אלקים

"העשרת מאור, פלג אלקים מלא מים". הטקסט מפנה לביאורו על פסוק זה.

Psalms 65:10 תהילים ס"ה:י

פְּקֹדֶת־הָאָרֶץ וּתְשַׁקֶּהָ רַבַּת תַּעֲשְׂרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹקִים מְלֵא מִיִּם תִּכְיֶן דָּגָנָם כִּי־כֹן תִּכְיֶנָּה:

Thou hast remembered the earth, and watered her, greatly enriching her, with the river of G-d that is full of water; Thou preparest them corn, for so preparest Thou her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

289 והיה מספר בניי כחול הים

המאמר מסביר את ה"מספר" כתרי"ג מצוות התורה ושבע מצוות דרבנן — שש מאות ועשרים בסך הכול, כנגד שש מאות אלף שורשי הנשמות. עוד נאמר, שכאשר תושלם עליית הנשמות, תשוקתן תהיה למעלה ממידה ומספר — בחינת תשובה.

הערת קה"ת
לקו"ת במדבר ה, ד.

290 והיה מספר בניי כחול הים

"והיה מספר בני ישראל כחול הים". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Hosea 2:1 הושע ב'א'

וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יָמֵד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם אָמַר לָהֶם בְּנֵי־אֱלֹהִי:

Yet the number of the children of Israel shall be as the sand of the sea, which cannot be measured nor numbered; and it shall come to pass that, instead of that which was said unto them: 'Ye are not My people', it shall be said unto them: 'Ye are the children of the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

291 המגביהי לשבת

"המשפילי לשבת [למעלה]". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Psalms 113:5 תהילים קי"ג:ה

מִי כַה־ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיֵּה לְשַׁבָּת:

Who is like unto the L-RD our G-d, That is enthroned on high

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 61

301 ביום חתונתו זו מ"ת

המשנה: "ביום חתונתו" — זהו מתן תורה.

Taanit 26b:6-7 תענית כ"ו ב-י"ז

וכן הוא אומר: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו". "ביום חתנתו" — זה מתן תורה, "וביום שמחת לבו" — זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה במינו. גמ' בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהם כו'. תעניות ומעמדות מי איכא מוסף? חסורי מיחסרה, והכי קתני: בשלשה פרקים כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין, ויש מהן ארבעה פעמים ביום — שחרית ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית כו, ב.

302 כל אשר חפץ ה' עשה

"כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ". המדרש מביא פסוק זה בקשר לחיבור שעשה ה' בין השמים והארץ במעמד הר סיני.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה"ו

כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהמות:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven
;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

303 השמים שמים לה'

"השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם". ה"גורה הראשונה" שהפרידה ביניהם.

Psalms 115:16 תהילים קט"ו:ט"ז

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם:

The heavens are the heavens of the L-RD; But the earth hath
.He given to the children of men

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

304 וירד ה' על הר סיני

"וירד ה' על הר סיני". העליון יורד אל התחתון.

Exodus 19:20 שמות י"ט:כ

וירד ה' עליהר סיני אל-ראש ההר ויקרא ה' למשה אל-ראש ההר ויעל משה:

And the L-RD came down upon mount Sinai, to the top of
the mount; and the L-RD called Moses to the top of the
.mount; and Moses went up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 59

297 ממולח טהור קדש

"ותעשה ממנה קטורת, תערובת מעשה רוקח, ממולחת, טהורה, קודש". את "ממולח" קוראים במשמעות של "מעורב".

Exodus 30:35 שמות ל':ל"ה

ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש:

And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of
the perfumer, seasoned with salt, pure and holy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ל, לח.

298 וייראו המלחים

"וייראו המלחים". רש"י קושר בין "מלחים" לבין "ממולח", שפירושו מעורב.

Jonah 1:5 יונה א':ה'

וייראו המלחים ויזעקו איש אל-אלקיו ויטלו את-הפלים אשר באניה אל-הים להקל מעליהם ויונה ירד אל-ירכתי הספינה וישכב וירדם:

And the mariners were afraid, and cried every man unto his
god; and they cast forth the wares that were in the ship into
the sea, to lighten it unto them. But Jonah was gone down
into the innermost parts of the ship; and he lay, and was fast
asleep

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יונה א, ה.

פסוקה 60

299 עלה בכבש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

זבחים ה, ג.

300 עלה בכבש

המשנה מתארת כיצד הכוהן עולה בכבש, פונה אל הסוכב ומגיע אל הפינות בזו אחר זו, עד לפינה המערבית.

Mishnah Zevachim 5:3 משנה זבחים ה':ג'

חטאות הצבור והיחיד. אלו הן חטאות הצבור, שעירי ראשי חדשים ושל מועדות, שחישטן בצפון, וקבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות. כיצד. עלה בכבש ופנה לסוכב, ובא לו לקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית. שגרי הדם הנה שופה על יסוד דרומי. ונאכליו לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד תצות:

public and private hatats: (These are the pub- [Concerning]
lic hatats: the goats of new moons and festivals) They are
slaughtered in the north, and their blood is received in min-
istering vessels in the north, and their blood requires four
applications on the four corners [of the altar]. How was it
done? He went up the ascent, turned to the surrounding
walkway, and came to the south-east corner, then the north-
east, then the north-west, and then the south-west. He would
... .pour the residue of the blood out at the southern base

305 ואל משה אמר עלה אל ה'

"ואל משה אמר: עלה אל ה'". העלייה של התחתון אל העליון.

Exodus 24:1 שמות כ"ד:א'

וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי אֶתְּהָרֹן וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעֵים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק:

And unto Moses He said: 'Come up unto the L-RD, thou, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel; and worship ye afar off

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

306 כד"ה ושמתי כדכד

המאמר על "ושמתי כדכד שמשותיך" עוסק באורות וכלים באמצעות הקשר בין הנשמה לגוף: הנשמה הרוחנית מתלבשת בגוף הגשמי, והשכל שלה במוח, אף שאין ביניהם כל השוואה. המאמר מובא כדי לבאר את ירידת האור העליון אל התחתון.

הערת קה"ת

לקמן פ' ראה כו, ד ואילך.

307 ושמתי כדכד שמשותיך

"ושמתי כדכד שמשותיך". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Isaiah 54:12 ישעיהו נ"ד:י"ב

וְשִׁמְתִי כְּכֹד שְׁמִשְׁתִּיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאֶבְנֵי אַקְדָּח וְכָל־גְּבוּלְךָ לְאֶבְנֵי־חַפְצִים: And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

308 כד"ה וכדין

שני מלאכים נחלקו אם כדכד היא אכן אחת או אכן אחרת, וה' אמר: "יהיה כך וכך" (כדין וכדין).

Bava Batra 75a:9 בבא בתרא ע"ה א:ט'

"וְשִׁמְתִי כְּכֹד שְׁמִשְׁתִּיךָ" - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי: פְּלִיגִי תַרִי מִלְּאֲכֵי בְרִיקְעָא - גְּבֻרִיָּאֵל וּמִיכָאֵל; וְאָמַרִי לֵה תַרִי אֲמוּרָאֵי בְּמַעְרְבָא, וּמֵאֵן אֵיגוֹן - קְהוּדָה וְחֻזְקָה בְּנֵי רַבִּי חֲזִיָּא; חַד אָמַר: שׁוֹהֵם, וְחַד אָמַר: יִשְׁפָּה. אָמַר לְהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: לְהוּי כְּדִין וְכְדִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

309 כי כל בשמים ובארץ

"כי כל בשמים ובארץ [לך הוא]". יש לקרוא זאת כמי שמחבר בין השמים והארץ.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לֵךְ ה' הַגְדֵּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְפָּאָרֶת וְהַנֶּצֶחַ וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמִים וּבָאָרֶץ לֵךְ ה' הַמְמַלְכָה וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרָאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

310 ליל שימורים

"ליל שימורים הוא לה', להוציאם מארץ מצרים".

Exodus 12:42 שמות י"ב:מ"ב

לֵיַל שְׁמֹרִים הוּא לֵה' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לֵה' שְׁמֹרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם:

It was a night of watching unto the L-RD for bringing them out from the land of Egypt; this same night is a night of watching unto the L-RD for all the children of Israel throughout their generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יב, מב.

311 שמור לנוקבא

"זכור" נאמר בלשון זכר, ואילו "שמור" נאמר בלשון נקבה. המקבל שממתיין.

Zohar I, 48b זח"א מח, ב

הערת קה"ת

זח"א מח, ב.

312 סד"ה זכור את יום השבת

שם "זכור" הוא ההשפעה של המשפיע מלמעלה, ו"שמור", מלשון "ואביו שמר את הדבר", הוא המקבל, הממתין בתקווה ממושכת, כעני הצופה שבעל הבית ייתן דבר־מה לתוך ידו. לאחר מכן צריכה בחינה עליונה יותר לייחד את המשפיע והמקבל.

הערת קה"ת

תו"א ע"א, ד.

313 מאן עני דא דוד מלכא

בוהר בפרשת ויצא על "לחם עוני" נאמר: "מיהו העני? זהו דוד המלך". הטקסט מציין את הדף הזה.

Zohar, Vayetzei 23:200-225 ספר הזהר, ויצא כ"ג:ר-רכ"ה

R. Hiya then opened with the verse: In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread (Ex. 12, 18). 'This unleavened bread', he said, 'is called in another place "bread of affliction" (Deut. 16, 3), an expression on which the companions have commented as follows. When Israel were in Egypt they were under an alien power; and when G-d desired to bring them near unto Himself, He assigned them the region of the bread of 'oni ... (affliction), the term 'oni admitting

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

314 כי עני ואביון אני

תפילתו של דוד: "הטה אוזנך, ה', ענני, כי עני ואביון אני".

Psalms 86:1 תהילים פ"ו:א'

תַּפִּלָּה לְדָוִד הִטָּה־יָהּ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִי־עֲנִי וְאֲבִיוֹן אָנִי:

A Prayer of David. Incline Thine ear, O L-RD, and answer me; For I am poor and needy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

315 בדיה הקל קול יעקב

המאמר על "הקל קול יעקב", הנדפס בסידור, ומבאר את עניין האות וא"ו הנוכח כאן.

הערת קה"ת

סידור שער התפלה. אוה"ת בראשית כרך ד.

316 הקל קול יעקב

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". הטקסט מפנה למאמר שלו על פסוק זה, בעניין האות ו'.

Genesis 27:22 בראשית כ"ב:

וַיֵּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁחוּ וַיֹּאמֶר הֶקֶל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עֵשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

317 לקמן בדיה ששת ימים תאכל מצות

המאמר המאוחר על "ששת ימים תאכל מצות", שאליו הטקסט מפנה בעניין המצה כ"לחם עוני".

הערת קה"ת

פ' צו יג, ב.

318 ששת ימים תאכל מצות

"ששת ימים תאכל מצות". הטקסט מפנה למאמר מאוחר יותר בלקוטי תורה על פסוק זה.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ חֲאָלֶיֶךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

319 ומ"ש בדוד ברית מלח עולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה דברי הימים-ב יג, ה.

320 ארוממך אלקי המלך

"ארוממך אלקי המלך, ואברכה שמך לעולם". דוד מרומם את מלכות ה'.

Psalms 145:1 תהילים קמ"ה:

תְּהַלֶּה לְדָוִד אֲרֹמְמָךְ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶבְרַכְּךָ שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: praise; of David. I will extol Thee, my G-d, O [A Psalm of] King; And I will bless Thy name for ever and ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, א.

321 מנהג ישראל תורה

ההערה מביאה את דיון הרבי ב"מנהג ישראל תורה", ואת מקורותיו

בתלמוד הירושלמי, בתוספות ובמהרי"ל.

Menachot 20b מנחות כ"ב

הערת קה"ת

ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. ובתוד"ה נפסל (מנחות כ, ב): מנהג אבותינו. וראה ג"כ מנהגים ישנים מדורא ע' 153. מהרי"ל הובא ברמ"א שו"ע יו"ד ששע"ו, ס"ד — לקו"ש ח"ד ע' 1080.

322 בקרבנות שהוא ענין הקירוב והיחוד של המדרגות דממכ"ע וסוכ"ע

המאמר הראשון של הפרשה מסביר שבאמצעות הקרבנות, שהם אתערותא דלתתא, נמשכת אתערותא דלעילא — "ריח ניהוח להוי"; וכן שיש אתערותא דלעילא המעוררת אדם משנתו בהכלי העולם.

הערת קה"ת

רבינו בחיי תחלת פי ויקרא. ראה לעיל ב, ב. אגה"ק סי' כח. אוה"ת פנחס א"פ.

323 ולא תשכית מלח

פסוק המאמר: המלח שייך לקרבנות, המחברים בין הבחינות של אור ה'.

Leviticus 2:13 ויקרא ב':יג

וְכָל-קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁכִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל-קֶרְבֶּנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח:

And every meal-offering of thine shalt thou season with salt; neither shalt thou suffer the salt of the covenant of thy G-d to be lacking from thy meal-offering; with all thy offerings thou shalt offer salt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 67

324 שהספנים נקראו מלחים

הצמח צדק מצטט זאת: המלחים נקראים כך, כמו ב"וימינו המלחים" (יונה א, ה'), בדומה ל"מלח שבים", הממתיק את הדינים שבים; הדברים מפנים גם להסבר על "ולא תגרע".

הערת קה"ת

מובא באוה"ת ויקרא-ד ע' א"סב "ולכן נק' הספנים מלחים כמ"ש ביונה סי' א' ה' וייראו המלחים כו' וזהו ע"ד מלחא בימא שממתיק דיני הים כו' כנ"ל, ועמ"ש מזה בהביאור ע"פ ולא תשכית" ע"ש.

325 הנותן בים דרך

"כך אמר ה', העושה דרך בים ושכיל במים אדירים".

Isaiah 43:16 ישעיהו מ"ג:ט"ז

כֹּה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבַמַּיִם עֵצִים נְתִיבָה:

Thus saith the L-RD, who maketh a way in the sea, And a path in the mighty waters

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

326 מן המים משיתיהו

"ותקרא את שמו משה, כי אמרה: מן המים משיתיהו." נשמות של "העולם הנסתר".

Exodus 2:10 שמות ב':י

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֶהוּ לְבַת-פַּרְעֹה וַיְהִי-לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר: כִּי מִן-הַמַּיִם מְשִׁיתֵהוּ:

And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name Moses, and said: 'Because I drew him out of the water

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות ב, י.

327 שם אניות יהלכון

"שם אניות יהלכון, ליתן זה יצרת לשחק בו." הלוכשים שבהם הנשמות מפליגות בים.

Psalms 104:26 תהילים ק"ד:כ"ו

שם אניות יהלכון ליתן זה יצרת לשחק בו:

There go the ships; There is leviathan, whom Thou hast formed to sport therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קד, כו.

328 יובא משה בתוך הענן

"יובא משה בתוך הענן ויעל אל ההר." כניסה אל הנסתר שבתוך כיסוי.

Exodus 24:18 שמות כ"ד:י"ח

יובא משה בתוך הענן ויעל אליההר ויהי משה בחר ארבעים יום וארבעים לילה:

And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

329 ובסה"מ סי קי"ד קט"ו

הצמח צדק מצטט מספר הדרת מלך: "בים דרכך" הוא באמצעות יסוד דו"א, שעליו נאמר "הנותן בים דרך", וישובילך במים רבים" הוא יחוד אבא ואמא.

הערת קה"ת

"פי" בים דרכך היינו ע"י יסוד ז"א שע"ז נאמר הנותן בים דרך כו' ושביילך במים רבים יחוד או"י"א — יהל אור ע' רעא, ע"ש.

330 אחרי ה' אלהיכם תלכו

"אחרי ה' אלקיכם תלכו." המדרש שואל כיצד הדבר אפשרי.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה

אחרי ה' אלקיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו וקבלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

331 וכי אפשר לבי' להלך אחר הקב"ה

המדרש: וכי בשר ודם יכול ללכת אחרי ה', שדרכו בים? אלא, כפי שהוא נטע גן בתחילה, כך גם אתם, כשתיכנסו לארץ, נטעו תחילה.

Vayikra Rabbah 25:3 ויקרא רבה כ"ה:ג

332 בים דרכך

"בים דרכך ושביילך במים רבים."

Psalms 77:20 תהילים ע"ז:כ

בַּיָּם דְּרָכְךָ וּשְׁבִילְךָ בַּמַּיִם רַבִּים וְעַקְבוֹתֶיךָ לֹא נִדְעוּ:

Thy way was in the sea, And Thy path in the great waters, And Thy footsteps were not known

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים עז, כ.

333 ושמרו דרך הוי'

"ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט."

Genesis 18:19 בראשית י"ח:י"ט

כי ידעתיו למען אשר יצוה את־בניו ואת־ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על־אברהם את אשר־דבר עלי:

For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the L-RD, to do righteousness and justice; to the end that the L-RD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

334 אשריה להוי'

"אשריה להוי' כי גאה גאה". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א

אז יִשְׁרִי־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְהַבְיָאֵהוּ וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשֶׁר־יָהּ הַיָּהּ גָּאָה גָּאָה סוֹס וְרֹכְבּוֹ רָמָה בָּיִם:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

335 אם בדרכי תלך

"אם בדרכי תלכו... ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.

Zechariah 3:7 זכריה ג':ז

כֹּה־אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱסִי־בְדַרְכִּי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתֶּה תִּדְּוֶן אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצָרִי וְנָתַתִּי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה:

Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

336 דאתי חד דברא בימא

"דימוי של הוזהר לאדם המנווט בים; הטקסט מצטט את העמוד הזה.

Zohar, Beshalach 10:95-105 ספר זוהר, בשלח י"צ:ה-ק"ה

At that time the boats steer no course, either certain or uncharted, but only toss and heave in one place. At last a swift but subtle current arises amid the tumult of the stormy waters, and gradually their strife is stilled and peace descends upon the waves; then the boats steer a straight course for their bourne, and swerve not nor falter; concerning which it is written: "There go the ships; there is that Leviathan whom thou hast made to play therein" (Ibid. 5, 26). And all the fish- ... es of

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

תחילה עול מלכות שמים, ואחר כך עול מצוות.

Berakhot 13a:21 ברכות י"ג א:כ"א

אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פ'רשת "שמע" ל"והיה אם שמוע" — כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות. "והיה אם שמוע" ל"ויאמר" — ש"והיה אם שמוע" נוהג בין ביום ובין בלילה, "ויאמר" אינו נוהג אלא ביום בלבד.

R. Joshua b. Karhah said: Why does the section "Hear, O Israel" precede "And it shall come to pass if ye shall hearken"? So that a man shall first receive upon himself the yoke of the kingdom of heaven, and afterwards receive upon himself the yoke of the commandments. And why does "And it shall come to pass if ye shall hearken" precede "And the L-rd spake"? Because the former applies both during the day and night, but the latter during the day only.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יג, א.

343 ים דומה לרקיע

"תכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכיסא הכבוד."

Chullin 89a:3-4 חולין פ"ט א:ג:ד'

דתניא רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד דכתיב (שמות כד, י) ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו וגו' וכתב (יחזקאל א, כו) כמראה אבן ספיר דמות כסא א"ר אבא קשה גול הנאכל שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו שנאמר (בראשית יד, כד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

חולין פט, א. ועוד.

344 עיי"ז . . לכסה"כ כוי

נוסח אחר בכתב יד: בכתב היד הזה, שנכתב בידי הצמח צדק, הקטע מ"על ידי כ"ר" ועד "לכיסא הכבוד וכ"ו" מסומן למחיקה.

הערת קה"ת

בבוכ 1122 גוכי"ק כ"ק אדמו"ר הצ"צ לקטע זה יש סימן למחיקה.

345 משיכיר בין תכלת ללבן

אפשר לקרוא קריאת שמע של שחרית "משעה שיכול להבחין בין תכלת ללבן".

Berakhot 9b:9 ברכות ט' ב:ט'

מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר: בין תכלת לכרתי. וגומרה, עד הנץ החמה, רבי יהושע אומר עד שלש שעות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות.

MISHNAH II From what time may the Shema' be read in the morning? From the time that one can distinguish between blue and white. R. Eliezer says: Between blue and green. And he may finish it any time until sunrise. R. Joshua says: Until the third hour, for so is the custom of kings to rise at the third hour.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ט, ב.

337 ברכות קדושים פכ"ה

הצמח צדק דן גם במדרש הזה שם.

הערת קה"ת

ראה גם יחל אור עי רעא.

338 ויטע ה"א גן בעדן

"ויטע ה' אלקים גן בעדן, מקדם." המדרש לומד מכך שיש להידמות לה'.

Genesis 2:8 בראשית ב':ח'

ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את ההאדם אשר יצר:

And the L-RD G-d planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ח.

339 התורה נקרא עץ חיים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה נתחומא מצורע ב. ועוד.

340 "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" — נאמר על התורה, המכונה בפסוק הבא "עץ חיים".

Proverbs 3:17 משלי ג':יז

דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום:

Her ways are ways of pleasantness, And all her paths are peace.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 68

341 התלמוד הירושלמי מפרש את "עושה דרך בים" כתקופת ההפלגה, מעצרת ועד החג.

Jerusalem Talmud Shabbat 2:6:9 תלמוד ירושלמי שבת ב':ר:ט'

אמר רבי לוי. בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג. המקלה בדרך בעצמו. והיזן בבית אפל לעצמו. והמפרש בים הגדול. אמר רבי יצחק בר מריון. אילולי דכתיב כה אמר יי הנותן בים דרך. פיון שהיה אדם יורד לתוכו היה מת. ורפנו אמרין. הנותן בים דרך. מן העצרת ועד החג. ובמים צוים נתיבה. מן החג ועד חנוכה. רבי יוסה בריה דרבי תנחום דכפר אגין עובדא היה באסא. אתא כעי מיפרוש מן חגא ועד חנוכה. חמתיה חדא מטרונה. ...

Rebbi Levi said, at three places the Satan usually accuses: one who is on the road alone, one who sleeps in a dark house alone, and one who sets sail on the ocean. Rebbi Isaac bar Marion said, if it had not been written 43:16., so says the Eternal Who makes a path in the Sea, if a person would set out on it he would die. But the rabbis say, Who makes a path in the Sea, from Pentecost to Tabernacles, and in great waters a trail, from Tabernacles

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

342 שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה

מדוע הפסקה הראשונה של קריאת שמע קודמת לשנייה? "כדי שיקבל עליו

346 בים דרכך ושכילך

"דרכך בים, ושכילך במים רבים, ועקבותיך לא נודעו".

Psalms 77:20 תהילים ע"ז:כ

בַּיָּם דְּרָכְךָ וּשְׁכִילְךָ בַּמַּיִם רַבִּים וְעִקְבוֹתַיִךָ לֹא נִדְעוּ:

Thy way was in the sea, And Thy path in the great waters,
And Thy footsteps were not known

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

347 ע"י המצות שהם הארכי

הצמח צדק מצטט שם את הקטע הזה, העוסק במצוות כ"ספינות".

הערת קה"ת

מובא ביהל אור ע' תז.

348 ע"פ צאינה וראינה

המאמר מסביר את "בעטרה שעטרה לו אמו" כרצון העליון, אור מקיף, "כתרה של תורה", הנעלה מ"לחם ויין", כלומר גילוי אור אין סוף המקיף עצמו. הוא מבהיר מהו הגילוי שהפך את הים ליבשה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת שה"ש כו, ג.

349 בעטרה שעטרה לו אמו

"צאו וראו, בנות ציון, את המלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו". נקרא כאור הכתר.

Song of Songs 3:11 שיר השרים ג:יא

צֵאנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֹטְרָהּ שְׁעֹטְרָהּ לֹא אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֻחָתוֹ לְבָב:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath crowned him in the day of his espousals, And in the day of the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

350 ויבא משה בתוך הענן

משה נכנס אל תוך הענן: חכמה שהתקבלה באמצעות כיסוי.

Exodus 24:18 שמות כ"ד:י"ח

וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל־יְהוָה וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

351 הפך ים ליבשה

"הפך את הים ליבשה: הם עברו ברגל בתוך הנהר". הנסתר נעשה גלוי.

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו

הִפָּךְ יָם לַיִבְשָׁה בְּנָהָר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלָם שֶׁם נִשְׁמַחֵה־בּוֹ:

He turned the sea into dry land; They went through the river
!on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

352 ששת ימים תאכל מצות . . עצרת לה"א

"שישה ימים תאכלו מצות, וביום השביעי תהיה עצרת להו"י אלקיך; לא תעשה מלאכה".

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:ח

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּט וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצָרַת לַהּוָיָה אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טז, ח.

353 הפך ים ליבשה

"הפך את הים ליבשה." היום השביעי של פסח, שבו נבקע הים.

Psalms 66:6 תהילים ס"ו:ו

הִפָּךְ יָם לַיִבְשָׁה בְּנָהָר יַעֲבְרוּ בְּרַגְלָם שֶׁם נִשְׁמַחֵה־בּוֹ:

He turned the sea into dry land; They went through the river
!on foot; There let us rejoice in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

354 בים דרכך

"דרכך בים." הליכה בעקבות ה' עצמו, בלי לבושים.

Psalms 77:20 תהילים ע"ז:כ

בַּיָּם דְּרָכְךָ וּשְׁכִילְךָ בַּמַּיִם רַבִּים וְעִקְבוֹתַיִךָ לֹא נִדְעוּ:

Thy way was in the sea, And Thy path in the great waters,
And Thy footsteps were not known

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

355 הנותן בים דרך

רש"י מסביר ש"העושה דרך בים" מתייחס לים סוף.

Rashi on Isaiah 43:16 רש"י על ישעיהו מ"ג:ט"ז

הנותן בים דרך. בים סוף ושם הוצאתי מצרים לרדוף אחריכם רכב וסוס וחיל ועיזו וכולם יחדיו ישכבו מתים על שפת הים כל יקומו:

Who made a way in the sea in the Sea of Reeds, and there I drew the Egyptians out to pursue you, with chariots and horses, and an army and power, and all of them lay together dead on the seashore, not to rise

On Your Way (Public Domain) • The Judaica Press complete Tanach with

Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Gevurot Hashem, with footnotes and annotations by Rabbi Yehoshua D. Hartman, Machon Yerushalyim, 2015-2020 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Torat Emet 363 (Public Domain); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Talmud Bavli, Vilna 1883 ed. (Public Domain); The Minor Tractates of the Talmud, trans. A. Cohen, London: Soncino Press, 1965 (CC-BY); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann -- corrected vocalization (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); On Your Way New (Public Domain); Commentary on the Torah by Ramban (Nachmanides). Translated and annotated by Charles B. Chavel. New York, Shilo Pub. House, 1971-1976 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); On Your Way (Public Domain); The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Torah Menachem vol. 42, pp. 306-309). [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיוזם חנימי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/vayikra/5/

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק